

Centrum vedecko-technických informácií SR
Oddelenie prevencie a výskumov v oblasti mládeže

Šikanovanie v základných a stredných školách

Bratislava 2015

Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

ÚVOD

Šikanovanie patrí v súčasnosti k problémom, ktoré sú často analyzované a diskutuje sa o nich nielen v odborných kruhoch, ale aj v skupine laikov. Denne sa s ním stretávajú učitelia v základných a stredných školách, vyskytuje sa v rodinách, na pracovisku a všade, kde je obeť nútená žiť spoločne s agresorom a čeliť jeho psychickým a fyzickým útokom. Pedagógovia si uvedomujú, že i napriek tomu, že škola vychováva deti a mládež v duchu demokratických princípov, je nutné, aby sa týmto problémom zaoberali. V spoločnosti platia legislatívne a iné normy, ktoré šikanovanie odsudzujú, učia obeť riešiť tieto závažné problémy a upozorňujú agresora na dôsledky jeho správania. Mnohí odborníci zastávajú názor, že na rozvoji šikanovania a agresívneho správania má veľký podiel súčasná spoločenská klíma, zmeny uznávaných hodnôt, rozpad rodinných a skupinových väzieb a rastúci egoizmus upriamujúci sa na jednotlivca.

Výskumná úloha „Šikanovanie v základných a stredných školách“ nadväzuje na výskumy, ktoré zamestnanci Oddelenia prevencie a výskumov mládeže CVTI SR riešili v minulých rokoch. Nadväzuje najmä na výskum riešený v roku 2005 s cieľom zistiť, aká je súčasná situácia a aké zmeny nastali v oblasti šikanovania v školskom prostredí.

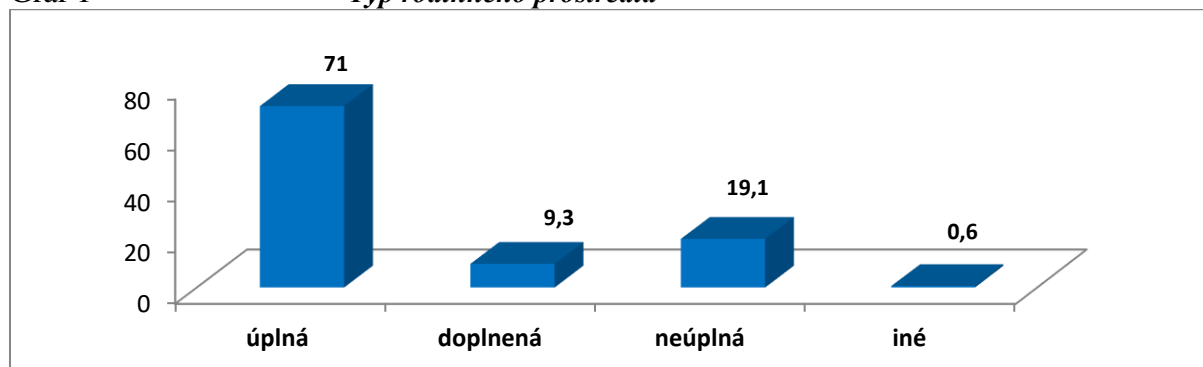
Do výskumu zameraného na výskyt šikanovania v základných a stredných školách sa zapojilo 2 223 respondentov. Dotazníky vyplnilo 44,9% chlapcov a 55,1% dievčat. Výskum bol realizovaný v 7., 8 a 9. ročníkoch základných škôl a v 1., 2. a 3. ročníkoch stredných škôl a zúčastnili sa ho žiaci vo veku od 13 do 18 rokov. Najviac opýtaných malo 14 (22,9%) a 15 (19,4%) rokov a v nižšom počte vyplnili dotazníky aj žiaci vo veku 16 (16,0%), 17 (15,2%), 13 (15,0%) a 18 rokov (11,5%). Až 55,6% opýtaných patrilo k žiakom základných škôl. V podsúbore stredoškolákov bolo 44,4% osôb, pričom v tejto skupine mali väčšiu prevahu žiaci stredných odborných škôl (569-57,6%) než gymnazisti (418-42,4%). Najviac respondentov žilo v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (28,4%) a v obciach s počtom obyvateľov nižším než 2 000 (27,6%). Necelá pätina opýtaných pochádzala z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (18,4%). V najnižšom počte sa výskumu zúčastnili žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (13,9%) a z veľkomiest (11,7%). Najvyšší počet opýtaných žil v Trenčianskom (13,0%), Bratislavskom (12,9%), Banskobystrickom (12,8%), Prešovskom (12,7%) a Žilinskom kraji (12,6%). Približne rovnaký počet respondentov pochádzal z Trnavského a Nitrianskeho kraja (zhodne po 12,2%) a najnižšie zastúpenie vo mali vo výskumnom súbore opýtaní s trvalým bydliskom v Košickom kraji (11,6%).

1. Rodina a rodinné prostredie

Rodina je považovaná za základnú jednotku každej spoločnosti. Funguje ako primárna spoločenská skupina osôb spojených príbuzenskými vzťahmi, pričom jej dospelí členovia sú zodpovední za výchovu detí. Pre dieťa je rodina prvotným a rozhodujúcim prostredím, s ktorým sa v živote stretáva. Dieťa prostredníctvom rodičov preberá rôzne morálne hodnoty a normy, učí sa rozpoznať, čo je dobré a čo zlé, čím sa formuje jeho mravný profil (Procházka, 2012, s. 102). Za jeden z kľúčových faktorov pri ovplyvňovaní vývinu osobnosti dieťaťa je považované rodinné prostredie. Je možné predpokladať, že najlepšie podmienky pre osobnostný vývin dieťaťa bývajú vytvorené vo funkčných úplných rodinách, kde má dieťa možnosť identifikovať sa s rolou otca aj matky. Výsledky výskumu ukázali, že v úplnej rodine, s obidvomi rodičmi vlastnými vyrastalo až 71,0% opýtaných a približne pätina

(19,1%) respondentov žila iba s otcom alebo matkou. Nevlastného otca alebo matku malo 9,3% žiakov základných a stredných škôl a 14 (0,6%) opýtaných vychovávali pestúni, starí rodičia, starší súrodenci alebo vychovávateľa v detskom domove.

Graf 1 *Typ rodinného prostredia*

Chlapci častejšie žili v úplných rodinách (chlapci: 75,7%, dievčatá: 67,2%). Dievčatá vo vyššom počte vychovával iba jeden z rodičov (dievčatá: 20,6%, chlapci: 17,3%), prípadne mali nevlastného otca alebo matku (dievčatá: 11,5%, chlapci: 6,5%). Približne rovnaký počet dievčat (0,8%) a chlapcov (0,7%) vyrastal v rodinách náhradných rodičov, u príbuzných alebo v detskom domove.

V úplných rodinách žili najmä respondenti vo veku 13 (72,1%), 16 (72,8%) a 18 rokov (73,0%, 14 rokov: 69,7%, 15 rokov: 68,8%, 17 rokov: 71,7%). Nevlastný otec alebo matka vychovávali najčastejšie žiakov základných a stredných škôl vo veku 14 (10,4%) a 15 rokov (10,3%, 13 rokov: 9,3%, 16 rokov: 8,5%, 17 rokov: 7,4%, 18 rokov: 8,2%). V neúplnej rodine vyrastala asi pätina opýtaných vo veku 14, 15 (zhodne po 19,7%) a 17 rokov (20,2%, 18 a 13 rokov: zhodne po 18,0%, 16 rokov: 18,1%) a u náhradných rodičov, príbuzných alebo v detskom domove žili najmä žiaci základných a stredných škôl vo veku 15 rokov (1,1%, 13, 16 a 17 rokov: zhodne po 0,6%, 14 rokov: 0,2%, 18 rokov: 0,8%). Prezentované zistenia ukázali, že lepšie podmienky pre svoj psychický a fyzický vývoj mali opýtaní vo veku 13, 16 a 18 rokov, zatiaľ čo najhoršia situácia bola zistená v skupine respondentov vo veku 15 a 17 rokov.

V skupine žiakov stredných škôl žili v úplných rodinách častejšie gymnazisti (76,7%, SOŠ: 69,2%). Žiaci stredných odborných škôl vo vyššom počte pochádzali z neúplných (SOŠ: 20,8%, G: 16,1%) a doplnených rodín (SOŠ: 9,7%, G: 6,2%). V rodinách náhradných rodičov alebo v detskom domove vyrastalo 1,0% gymnazistov a 0,4% žiakov stredných odborných škôl.

S obidvomi vlastnými rodičmi žili najčastejšie opýtaní s trvalým bydliskom v najmenších obciach (menej než 2 000: 76,8%, od 2 001 do 10 000: 70,4%, od 10 001 do 50 000: 64,7%, od 50 001 do 100 000: 69,7%, viac ako 100 000: 70,6%). Žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 častejšie než ostatní vyrastali v doplnených (menej než 2 000: 8,0%, od 2 001 do 10 000: 9,0%, od 10 001 do 50 000: 11,3%, od 50 001 do 100 000: 10,1%, viac ako 100 000: 8,8%) a neúplných rodinách (menej než 2 000: 14,7%, od 2 001 do 10 000: 20,1%, od 10 001 do 50 000: 23,4%, od 50 001 do 100 000: 19,9%, viac ako 100 000: 19,6%). Najvyšší počet opýtaných, ktorí žili v náhradných rodinách, u príbuzných alebo v detskom domove, bol zistený v najväčších mestách (viac ako 100 000: 0,8%, od 50 001 do 100 000: 0,3%, od 10 001 do 50 000: 0,6%, od 2 001 do 10 000 a menej než 2 000: zhodne po 0,5%). Z uvedených zistení vyplynulo, že žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z najmenších obcí vychovávali najčastejšie vlastní rodičia. Najvyšší počet respondentov z neúplných a doplnených rodín

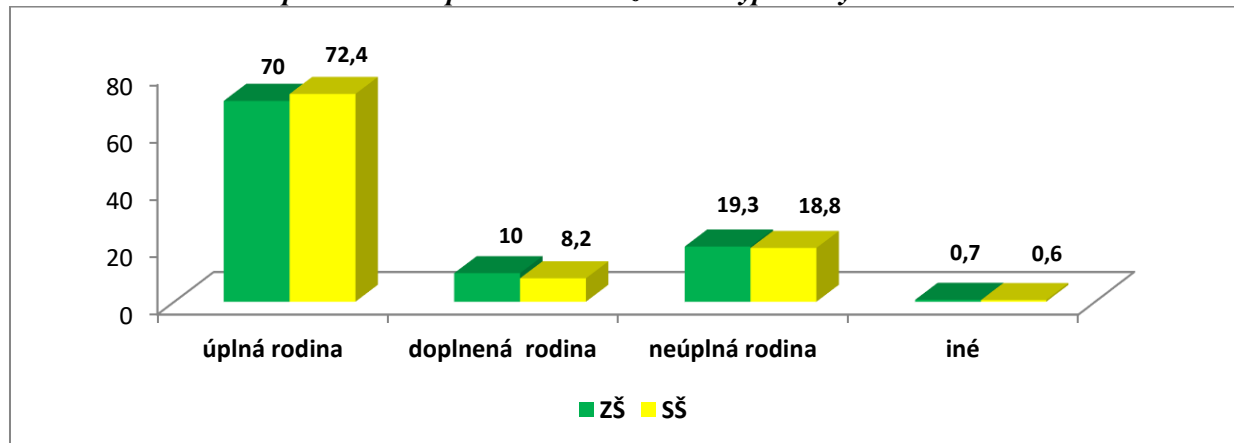
a najnižší počet opýtaných z úplných rodín bol zaznamenaný v skupine opýtaných s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000.

V úplných rodinách žili najmä žiaci pochádzajúci z Prešovského (80,6%), Žilinského (73,1%), Trnavského, Nitrianskeho (zhodne po 69,9%), Košického (69,6%) a Bratislavského kraja (69,3%), pričom v Trenčianskom (67,7%) a Banskobystrickom kraji (68,2%) poznalo z vlastných skúseností prostredie úplnej rodiny omnoho menej respondentov. Najvyšší počet opýtaných, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka, pochádzal z Banskobystrického (11,3%), Bratislavského (10,5%), Nitrianskeho (10,3%) a Košického kraja (10,1%, Trnavský kraj: 8,8%, Trenčiansky kraj: 9,7%, Žilinský kraj: 7,9%, Prešovský kraj: 5,3%). Iba s jedným rodičom žili najčastejšie žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trenčianskom (22,2%), Trnavskom (20,6%), Bratislavskom (19,9%), Banskobystrickom (19,8%), Nitrianskom (19,5%) a Košickom kraji (19,1%, Žilinský kraj: 18,3%), zatiaľ čo v Prešovskom kraji malo nevlastného rodiča iba 13,4% opýtaných. V náhradnej rodine, u príbuzných alebo v detskom domove, žili najmä respondenti s trvalým bydliskom v Košickom (1,2%), Banskobystrickom, Prešovskom (zhodne po 0,8%), Trnavskom a Žilinskom kraji (zhodne po 0,7%, Bratislavský, Trenčiansky kraj: zhodne po 0,3%, Nitriansky kraj: 0,4%). Prezentované zistenia potvrdili, že najhoršia situácia bola zistená v Trenčianskom a Banskobystrickom kraji, pretože tu žil najnižší počet opýtaných v úplných rodinách. V Prešovskom kraji malo trvalé bydlisko najviac žiakov vyrastajúcich v úplných rodinách a najnižší počet respondentov, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, prípadne žili iba s jedným rodičom.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že stredoškôľakov častejšie vychovával vlastný otec aj matka (SŠ: 72,4%, ZŠ: 70,0%). Žiaci základných škôl vyrastali vo vyššom počte v doplnených (ZŠ: 10,0%, SŠ: 8,2%) a neúplných rodinách (ZŠ: 19,3%, SŠ: 18,8%). Približne rovnaký počet opýtaných zo základných aj stredných škôl bol vychovávaný v náhradných rodinách, u príbuzných alebo v detských domovoch (SŠ: 0,6%, ZŠ: 0,7%).

Graf 2 *Rodinné prostredie respondentov vo vzťahu k typu školy*

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Komparácia dát ukázala, že od roku 2005 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí žili v úplnej rodine (2005: 81,4%, 2014: 71,0%). Stúpol počet respondentov, ktorí vyrastali v doplnených (2005: 4,0%, 2014: 9,3%) alebo neúplných rodinách (2005: 11,9%, 2014: 19,1%). Výraznejšie sa znížil aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí žili v náhradných rodinách, u príbuzných alebo v detskom domove (2005: 2,7%, 2014: 0,6%). Prezentované zistenia ukázali, že situácia zistená v roku 2005 bola výrazne lepšia, pretože omnoho vyšší

počet detí vyrastal s vlastnými rodičmi. V roku 2014 stúpol počet opýtaných, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, prípadne im jeden z rodičov v rodine chýbal.

Tabuľka 1

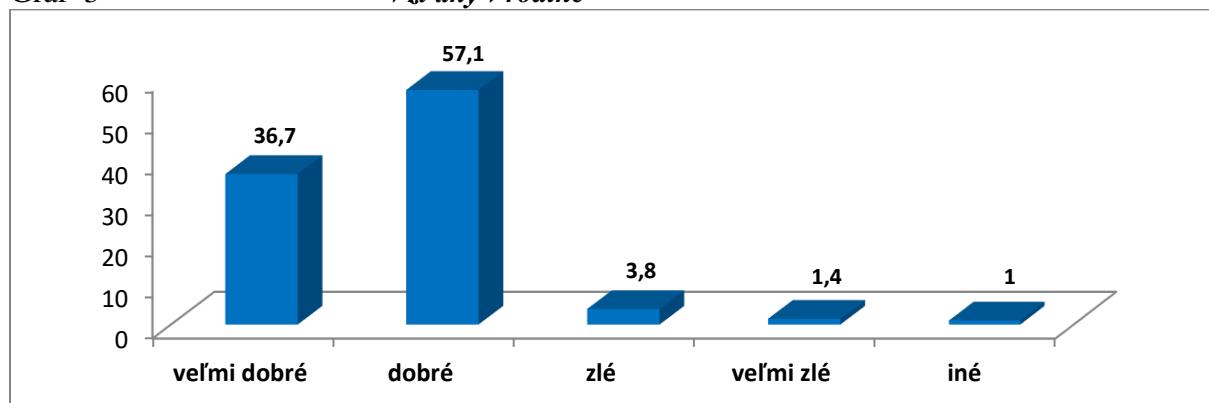
Rodinné prostredie	2005	2014
rodina úplná	81,4	71,0
rodina doplnená, jeden rodič nevlastný	4,0	9,3
rodina neúplná, len s jedným rodičom	11,9	19,1
iné	2,7	0,6

Vzťahy v rodine

Emocionálna funkcia rodiny je veľmi dôležitá, pretože rodina je prostredím, ktoré vytvára pre dieťa potrebné citové zázemie, dáva mu pocit lásky, bezpečia a životnú istotu. Psychológovia upozorňujú najmä na kľúčovú rolu vytvorenia dobrého vzťahu v rannom detstve medzi matkou a dieťaťom, pretože jej neuspokojenie vyvoláva citovú a sociálnu depriváciu. Príznakom je neskoršia neschopnosť dieťaťa vnímať lásku k sebe a vedieť ju preukazovať iným osobám. Dlhodobé zlyhávanie rodiny v emocionálnom uspokojení svojich členov vedie k výraznému nárastu jedincov, ktorí majú po celý život emocionálne problémy (Procházka, 2012, s. 110). K analýze rodinného prostredia patrilo zistenie kvality medziľudských vzťahov, pričom žiaci základných a stredných škôl hodnotili vzťahy s rodičmi len na základe svojich subjektívnych pocitov. Najvyšší počet opýtaných (57,1%) považoval vzťahy s otcom a matkou za dobré, aj keď sa občas u nich vyskytli určité nedorozumenia a 36,7% respondentov označilo vzťahy v rodine ako veľmi dobré. Len 3,8% žiakov si s rodičmi nerozumelo a 1,4% respondentov ohodnotilo rodinné vzťahy ako veľmi zlé. Jedno percento opýtaných si s jedným rodičom rozumelo veľmi dobre, avšak nepodarilo sa im vytvoriť si dobrý vzťah k druhému rodičovi. Z uvedeného vyplynulo, že až 93,8% respondentov hodnotilo vzťahy s otcom a matkou kladne, pričom 6,2% opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky.

Graf 3

Vzťahy v rodine

Vzťahy s rodičmi pozitívnejšie hodnotili chlapci (95,7%) než dievčatá (92,3%), ktoré si vo vyššej miere s otcom a matkou nerozumeli (dievčatá: 6,3%, chlapci: 3,7%), alebo dobre vychádzali iba s jedným rodičom (dievčatá: 1,4%, chlapci: 0,6%). Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá mali kritickejší pohľad na rodinné vzťahy ako chlapci. S rodičmi najlepšie vychádzali respondenti vo veku 15 rokov (95,3%, 13 rokov: 93,7%, 14 rokov: 94,3%, 16 rokov: 93,2%, 17 rokov: 92,0%, 18 rokov: 93,7%). S otcom a matkou si vôbec nerozumeli sedemnásťroční opýtaní (7,4%, 18 rokov: 4,7%, 16 rokov: 5,0%, 15 rokov: 3,7%, 14 a 13 rokov: zhodne po 5,1%). Iba k otcovi alebo k matke si vytvorili dobrý vzťah žiaci základných a stredných škôl vo veku 16 (1,7%) a 18 rokov (1,6%, 13 rokov: 1,2%, 14 a 17 rokov: zhodne po 0,6%, 15 rokov: 0,9%). Zistené údaje potvrdili, že najlepšie hodnotili

rodinné vzťahy pätnásťroční respondenti, pričom v tejto oblasti mali rezervy najmä opýtaní vo veku 17 rokov.

Najvyšší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí si s rodičmi dobre rozumeli, mal trvalé bydlisko v malých aglomeračných jednotkách s počtom obyvateľov nižším ako 10 000 (menej než 2 000: 94,2%, od 2 001 do 10 000: 94,6%, od 10 001 do 50 000: 93,4%, od 50 001 do 100 000: 92,2%, viac ako 100 000: 93,8%). Najviac respondentov, ktorí nemali v rodinách vytvorené dobré medziľudské vzťahy, malo trvalé bydlisko v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (7,2%, viac ako 100 000: 5,4%, od 10 001 do 50 000: 5,6%, od 2 001 do 10 000: 4,3%, menej než 2 000: 4,6%). Iba s jedným rodičom dobre vychádzali žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z malých obcí (menej než 2 000: 1,3%, od 2 001 do 10 000: 1,1%, od 10 001 do 50 000: 0,9%, od 50 001 do 100 000: 0,6%, viac ako 100 000: 0,8%).

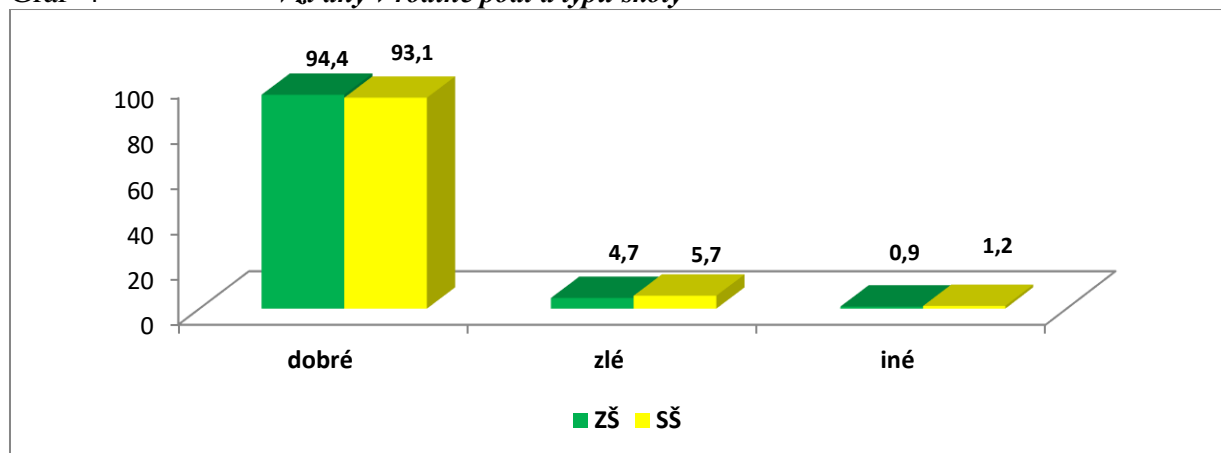
Rodinné vzťahy kladne hodnotili najmä opýtaní žijúci v Nitrianskom (95,6%), Žilinskom (95,3%) a Banskobystrickom kraji (95,4%, Bratislavský a Trnavský kraj: zhodne po 92,6%, Trenčiansky kraj: 91,4%, Prešovský kraj: 93,3%, Košický kraj: 94,5%). Najvyšší počet respondentov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pochádzal z Trenčianskeho kraja (7,6%, Bratislavský kraj: 6,6%, Trnavský a Košický kraj: zhodne po 5,5%, Nitriansky kraj: 3,7%, Žilinský kraj: 3,6%, Banskobystrický kraj: 3,5%, Prešovský kraj: 4,9%). Dobrý vzťah iba s otcom alebo matkou mali vybudovaní najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom a Prešovskom kraji (zhodne po 1,8%, Bratislavský a Nitriansky kraj: zhodne po 0,7%, Trenčiansky kraj: 1,0%, Žilinský a Banskobystrický kraj: zhodne po 1,1%), pričom v Košickom kraji (0) neuviedol túto odpoveď nikto.

Respondenti žijúci v úplných rodinách (96,4%, neúplné rodiny: 92,3%, doplnené rodiny: 88,2%) najlepšie hodnotili vzťahy s rodičmi, pričom najvyšší počet opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pochádzal z doplnených rodín (11,8%, neúplné rodiny: 7,7%, úplné rodiny: 3,6%). Z uvedeného je zrejmé, že najlepšie podmienky pre svoj emocionálny vývoj mali vytvorené žiaci základných a stredných škôl z úplných rodín, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine respondentov, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka. Prezentované zistenia potvrdili, že deti v pubertálnom veku bývajú veľmi zraniteľné a odchod alebo úmrtie jedného z rodičov ich často veľmi zasiahne.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Zistené rozdiely v odpovediach žiakov základných a stredných škôl boli len veľmi malé. Ukázalo sa, že vzťahy v rodine pozitívnejšie hodnotili žiaci základných škôl (ZŠ: 94,4%, SŠ: 93,1%). Stredoškooláci si častejšie s rodičmi nerozumeli (SŠ: 5,7%, ZŠ: 4,7%) alebo si vytvorili dobrý vzťah iba s otcom alebo s matkou (SŠ: 1,2%, ZŠ: 0,9%).

Graf 4 Vzťahy v rodine podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Z komparácie zistených dát vyplynulo, že od roku 2005 mierne klesol počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy pozitívne (2005: 95,6%, 2014: 93,8%) a zvýšil sa počet respondentov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli (2005: 2,8%, 2014: 5,2%). Zároveň klesol počet detí, ktorí si vytvorili dobrý vzťah iba k jednému z rodičov (2005: 1,6%, 2014: 1,0%). I keď výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala rodinné vzťahy za dobré, je toto výraznejšie zvýšenie zlých rodinných vzťahov hodnotené negatívne, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je považovaná za významný faktorom ovplyvňujúci pozitívny vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v nej žije.

Tabuľka 2

Vzťahy v rodine	2005	2014
dobré	95,6	93,8
zlé	2,8	5,2
iné	1,6	1,0

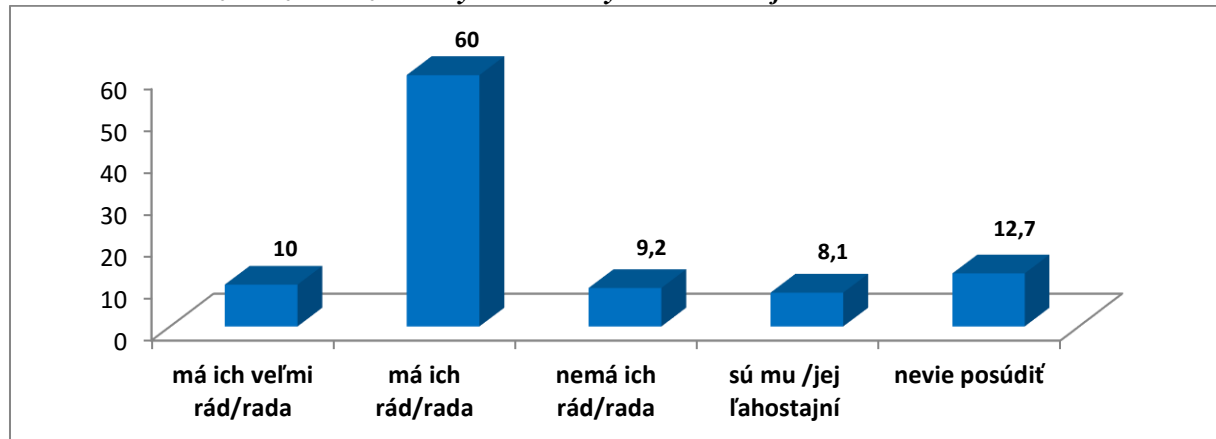
2. Školské prostredie a vzťahy k učiteľom a spolužiakom

Škola je spoločenská inštitúcia, ktorá má primárnu úlohu zabezpečiť na profesionálnej úrovni výchovu a vzdelávanie mladej generácie a pripraviť ju na život v spoločnosti. V tomto prostredí, mimo vlastnej rodiny, sa dieťa učí nielen nadväzovať vzťahy, ale i komunikovať s rovesníkmi a s dospelými.

Vzťah k učiteľom

Vzťah žiakov k učiteľom je základným a v mnohých smeroch limitujúcim faktorom efektívnosti výchovy a vyučovania v školskom prostredí. Z praxe je známe, že žiaci vnímajú a prežívajú svoj vzťah k učiteľom veľmi hlboko. Dobre poznajú a dokážu zhodnotiť výkony učiteľov po stránke odbornej, pedagogicko-metodickej, občianskej, morálnej, kultúrnej. Majú presné predstavy o dobrom učiteľovi, ktorého si veľmi cenia (Beňo, M.- Šimčáková, Ľ.-Herich, J., 2006, s. 229). Až 60,0% respondentov si vytvorilo k učiteľom dobrý vzťah a mali ich radi, aj keď si niekedy nerozumeli a 10,0% opýtaných si k svojim pedagógom vytvorilo veľmi dobrý vzťah. Učiteľov si neoblúbilo 9,2% žiakov základných a stredných škôl a 8,1% respondentov zastávalo názor, že pedagógovia sú im ľahostajní. Zhodnotiť svoj vzťah k učiteľom v škole nedokázalo 12,7% opýtaných. Z hlbšej analýzy dát vyplynulo, že kladný vzťah k svojim pedagógom si vytvorilo 70,0% žiakov základných a stredných škôl, pričom negatívny postoj k týmto osobám deklarovalo až 17,3% respondentov.

Graf 5 Vzťah žiakov základných a stredných škôl k svojim učiteľom

S učiteľmi omnoho lepšie vychádzali dievčatá (72,8%, chlapci: 66,5%). Chlapci ich vo vyššej miere nemali radi (chlapci: 12,2%, dievčatá: 6,7%) alebo nedokázali situáciu posúdiť (chlapci: 13,3%, dievčatá: 12,2%). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách prezentoval názor, že pedagógovia v škole sú im ľahostajní (chlapci: 8,0%, dievčatá: 8,3%).

S učiteľmi si najlepšie rozumeli šestnásťroční respondenti (76,4%, 17 rokov: 67,6%, 18 rokov: 67,9%, 13 rokov: 70,2%, 14 rokov: 72,4%), pričom najmenej obľúbení boli u žiakov základných a stredných škôl vo veku 15 rokov (64,5%). Svojich pedagógov nemali radi najmä opýtaní vo veku 15 (12,1%) a 13 rokov (11,4%, 14 rokov: 9,2%, 16 rokov: 5,1%, 17 rokov: 8,0%, 18 rokov: 8,6%). Ľahostajnosť a nezáujem vo vzťahu k učiteľom pociťovali najmä sedemnášť (11,0%) a osemnásťroční respondenti (12,2%, 16 rokov: 7,3%, 15 rokov: 10,4%, 14 rokov: 6,1%, 13 rokov: 3,3%). Na túto otázku nevedeli odpovedať v najvyššej miere najmladší žiaci základných škôl (13 rokov: 15,1%, 14 rokov: 12,4%, 15 rokov: 13,0%, 16 rokov: 11,2%, 17 rokov: 13,4%, 18 rokov: 11,4%). Z uvedeného je zrejmé, že s pedagógmi si najlepšie rozumeli žiaci vo veku 16 rokov, pričom najkritickejší postoj k nim prezentovali pätnásťroční opýtaní.

Kladný vzťah k svojim učiteľom deklarovali najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (74,1%, menej ako 2 000: 72,2%, od 2 001 do 10 000: 71,0%, od 50 001 do 100 000: 61,4%, viac ako 100 000: 65,4%). Opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 častejšie než ostatní si svojich pedagógov neobľúbili (od 50 001 do 100 000: 11,4%, viac ako 100 000: 9,6%, menej ako 2 000: 8,2%, od 2 001 do 10 000: 9,8%, od 10 001 do 50 000: 7,8%), prípadne im boli ľahostajní (od 50 001 do 100 000: 13,3%, viac ako 100 000: 10,0%, menej ako 2 000: 5,4%, od 2 001 do 10 000: 7,6%, od 10 001 do 50 000: 8,0%). Svoj názor nevedeli vyjadriť najmä respondenti s trvalým bydliskom v najväčších mestách (viac ako 100 000: 15,0%, od 50 001 do 100 000: 14,0%, od 10 001 do 50 000: 10,0%, od 2 001 do 10 000: 11,6%, menej ako 2 000: 14,2%). Z uvedeného je zrejmé, že svojich učiteľov mali radi najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, zatiaľ čo najhoršia situácia bola zistená v skupine respondentov pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Svojich pedagógov si najčastejšie obľúbili mladí obyvatelia Košického (77,7%), Banskobystrického (74,6%) a Trenčianskeho kraja (73,6%, Bratislavský kraj: 65,1%, Nitriansky kraj: 68,8%, Žilinský kraj: 65,6%, Prešovský kraj: 69,7%), pričom najnižší počet respondentov, ktorí mali vytvorený dobrý vzťah k svojim učiteľom pochádzal z Trnavského kraja (62,5%). Negatívny vzťah k pedagógom si vytvorili v najvyššej miere opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom (11,5%) a Trenčianskom kraji (11,1%, Trnavský kraj: 9,9%, Nitriansky kraj: 9,6%, Žilinský kraj: 7,9%, Banskobystrický kraj: 8,1%, Prešovský kraj: 8,8%, Košický kraj: 6,3%). Ľahostajnosť v tomto vzťahu pociťovali najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trnavskom kraji (12,5%, Bratislavský kraj: 9,8%, Trenčiansky kraj: 6,3%, Nitriansky kraj: 9,2%, Žilinský kraj: 9,0%, Banskobystrický kraj: 6,0%, Prešovský kraj: 7,1%, Košický kraj: 5,5%). Túto situáciu nevedeli objektívne zhodnotiť respondenti pochádzajúci zo Žilinského (17,6%) a Trnavského kraja (15,1%, Bratislavský kraj: 13,6%, Nitriansky kraj: 12,5%, Banskobystrický kraj: 11,3%, Prešovský kraj: 12,4%, Košický kraj: 10,5), pričom v Trenčianskom kraji rovnako odpovedalo len 9,0% opýtaných. Prezentované zistenia potvrdili, že so svojimi učiteľmi si najlepšie rozumeli žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a Košickom kraji, zatiaľ čo najkritickejší postoj k svojim pedagógom deklarovali respondenti žijúci v Bratislavskom a Trnavskom kraji.

Dobré vzťahy a úctu k svojim učiteľom prezentovali najmä opýtaní žijúci v úplných rodinách, (72,8%, doplnené rodiny: 69,6%, neúplné rodiny: 68,2%). Respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku častejšie nemali svojich učiteľov radi (doplnené rodiny: 9,3%,

neúplné rodiny: 8,7%, úplné rodiny: 7,3%) alebo im boli ľahostajní (doplnené rodiny: 9,8%, neúplné rodiny: 7,8%, úplné rodiny: 7,9%). Na túto otázku nevedeli v najvyššom počte odpovedať žiaci základných a stredných škôl žijúci v neúplných rodinách (15,3%, doplnené rodiny: 11,3%, úplné rodiny: 12,0%). Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že najlepšie vzťahy s učiteľmi mali opýtaní pochádzajúci z úplných rodín, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka.

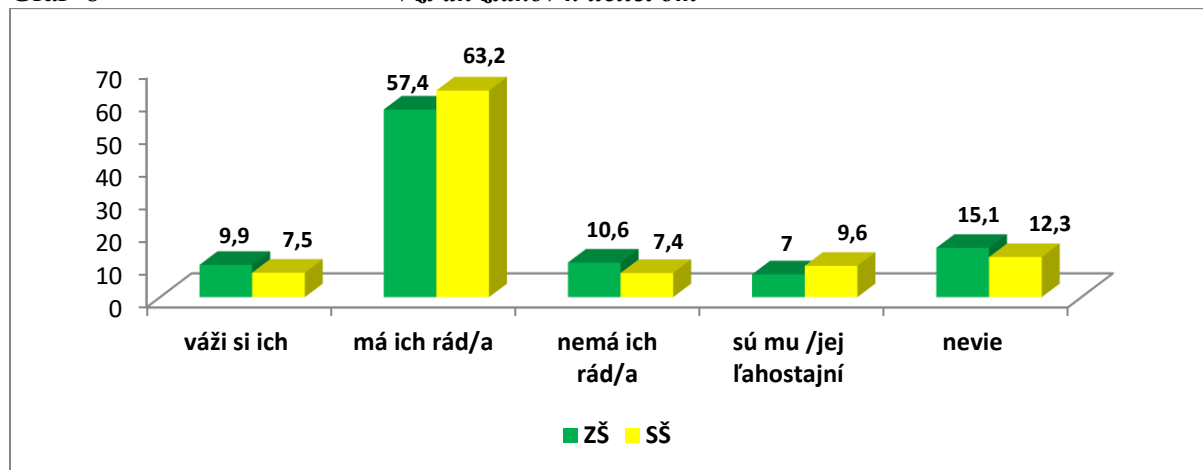
Respondenti, ktorí mali vytvorené dobré vzájomné vzťahy s rodičmi, si častejšie vedeli vytvoriť kladné vzťahy aj k učiteľom (dobré vzťahy: 71,4%, zlé vzťahy: 48,2%). Respondenti, ktorí si nerozumeli s rodičmi, vo vyššej miere nemali vytvorené ani dobré vzťahy k učiteľom (zlé vzťahy: 20,2%, dobré vzťahy: 8,6%) a častejšie prezentovali názor, že pedagógovia sú im ľahostajní (zlé vzťahy: 17,5%, dobré vzťahy: 7,5%). Na otázku nevedelo odpovedať vo vyššom počte žiaci základných a stredných škôl, ktorí nemali v rodine vybudované dobré medziľudské vzťahy (zlé vzťahy: 14,0%, dobré vzťahy: 12,5%). Z prezentovaných údajov je zrejmé, že ak dieťa nedostalo dostatok lásky a pozitívnych citových podnetov v rodine, býva často pre neho v neskoršom veku veľmi problematické vytvoriť si srdečné vzťahy k osobám, ktoré v živote stretáva.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Porovnanie údajov za základné a stredné školy ukázalo, že žiaci základných škôl mali k svojim učiteľom vytvorené veľmi dobré vzťahy (ZŠ: 9,9%, SŠ: 7,5%), zatiaľ čo opýtaní študujúci na stredných školách častejšie uvádzali, že ich majú radi, i keď majú niekedy rozdielne názory (SŠ: 63,2%, ZŠ: 57,4%). Negatívny vzťah k svojim pedagógom deklarovali vo vyššej miere žiaci základných škôl (ZŠ: 10,6%, SŠ: 7,4%), ktorí zároveň častejšie nevedeli situáciu posúdiť (ZŠ: 15,1%, SŠ: 12,3%). Stredoškooláci vo vyššej miere uvádzali, že učitelia sú im ľahostajní (SŠ: 9,6%, ZŠ: 7,0%). Z prezentovaných zistení vyplynulo, že stredoškooláci si k svojim učiteľom vytvorili lepšie vzťahy (SŠ: 70,7%, ZŠ: 67,3%) než žiaci základných škôl, ktorí vo vyššom počte svojich pedagógov nemali radi (ZŠ: 10,6%, SŠ: 7,4%). Stredoškooláci vo vyššom počte priznali, že učitelia sú im ľahostajní (SŠ: 9,6%, ZŠ: 7,0%). Situáciu nevedelo posúdiť 15,1% žiakov základných škôl a 12,3% stredoškoolákov.

Graf 6

Vzťah žiakov k učiteľom

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Komparácia údajov so zisteniami z roku 2005 ukázala, že klesol počet respondentov, ktorí mali svojich učiteľov radi a vážili si ich (2005: 17,1%, 2014: 10,0%). Stúpol počet opýtaných, ktorí deklarovali kladný vzťah k svojim pedagógom, i keď mali niekedy rozdielne názory (2005: 51,7%, 2014: 60,0%). Zároveň sa zvýšil aj počet žiakov základných a stredných škôl,

ktorí svojich učiteľov nemali radi (2005: 6,0%, 2014: 9,2%) alebo im boli ľahostajní (2005: 3,0%, 2014: 8,1%). V roku 2014 vedelo viac respondentov na otázku odpovedať (2005: 17,0%, 2014: 12,7%). Hlbšia analýza údajov potvrdila, že v roku 2005 zhodnotilo kladne vzťahy k učiteľom viac opýtaných (2005: 68,8%, 2014: 70,0%). V roku 2014 výraznejšie stúpol počet respondentov, ktorí sa o svojich pedagógoch vyjadrili negatívne (2005: 11,6%, 2014: 17,3%). Z uvedeného vyplynulo, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl k učiteľom sa oproti zisteniam z roku 2005 výraznejšie zhoršili.

Tabuľka 3

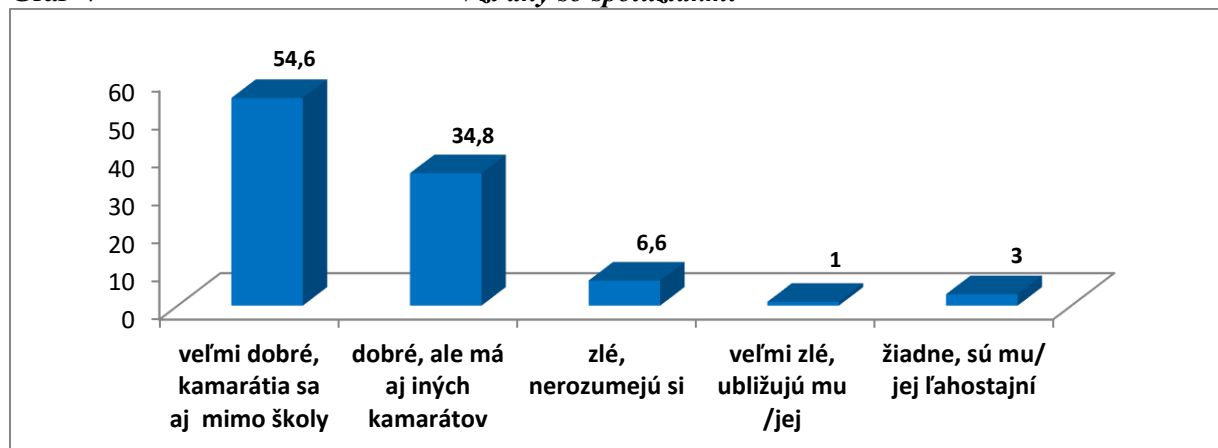
Vzťah žiakov k učiteľom	2005	2014
má ich rád/a a váži si ich	17,1	10,0
má ich rád/a, aj keď sú veci, ktoré sa mu/jej nepáčia	51,7	60,0
nemá ich rád/a	5,3	9,2
učitelia sú mu /jej ľahostajní	6,3	8,1
nevie posúdiť	19,6	12,7

Vzťahy so spolužiakmi

Vzťahy medzi spolužiakmi patria k významným socializačným činiteľom v školskom prostredí. Vplyv tejto formálnej rovesníckej skupiny na žiaka závisí od viacerých sociálnych činiteľov: veku žiaka, miery jeho akceptácie zo strany spolužiakov, úrovne jeho reputácie a celkového postavenia v štruktúre skupinových vzťahov v triede. Pozícia žiaka v triede a miera jeho obľúbenosti ovplyvňuje aj jeho sociálny vývin a to v pozitívnom alebo negatívnom smere. Úspech napomáha upevniť jeho sociálne pozície a začlenenie v triednom kolektíve (Kalamárová, K., 2006, s. 165). Viac než polovica (54,6%) opýtaných si so spolužiakmi rozumela a kamarátili sa aj po skončení vyučovania. Asi 34,8% respondentov malo s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale mimo školského prostredia si našli iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzalo dobre 6,6% žiakov základných a stredných škôl a 1,0% opýtaných tvrdilo, že spolužiaci im ubližujú. Tri percentá opýtaných prezentovali názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní. Podrobnejšia analýza dát ukázala, že až 89,4% žiakov základných a stredných škôl hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Asi 7,6% opýtaných si s rovesníkmi v triede nerozumelo a tri percentá respondentov nemali k nim vytvorený žiadny vzťah.

Graf 7

Vzťahy so spolužiakmi

So spolužiakmi si lepšie rozumeli chlapci (56,3%, dievčatá: 53,2%), zatiaľ čo dievčatá mali mimo školy iné kamarátky (dievčatá: 35,5%, chlapci: 34,0%). So rovesníkmi v triede nevychádzalo dobre 7,1% dievčat a 6,0% chlapcov, pričom chlapci boli v tomto kolektíve častejšie obeťou šikanovania (chlapci: 1,2%, dievčatá: 0,8%). Ľahostajnosť a nezáujem o spolužiakov deklarovali vo vyššom počte dievčatá (3,4%) než chlapci (2,4%).

Priateľské vzťahy s rovesníkmi z triedy udržiavali aj mimo školy najmä najmladší respondenti (13 rokov: 70,3%, 14 rokov: 57,1%, 15 rokov: 55,4%, 16 rokov: 51,6%, 17 rokov: 44,2%, 18 rokov: 46,3%), pričom sedemnásťroční opýtaní viac uprednostňovali kamarátov mimo školského prostredia (17 rokov: 45,4%, 18 rokov: 40,0%, 13 rokov: 20,7%, 14 rokov: 30,1%, 15 rokov: 34,5%, 16 rokov: 41,1%). Zlé vzťahy so spolužiakmi uvádzali v najvyššej miere najstarší respondenti (18 rokov: 9,0%, 17 rokov: 6,0%, 16 rokov: 5,5%, 15 rokov: 6,1%, 14 rokov: 7,5%, 13 rokov: 6,0%), ktorí zároveň najčastejšie priznávali, že spolužiaci sú im ľahostajní (18 rokov: 4,7%, 17 rokov: 3,9%, 16 rokov: 1,5%, 15 rokov: 3,1%, 14 rokov: 3,0%, 13 rokov: 2,1%). Šikanovanie v triednom kolektíve zažili najmä žiaci základných škôl vo veku 14 rokov (2,4%, 13 a 15 rokov: zhodne po 0,9%, 16 rokov: 0,3%, 17 rokov: 0,6%), zatiaľ čo v skupine osemnásťročných stredoškolákov (0) nemal tieto negatívne skúsenosti nikto. Z uvedeného je zrejmé, že najlepšie vzťahy so spolužiakmi si vytvorili opýtaní vo veku 13 a 16 rokov, pričom najmenej dobrých vzťahov a najväčší nezáujem o triedny kolektív prezentovali najstarší respondenti.

So spolužiakmi si lepšie rozumeli gymnazisti (52,3%, SOŠ: 45,3%). Žiaci stredných odborných škôl mali mimo školy iných priateľov (44,1%, G: 39,6%) a zároveň častejšie si nevedeli vytvoriť k spolužiakom dobrý vzťah (SOŠ: 7,1%, G: 5,0%). Približne rovnakému počtu opýtaných v oboch typoch stredných škôl spolužiaci ubližovali (G: 0,2%, SOŠ: 0,4%) alebo boli ľahostajní (G: 2,9%, SOŠ: 3,2%).

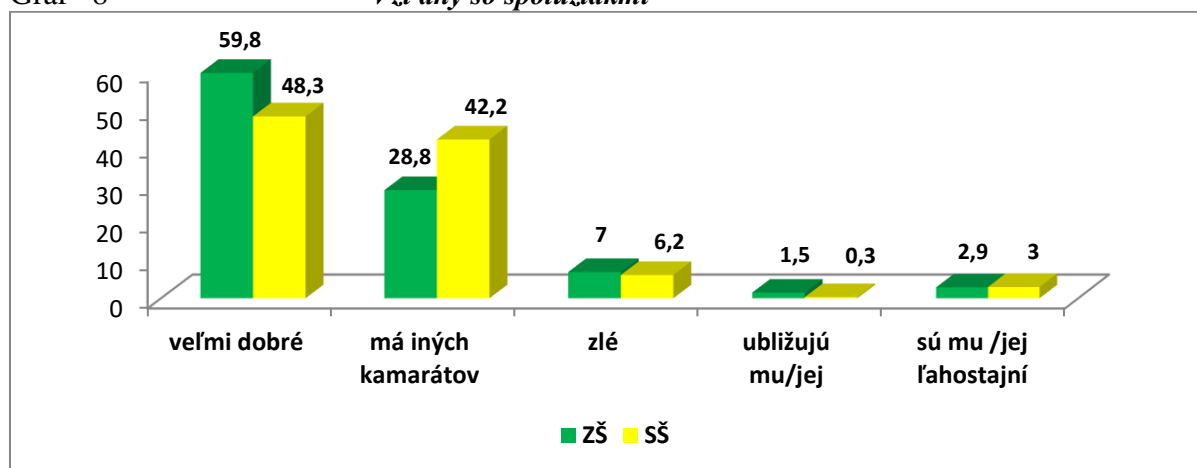
So spolužiakmi sa stretávali nielen v škole, ale i mimo nej najmä mladí obyvatelia Žilinského (62,6%), Nitrianskeho (57,7%) a Košického kraja (57,2%, Bratislavský kraj: 51,2%, Trnavský kraj: 52,8%, Trenčiansky kraj: 47,2%, Banskobystrický kraj: 53,9%, Prešovský kraj: 55,5%). Priateľské vzťahy s rovesníkmi mimo školského prostredia viac preferovali opýtaní s trvalým bydliskom v Trenčianskom (37,8%), Bratislavskom (36,6%), Banskobystrickom a Košickom kraji (zhodne po 36,5%, Trnavský kraj: 34,3%, Nitriansky kraj: 30,9%, Žilinský kraj: 30,2%, Prešovský kraj: 34,6%). So spolužiakmi si nerozumeli najmä respondenti pochádzajúci z Trnavského (8,1%) a Trenčianskeho kraja (8,3%, Bratislavský kraj: 7,3%, Nitriansky kraj: 7,4%, Žilinský kraj: 5,4%, Banskobystrický kraj: 5,0%, Prešovský kraj: 6,7%, Košický kraj: 4,8%). Na veľmi zlé vzťahy v triednom kolektíve so známkami šikanovania upozornili žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trenčianskom kraji (2,1%, Bratislavský a Trnavský kraj: zhodne po 0,6%, Nitriansky a Banskobystrický kraj: zhodne po 1,1%, Žilinský a Prešovský kraj: zhodne po 0,7%, Košický kraj: 0,8%). Názor, že spolužiaci sú im ľahostajní, prezentovali najčastejšie respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom (4,5%), Bratislavskom (4,3%) a Trnavskom kraji (4,2%, Nitriansky kraj: 2,9%, Žilinský kraj: 1,1%, Banskobystrický kraj: 3,5%, Prešovský kraj: 2,5%, Košický kraj: 0,8%). Prezentované zistenia potvrdili, že so spolužiakmi si najlepšie rozumeli žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci zo Žilinského a Košického kraja, pričom najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine mladých obyvateľov Trenčianskeho a Trnavského kraja.

S rovesníkmi v triede lepšie vychádzali respondenti žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (55,3%, zlé vzťahy: 41,2%), pričom títo opýtaní si vo vyššej miere našli aj iných kamarátov (dobré vzťahy: 35,4%, zlé vzťahy: 26,2%). Opýtaní vyrastajúci v rodinách, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy, si častejšie so spolužiakmi nerozumeli (zlé vzťahy: 18,0%, dobré vzťahy: 6,0%), vôbec sa o nich vôbec nezaujímal (zlé vzťahy: 11,4%, dobré vzťahy: 2,4%) a rovesníci v triede im vo vyššej miere aj ubližovali (zlé vzťahy: 2,6%, dobré vzťahy: 0,9%). Z uvedeného vyplynulo, že ak otec a matka nenaučia svoje deti tolerovať a chápať iné osoby, majú tieto deti neskôr viac problémov vytvoriť si dobré vzťahy k iným osobám, čo sa v pomerne nízkom veku prejavilo u rovesníkov v triednom kolektíve.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistení ukázala, že so svojimi spolužiakmi lepšie vychádzali žiaci základných škôl (59,8%, SŠ: 48,3%). Stredoškooláci výrazne viac uprednostňovali kamarátov mimo školského prostredia (SŠ: 42,2%, ZŠ: 28,8%). S rovesníkmi v triede si častejšie nerozumeli žiaci základných škôl (ZŠ: 7,0%, SŠ: 6,2%), ktorým spolužiaci vo vyššej miere ubližovali (ZŠ: 1,5%, SŠ: 0,3%). Ľahostajnosť vo vzťahu k rovesníkom v triede deklaroval približne rovnaký počet opýtaných v oboch typoch škôl (ZŠ: 2,9%, SŠ: 3,0%). Z uvedeného vyplynulo, že žiaci základných škôl sa vo vyššom počte snažili nájsť si svoje miesto v triednom kolektíve, čo sa spájalo nielen s vytvorením pozitívnych, ale i negatívnych vzájomných vzťahov. Stredoškooláci viac uprednostňovali priateľské kontakty s rovesníkmi mimo školy založené na realizácii spoločných záujmov.

Graf 8 Vzťahy so spolužiakmi

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Ukázalo sa, že v roku 2005 deklaroval vyšší počet opýtaných dobré vzťahy s rovesníkmi v triede (2005: 55,4%, 2014: 54,6%) a zároveň viac opýtaných malo vytvorené dobré vzťahy nielen so spolužiakmi, ale i kamarátmi mimo školského prostredia (2005: 36,5%, 2014: 34,8%). Na druhej strane stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí s rovesníkmi v triede nemali vytvorené dobré vzťahy (2005: 4,0%, 2014: 6,6%) a mierne sa zvýšil aj počet opýtaných, ktorým spolužiaci ubližovali (2005: 0,6%, 2014: 1,0%). Počet respondentov, ktorým boli spolužiaci ľahostajní sa oproti zisteniam z roku 2005 (3,5%, 2014:3,0%) mierne znížil. Prezentované výsledky výskumu potvrdili skutočnosť, že vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2005 zhoršili a šikanovanie sa stalo veľmi aktuálnym problémom súčasnej doby, a to aj v školskom prostredí.

Tabuľka 4

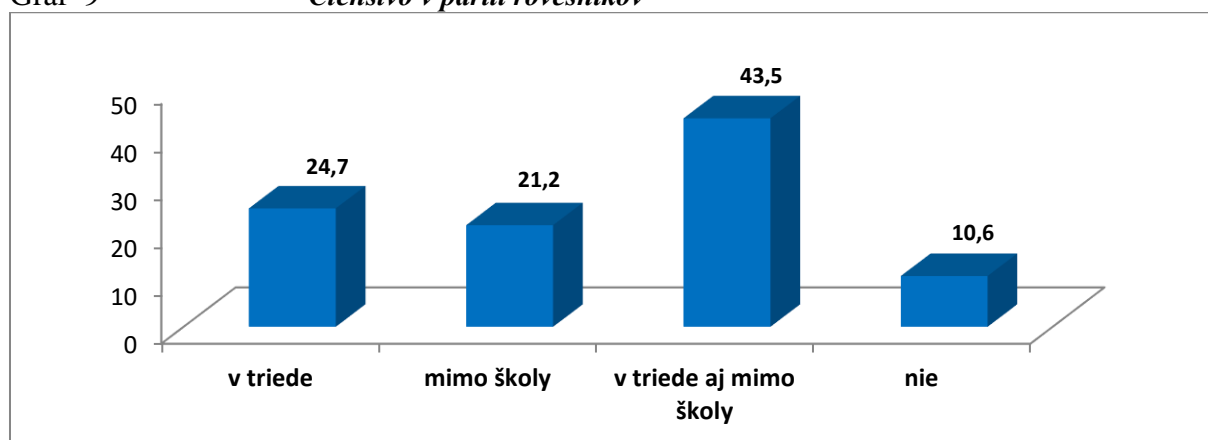
Vzťahy so spolužiakmi	2005	2014
dobré, rozumieme si aj mimo školy	55,4	54,6
dobré, ale mimo školy mám iných kamarátov	36,5	34,8
nerozumiem si so spolužiakmi	4,0	6,6
spolužiaci mi ubližujú, som radšej sám	0,6	1,0
spolužiaci sú mi ľahostajní, nezaujímajú ma	3,5	3,0

3. Vzťah k rovesníkom

V období dospievania sa mladý človek viac odpútava od pôvodnej rodiny a inklinuje k svojim rovesníkom. Pociť príslušnosti k určitej skupine, akceptácia a spoločné objavovanie sveta dospelých posilňuje pociť ich vlastnej hodnoty a ocenenia. Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že väčšina (43,5%) žiakov základných a stredných škôl si so spolužiakmi rozumie

a kamaráti sa s nimi aj mimo školy. Asi štvrtina (24,7%) respondentov sa priateli výlučne so spolužiakmi, zatiaľ čo 21,2% opýtaných viac preferuje spoločnosť rovesníkov, s ktorými sa stretáva mimo školy. Iba 10,6% opýtaných nie je členom žiadnej rovesníckej skupiny.

Graf 9 *Členstvo v partii rovesníkov*

Členom rovesníckej skupiny v triede boli častejšie chlapci (28,0%, dievčatá: 22,0%). Dievčatá sa vo vyššom počte s kamarátmi stretávali mimo školy (dievčatá: 23,5%, chlapci: 18,5%) alebo patrili do rovesníckej skupiny v triede i mimo nej (dievčatá: 44,0%, chlapci: 42,7%). So svojimi rovesníkmi sa vo voľnom čase vôbec nestretával približne rovnaký počet chlapcov (10,7%) aj dievčat (10,4%).

Členstvo v partii spolužiakov uvádzali najmä najmladší opýtaní (13 rokov: 32,8%, 14 rokov: 29,3%, 15 rokov: 27,7%, 16 rokov: 18,5%, 17 rokov: 15,5%, 18 rokov: 20,7%), zatiaľ čo mimo školského prostredia sa s priateľmi stretávali respondenti vo veku 16 (27,8%) a 18 rokov (27,0%, 17 rokov: 25,1%, 15 rokov: 21,0%). Do rovesníckej skupiny v triede i mimo školy patrili najmä sedemnásťroční stredoškôláci (50,3%, 18 rokov: 42,2%, 13 a 14 rokov: zhodne po 44,0%, 15 rokov: 36,8%, 16 rokov: 44,7%).

Do žiadnej rovesníckej skupiny nepatrili v najvyššej miere respondenti vo veku 15 rokov (14,5%, 13 a 18 rokov: zhodne po 10,2%, 14 rokov: 9,8%, 16 rokov: 9,0%, 17 rokov: 9,1%). Z prezentovaných dát je zrejmé, že zatiaľ čo najmladší respondenti patrili najčastejšie do partie v škole, sedemnásťroční stredoškôláci sa v najvyššej miere začlenili do rovesníckej skupiny ako v škole tak aj mimo nej. Svojich kamarátov s rovnakými záujmami vyhľadávali mimo školského prostredia najmä opýtaní vo veku 16, 17 a 18 rokov. Najväčšie problémy začleniť sa do partie kamarátov mali pätnásťroční respondenti.

Gymnazisti častejšie patrili do rovesníckej skupiny v triede (G: 20,6%, SOŠ: 16,4%) a v triede aj mimo nej (G: 49,2%, SOŠ: 44,8%). Žiaci stredných odborných škôl sa vo výrazne vyššom počte stretávali s kamarátmi mimo školy (SOŠ: 30,5%, G: 19,7%). So svojimi rovesníkmi neprežívalo voľný čas 10,6% gymnazistov a 8,3% žiakov stredných škôl. Diferenciácie podľa bydliska ukázali, že žiaci pochádzajúci z veľkomiest s počtom obyvateľov vyšším ako 100 000 patrili vo vyššom počte do rovesníckej skupiny v triede (viac ako 100 000: 28,2%, od 50 001 do 100 000: 23,1%, od 10 001 do 50 000: 24,7%, od 2001 do 10 000: 22,4%, menej než 2 000: 26,5%) i mimo školy (viac ako 100 000: 23,9%, od 50 001 do 100 000: 19,5%, od 10 001 do 50 000: 18,8%, od 2001 do 10 000: 22,5%, menej než 2 000: 20,3%). Členstvo v oboch skupinách (v triede i mimo nej), uvádzali najčastejšie opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (46,3%, viac ako 100 000: 38,6%, od 10 001 do 50 000: 41,6%, od 2 001 do 10 000: 45,1%, menej než 2 000: 44,8%). Vo voľnom čase sa s rovesníkmi nestretávali najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v malých mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (14,9%, od 50 001 do

100 000: 11,1%, viac ako 100 000: 9,3%, od 2 001 do 10 000: 10,0%, menej než 2 000: 8,5%).

Členstvo v rovesníckej skupine vytvorenej v rámci triedy uvádzali najčastejšie respondenti žijúci v Žilinskom (27,0%), Bratislavskom (26,8%) a Trenčianskom kraji (26,7%, Trnavský kraj: 23,6%, Nitriansky a Banskobystrický kraj: zhodne po 23,7%, Prešovský kraj: 22,3%, Košický kraj: 23,9%). S kamarátmi mimo školy sa stretávala štvrtina opýtaných pochádzajúcich z Trenčianskeho kraja (25,3%, Bratislavský kraj: 21,3%, Trnavský kraj: 22,9%, Nitriansky kraj: 20,4%, Žilinský kraj: 19,1%, Banskobystrický kraj: 18,7%, Prešovský kraj: 21,9%, Košický kraj: 20,4%). Členstvo v rovesníckej skupine v škole i mimo nej uvádzali najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Košickom (48,6%) a Nitrianskom kraji (46,3%, Bratislavský kraj: 41,8%, Trnavský kraj: 42,4%, Trenčiansky kraj: 38,5%, Žilinský kraj: 41,4%, Banskobystrický kraj: 44,5%, Prešovský kraj: 44,9%). Do žiadnej partie nepatrili najmä opýtaní žijúci v Banskobystrickom (13,1%) a Žilinskom kraji (12,6%, Bratislavský kraj: 10,1%, Trnavský kraj: 11,1%, Trenčiansky kraj: 9,4%, Nitriansky kraj: 9,6%, Prešovský kraj: 11,0%, Košický kraj: 7,4%). Potvrdila sa aj štatisticky významná závislosť v súvislosti s typom rodinného prostredia.

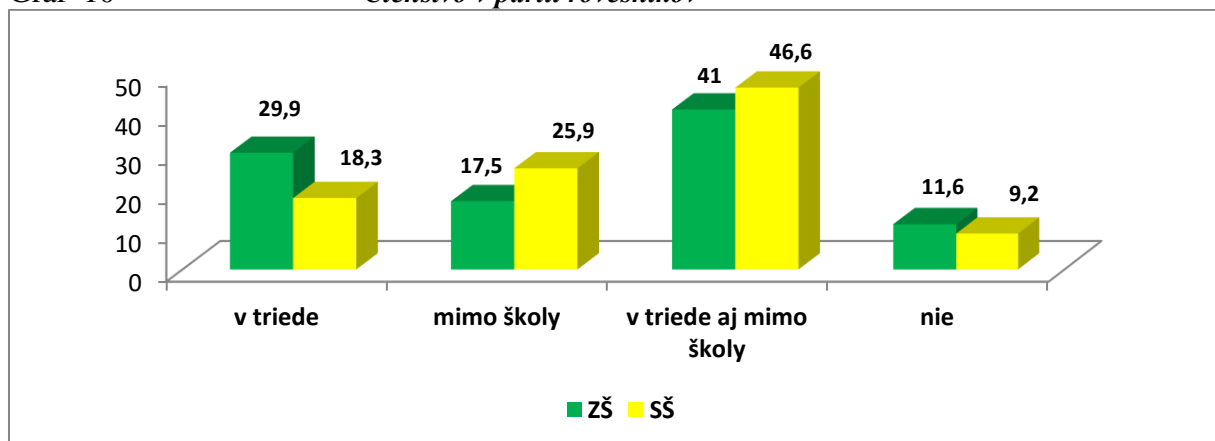
V triede boli členom skupiny najmä opýtaní žijúci v úplných rodinách (27,3%, doplnené rodiny: 22,9%, neúplné rodiny: 23,0%), zatiaľ čo v triede aj mimo školy si našli kamarátov najčastejšie respondenti pochádzajúci z neúplných rodín (44,8%, úplné rodiny: 42,0%, doplnené rodiny: 36,1%). Členmi partie mimo školy sa vo výrazne vyššej miere stali žiaci základných a stredných škôl, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (27,8%, úplné rodiny: 20,1%, doplnené rodiny: 23,0%). Do žiadnej partie rovesníkov nepatrili najmä opýtaní pochádzajúci z doplnených rodín (13,2%, úplné rodiny: 10,6%, doplnené rodiny: 9,2%). Z uvedeného je zrejmé, že starostlivosť rodičov výrazne ovplyvňuje snahu dospievajúceho dieťaťa začleniť sa do skupiny rovesníkov a prežívať s nimi svoj voľný čas.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Na základe porovnania výsledkov za súbor žiakov základných a stredných škôl možno konštatovať, že v triede boli členom partie výrazne častejšie žiaci základných škôl (29,9%, SŠ: 18,3%). Stredoškóľáci si vo vyššom počte našli skupinu rovesníkov mimo školy (SŠ: 25,9%, ZŠ: 17,5%), ale i v škole a mimo nej (SŠ: 46,6%, ZŠ: 41,0%). Vo voľnom čase sa s kamarátmi nestretávalo 11,6% žiakov základných škôl a 9,2% stredoškóľákov. Voľný čas bez spoločnosti kamarátov prežívalo 11,6% žiakov základných škôl a 9,2% stredoškóľákov. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl výraznejšie inklinovali k spolužiakom, avšak stredoškóľáci si hľadali kamarátov nielen v škole, ale i mimo nej. Voľný čas osamote, bez spoločnosti rovesníkov prežívali vo vyššej miere žiaci základných škôl.

Graf 10

Členstvo v partii rovesníkov

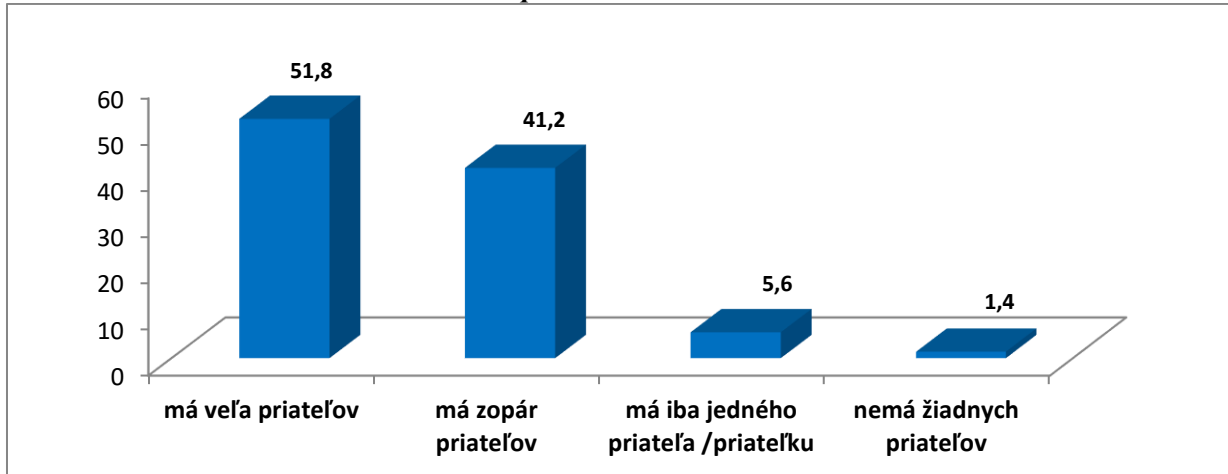

Počet priateľov

Aj keď je rodinné prostredie pre vývoj osobnosti dieťaťa veľmi dôležité, v období dospievania sa veľmi jasne objavuje tendencia odpútať sa neho, pretože v tomto období od za kľúčový atribút považované vytváranie vrstovníckych vzťahov. Prioritu získavajú vzťahy medzi rovesníkmi. Vedomie skupinovej príslušnosti, solidarita a vzájomná kamarátska pomoc väčšinou podporujú pozitívne emócie a sebaúctu, avšak môžu viesť aj k rizikovému správaniu (Macek, P., 1999. s. 102). Viac než polovica (51,8%) opýtaných mala veľa priateľov a 41,2% respondentov si vytvorilo dôverný vzťah iba k malému počtu rovesníkov. Priateľstvo len s jednou osobou si vybudovalo 5,6% žiakov základných a stredných škôl. Iba 1,4% respondentov prezentovalo názor, že priateľov nemajú a je im lepšie, keď sú sami.

Graf 11

Počet priateľov

Veľa kamarátov malo až 56,5% chlapcov a 48,1% dievčat. Dievčatá si častejšie vybudovali priateľský vzťah s nižším počtom osôb (dievčatá: 44,6%, chlapci: 36,8%) alebo mali iba jednu priateľku (dievčatá: 6,5%, chlapci: 4,6%). Samota viac vyhovovala chlapcom (2,0%) ako dievčatám (0,8%). Prezentované zistenia ukázali, že chlapci boli viac spoločenski než dievčatá, ktoré dávali prednosť nižšiemu počtu priateľov, prípadne sa upriamili iba na jednu osobu. Zaujímavé je zistenie, že chlapci častejšie prežívali svoj voľný čas osamote než dievčatá.

S vyšším počtom osôb sa kamarátili najmä najmladší opýtaní (13 rokov: 64,5%, 14 rokov: 54,7%, 15 rokov: 49,3%, 16 rokov: 51,3%, 17 rokov: 46,9%, 18 rokov: 41,2%). Najstarší respondenti vo vyššom počte mali iba zopár priateľov (18 rokov: 47,5%, 17 rokov: 46,0%, 16 rokov: 44,2%, 15 rokov: 43,0%, 14 rokov: 39,6%, 13 rokov: 28,3%) alebo udržiavali osobné vzťahy iba s jednou osobou (18 rokov: 10,2%, 17 rokov: 5,3%, 16 rokov: 4,0%, 15 rokov: 5,8%, 14 rokov: 4,1%, 13 rokov: 6,3%). Opýtaní vo veku 15 (1,9%) a 17 rokov (1,8%, 18 rokov: 1,2%, 13 rokov: 0,9%, 14 rokov: 1,6%, 16 rokov: 0,6%) vo vyššej miere než ostatní prezentovali názor, že vo voľnom čase sú najradšej sami. Uvedené údaje potvrdili, že najmladší respondenti udržiavali priateľské vzťahy s vyšším počtom osôb, zatiaľ čo najstarší opýtaní už počet kamarátov selektovali a viac preferovali nižší počet priateľov alebo sa citovo naviazali iba na jedného rovesníka.

Respondenti žijúci v najmenších obciach (54,7%) a najväčších mestách (viac ako 100 000: 56,0%, od 50 001 do 100 000: 45,4%, od 10 001 do 50 000: 51,7%, od 2 001 do 10 000: 50,5%) udržiavali častejšie priateľské vzťahy s viacerými ľuďmi. Opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 vo vyššej miere než ostatní dávali prednosť úzkemu kruhu priateľov (od 50 000 do 100 000: 46,1%, viac ako 100 000: 37,8%, menej ako 2 000: 39,2%, od 2 001 do 10 000: 42,2%, od 10 001 do 50 000: 40,9%) alebo len jednej osobe (od 50 000 do 100 000: 7,2%, viac ako 100 000: 5,0%, menej ako 2 000 a od

2 001 do 10 000: zhodne po 5,4%, od 10 001 do 50 000: 5,6%). Žiadnych priateľov nemali najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v menších aglomeračných jednotkách (od 2 001 do 10 000: 1,9%, od 10 001 do 50 000: 1,7%, od 50 001 do 100 000: 1,3%, viac ako 100 000: 1,2%, menej než 2 000: 0,7%). Zistené údaje potvrdili, že respondenti žijúci v najmenších obciach a najväčších mestách mali najviac kamarátov, zatiaľ čo nižší počet priateľov alebo iba jedného si našli opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Voľný čas osamote prežívali najčastejšie žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v malých obciach a mestách s počtom obyvateľov od 2 001 do 50 000.

S vyšším počtom osôb sa kamarátili najmä respondenti žijúci v Banskobystrickom (57,1%) a Košickom kraji (55,1%, Bratislavský kraj: 54,0%, Trnavský kraj: 48,2%, Trenčiansky kraj: 49,8%, Nitriansky kraj: 50,6%, Žilinský kraj: 52,5%, Prešovský kraj: 47,5%). Iba zopár dobrých priateľov mali najčastejšie opýtaní žijúci v Prešovskom (44,6%), Žilinskom (44,2%) a Trnavskom kraji (44,1%, Bratislavský kraj: 40,4%, Trenčiansky a Košický kraj: zhodne po 39,8%, Nitriansky kraj: 39,5%, Banskobystrický kraj: 36,9%). Blízky vzťah s jednou osobou uprednostnili v najvyššom počte žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji (9,3%, Bratislavský kraj: 4,5%, Trnavský kraj: 6,3%, Nitriansky kraj: 7,0%, Žilinský kraj: 2,5%, Banskobystrický kraj: 5,7%, Prešovský kraj: 6,1%, Košický kraj: 3,5%). Voľný čas osamote bez spoločnosti rovesníkov prežívali najmä mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja (3,0%, Bratislavský a Trenčiansky kraj: zhodne po 1,0%, Trnavský kraj: 1,5%, Žilinský kraj: 0,7%, Banskobystrický kraj: 0,4%, Prešovský kraj: 1,8%, Košický kraj: 1,6%).

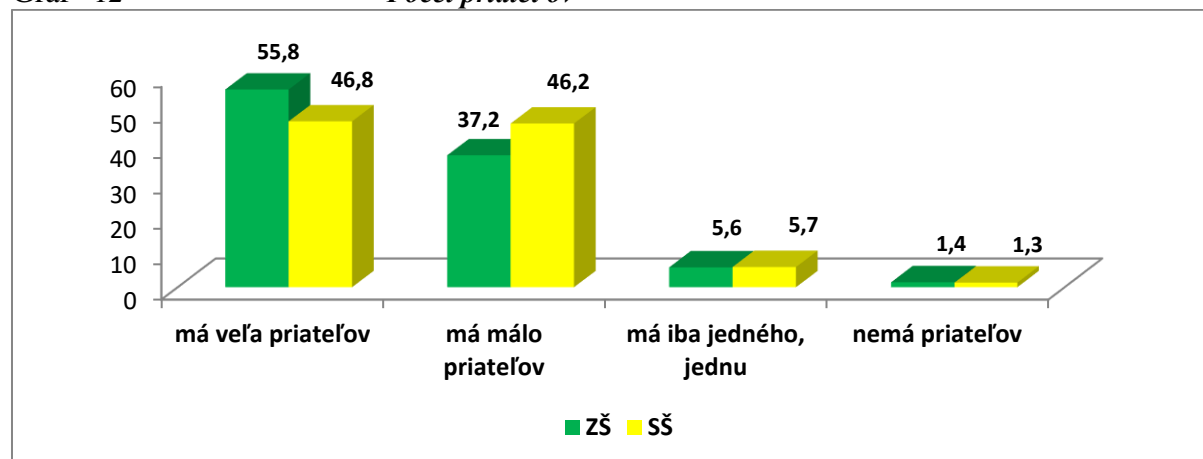
Veľa priateľov mali najčastejšie opýtaní žijúci v úplných rodinách (52,9%, doplnené rodiny: 46,6%, neúplné rodiny: 48,4%). Respondentom pochádzajúcim z doplnených rodín viac vyhovoval úzky okruh kamarátov (doplnené rodiny: 42,6%, úplné rodiny: 41,2%, neúplné rodiny: 40,6%) alebo si našli len jednu blízku osobu (doplnené rodiny: 8,8%, úplné rodiny: 4,6%, neúplné rodiny: 7,8%). Samotu si obľúbili žiaci základných a stredných škôl vyrastajúci v neúplných rodinách (3,2%, úplné rodiny: 1,3%, neúplné rodiny: 2,0%).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl mali vo vyššej miere veľký počet priateľov (ZŠ: 55,8%, SŠ: 46,8%). Stredoškooláci si vo vyššom počte vytvorili priateľský vzťah s nižším počtom osôb (SŠ: 46,2%, ZŠ: 37,2%). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch typoch škôl mal iba jedného dobrého kamaráta alebo kamarátku (ZŠ: 5,6%, SŠ: 5,7%), prípadne prežíval svoj voľný čas osamote bez spoločnosti rovesníkov (ZŠ: 1,4%, SŠ: 1,3%). Zistené údaje potvrdili, že žiaci základných škôl výraznejšie inklinovali k vyššiemu počtu priateľov, zatiaľ čo stredoškooláci nadväzovali priateľské vzťahy s nižším počtom osôb.

Graf 12

Počet priateľov

4. Šikanovanie a jeho výskyt v školskom prostredí

Pod pojmom šikanovanie je definované pretrvávajúce alebo opakované správanie jedinca alebo skupiny osôb, ktoré je charakteristické nepomerom síl a moci a realizované s úmyslom zraniť (fyzicky, sociálne, psychicky, alebo mentálne) alebo vystrašiť obeť. Obeť takéto správanie pociťuje ako neprijemné, nespravodlivé, neoprávnené a nežiaduce a spôsobuje jej fyzickú alebo psychickú ujmu. V školskom prostredí je takéto správanie analyzované zo psychologického hľadiska ako narušené, patologické správanie, z pedagogického aspektu je hodnotené ako problémové správanie žiaka a z právneho hľadiska je kvalifikované ako násilná trestná činnosť páchaná deťmi alebo mladistvými osobami (Adamík Šimegová, M, 2014, s. 12).

Na otázku, čo si predstavujete pod pojmom šikanovanie odpovedalo 1 851 žiakov základných a stredných škôl. Získali sme od nich 5 194 odpovedí, pretože väčšina opýtaných použila v odpovedi viaceré pojmy. Na otázku nevedelo odpovedať 47 (0,9%) žiakov základných a stredných škôl a 324 (5,8%) opýtaných neodpovedalo vôbec. Respondenti definovali šikanovanie ako fyzické násilie (50,2%), urážky (31,2%), ubližovanie slabším osobám (25,0%), výsmech a ponižovanie (23,1%), psychické násilie (21,3%) a vulgárne nadávky (17,1%). Nižší počet opýtaných zaradil medzi prejavy šikanovania aj krádeže osobných vecí (12,9%), vyhrážky (10,9%), vydieranie, ohováranie a osočovanie (zhodne po 7,0%), vymáhanie vecí (5,2%), nútenie vykonávať neprijemné činnosti (3,3%), ignorovanie, vylúčenie z kolektívu (3,2%), elektronické šikanovanie (3,1%), sexuálne obťažovanie (2,8%) a obmedzovanie osobnej slobody (2,6%). Iba 2,7% žiakov základných a stredných škôl správne podotklo, že šikanovanie je dlhodobé a opakujúce sa ubližovanie slabšej osobe. Najnižší počet opýtaných uviedol, že k prejavom šikanovania patrí aj ničenie osobných vecí (1,9%), robenie schválností (1,3%), porušovanie ľudských práv jedinca (1,2%) a zastrašovanie (1,1%).

Hlbšia analýza dát vo vzťahu k typu školy ukázala, že na otázku častejšie neodpovedali žiaci základných škôl (16,0%) než stredoškôláci (12,9%). Svoj názor nevedel vyjadriť približne rovnaký počet opýtaných v oboch podskupinách (ZŠ: 2,3%, SŠ: 2,0%). Výsledky výskumu ukázali, že obidve skupiny opýtaných považovali za prejav šikanovania najmä fyzické násilie (ZŠ: 47,6%, SŠ: 53,5%). Žiaci základných škôl častejšie označili tento sociálno-patologický jav ako ubližovanie slabším osobám (ZŠ: 26,7%, SŠ: 22,9%) a vo vyššom počte uvádzali aj nasledovné prejavy: krádeže vecí (ZŠ: 13,7%, SŠ: 12,0%), vulgárne nadávky (ZŠ: 17,5%, SŠ: 16,6%), vymáhanie vecí (ZŠ: 5,5%, SŠ: 4,9%), vydieranie (ZŠ: 7,3%, SŠ: 6,7%), elektronické šikanovanie (ZŠ: 3,5%, SŠ: 2,5%), ničenie osobných vecí (ZŠ: 2,4%, SŠ: 1,2%), robenie schválností (ZŠ: 1,5%, SŠ: 1,0%). Stredoškôláci vo vyššej miere označili za prejavy šikanovania psychické násilie (SŠ: 26,3%, ZŠ: 17,3%), urážky (SŠ: 32,7%, ZŠ: 30,0%), výsmech a ponižovanie (SŠ: 27,1%, ZŠ: 19,9%), ohováranie a osočovanie (SŠ: 7,6%, ZŠ: 6,5%), ignorovanie a vylúčenie z kolektívu (SŠ: 3,6%, ZŠ: 2,9%), vyhrážky (SŠ: 11,3%, ZŠ: 10,5%), obmedzovanie osobnej slobody (SŠ: 4,0%, ZŠ: 1,5%), sexuálne obťažovanie (SŠ: 3,1%, ZŠ: 2,5%), nútenie do neprijemných činností (SŠ: 4,6%, ZŠ: 3,2%), porušovanie ľudských práv jedinca a zastrašovanie (zhodne po SŠ: 1,8%, ZŠ: 0,6%). Obidve skupiny respondentov v približne rovnakom počte definovali šikanovanie ako dlhodobé a opakované konanie agresora (ZŠ: 2,8%, SŠ: 2,6%). Prezentované údaje ukázali, že žiaci základných a stredných škôl vedeli podrobne opísať viaceré prejavy šikanovania, pričom zvlášť upozorňovali, že je to nielen fyzické násilie, ale aj psychické, ktoré môže mať v kolektíve rovesníkov rôzne podoby (napr. vulgárne nadávky, urážky, výsmech, ponižovanie, ohováranie, zastrašovanie, snaha vyčleniť jedinca z kolektívu, sexuálne obťažovanie, nútenie robiť veci, ktoré sú mu neprijemné a pod). Zvláštnu skupinu tvorili prejavy, ktoré sa týkali

materiálnych vecí – ich vymáhanie, ničenie a krádeže. Niektorí respondenti spomenuli aj elektronické šikanovanie, prípadne upozornili, že týmito činnosťami obmedzuje agresor osobnú slobodu obete a porušuje jej ľudské práva.

Tabuľka 5

Šikanovanie a jeho prejavy	ZŠ	SŠ
fyzické násilie	47,6	53,5
psychické násilie	17,3	26,3
krádeže vecí	13,7	12,0
urážky	30,0	32,7
výsmech, ponižovanie	19,9	27,1
vymáhanie vecí	5,5	4,9
dlhodobé a opakované ubližovanie	2,8	2,6
sexuálne obťažovanie	2,5	3,1
vydieranie	7,3	6,7
vulgárne nadávky	17,5	16,6
ohováranie, osočovanie	6,5	7,6
ignorovanie, vylúčenie z kolektívu	2,9	3,6
elektronické šikanovanie	3,5	2,5
ubližovanie slabším osobám	26,7	22,9
vyhrážky	10,5	11,3
nútenie do neprijemných činností	3,2	4,6
ničenie osobných vecí	2,4	1,2
obmedzovanie slobody	1,5	4,0
porušovanie ľudských práv jedinca	0,6	1,8
zастраšovanie	0,6	1,8
robenie napriek, naschvál	1,5	1,0

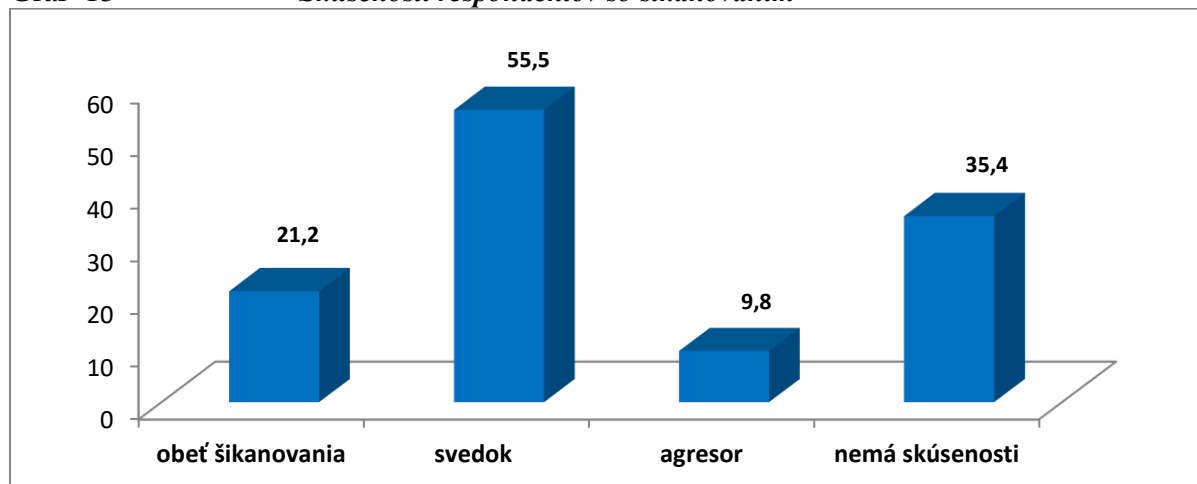
Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Osobné skúsenosti so šikanovaním

Pojem „šikanovanie v školskom prostredí“ vystihuje akékoľvek konanie, ktorého cieľom je ublížiť jedincovi, ohroziť ho alebo inak zastrašiť. Žiadne skúsenosti so šikanovaním nemala viac než tretina (35,4%) opýtaných. Obetou tohto sociálno-patologického javu sa stalo 21,2% žiakov základných a stredných škôl a k agresorom patrilo 9,8% respondentov. Viac než polovica (55,5%) opýtaných bola svedkom šikanovania.

Graf 13

Skúsenosti respondentov so šikanovaním

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Viac než tretina chlapcov (35,6%) aj dievčat (35,1%) nemala so šikanovaním žiadne skúsenosti. Svedkami tohto negatívneho javu boli častejšie dievčatá (56,6%, chlapci: 54,1%), zatiaľ čo chlapci patrili vo výrazne vyššom počte k agresorom (chlapci: 14,2%, dievčatá: 6,3%). Obeťou násilia sa stala približne pätina opýtaných v oboch podskupinách (chlapci: 21,6%, dievčatá: 20,9%). Z výsledkov výskumu vyplynulo, že chlapci boli omnoho častejšie agresormi, zatiaľ čo dievčatá zažili tento spoločensky negatívny jav najmä z pozície svedka.

So šikanovaním sa ešte nikdy nestretlo 44,7% najmladších respondentov, viac ako tretina žiakov základných a stredných škôl vo veku 14 (33,7%), 15 (37,4%), 16 (37,1%) a 18 rokov (30,5%), pričom rovnako odpovedala menej než tretina sedemnásťročných opýtaných (28,0%). Obeťami šikanovania sa stali najmä žiaci základných škôl vo veku 13 (24,0%) a 14 rokov (24,1%, 15 rokov: 20,9%, 16 rokov: 17,8%, 17 rokov: 19,9%, 18 rokov: 18,4%). K agresorom patrili v najvyššom počte najstarší respondenti (18 rokov: 11,3%, 17 rokov: 10,7%, 16 rokov: 9,4%, 15 rokov: 10,8%, 14 rokov: 9,3%, 13 rokov: 7,8%). Svedkami tohto sociálno-patologického javu sa stali opýtaní vo veku 17 (62,8%) a 18 rokov (59,8%, 16 rokov: 54,7%, 15 rokov: 53,6%, 14 rokov: 57,2%, 13 rokov: 45,3%). Prezentované zistenia potvrdili, že najmenej skúseností so šikanovaním mali šestnásťroční žiaci stredných škôl vo veku 16 rokov. Obeťami boli najčastejšie opýtaní vo veku 13 a 14 rokov, zatiaľ čo k agresorom patrili najstarší stredoškôlci.

S týmto negatívnym javom sa v najvyššej miere ešte nikdy nestretli opýtaní žijúci v najmenších aglomeračných jednotkách (menej než 2 000: 39,4%, od 2 001 do 10 000: 31,8%, od 10 001 do 50 000: 36,1%, od 50 001 do 100 000: 34,1%, viac ako 100 000: 35,1%). K obetiam šikanovania patrili najčastejšie žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z najväčších miest (viac ako 100 000: 24,7%, od 50 001 do 100 000: 21,1%, od 10 001 do 50 000: 19,5%, od 2 001 do 10 000: 21,8%, menej než 2 000: 20,1%). Opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (zhodne po 58,4%, menej než 2 000: 52,7%, od 10 001 do 50 000: 51,7%, viac ako 100 000: 57,1%) vo vyššej miere než ostatní boli svedkami tohto spoločensky nežiaduceho javu. Účasť na šikanovaní z pozície agresora priznali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (12,2%, menej ako 2 000: 7,5%, od 2 001 do 10 000: 10,6%, od 50 001 do 100 000: 10,1%, viac ako 100 000: 9,3%).

So šikanovaním sa nikdy nestretli najmä respondenti žijúci v Prešovskom (42,8%) a Košickom kraji (40,1%, Bratislavský kraj: 31,8%, Trnavský kraj: 34,9%, Trenčiansky kraj: 33,9%, Nitriansky kraj: 31,6%, Žilinský kraj: 32,7%, Banskobystrický kraj: 35,7%). K obetiam patrili najčastejšie opýtaní pochádzajúci z Bratislavského (25,9%) a Nitrianskeho kraja (24,3%, Trnavský kraj: 23,9%, Trenčiansky kraj: 22,8%, Žilinský kraj: 20,1%, Banskobystrický kraj: 19,1%), pričom v najnižšej miere uvádzali tieto negatívne osobné skúsenosti žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Prešovskom (16,6%) a Košickom kraji (16,3%). Svedkami tohto násilného správania boli najmä respondenti pochádzajúci z Nitrianskeho (59,9%), Bratislavského (57,0%), Trenčianskeho (57,4%) a Žilinského kraja (57,9%, Trnavský kraj: 55,5%, Banskobystrický kraj: 52,7%, Prešovský kraj: 51,2%, Košický kraj: 51,8%). K agresorom, ktorí ubližovali iným, patrili v najvyššom počte opýtaní z Trnavského (12,1%) a Banskobystrického kraja (12,0%, Bratislavský kraj: 10,5%, Trenčiansky kraj: 9,0%, Nitriansky kraj: 7,4%, Žilinský kraj: 10,8%, Prešovský kraj: 8,8%, Košický kraj: 7,8%). Z uvedených výsledkov výskumu vyplynulo, že najviac skúseností so šikanovaním z pozície obeť mali mladí obyvatelia Bratislavského a Nitrianskeho kraja, pričom najlepšia situácia bola zistená u respondentov s trvalým bydliskom v Prešovskom a Košickom kraji.

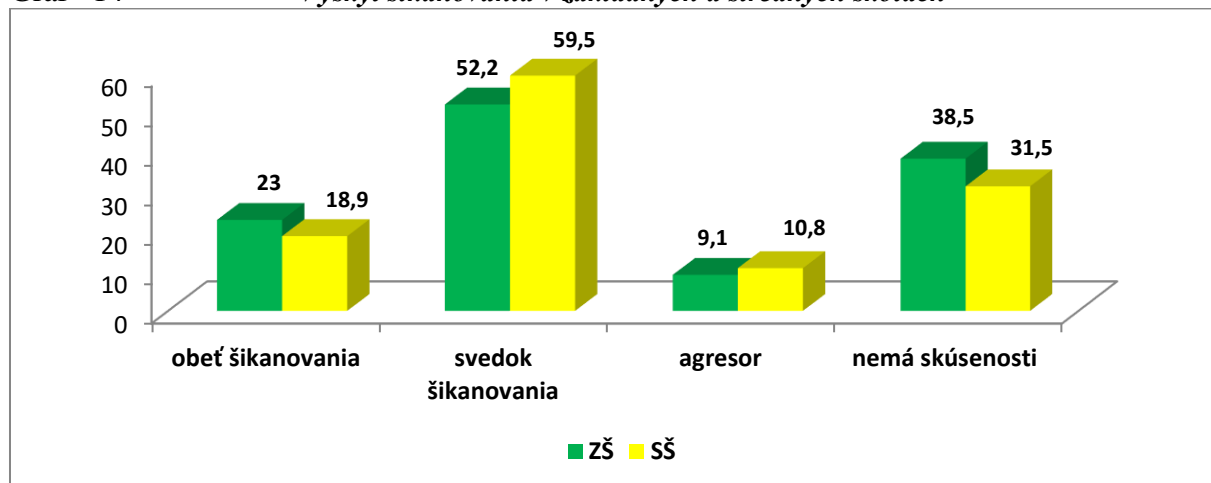
So šikanovaním sa ešte nikdy nestretli najmä opýtaní žijúci v úplných rodinách (36,4%, neúplné rodiny: 31,8%, doplnené rodiny: 33,7%). Obeťami šikanovania boli najmä žiaci

žijúci v doplnených (24,4%) a neúplných rodinách (23,1%, úplné rodiny: 20,3%). Svedkami šikanovania inej osoby boli najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z neúplných rodín (57,5%, doplnené rodiny: 55,1%, úplné rodiny: 55,0%). K agresorom patrili najmä opýtaní z doplnených rodín (10,7%, neúplné rodiny: 9,9%, úplné rodiny: 9,7%). Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že najviac skúseností so šikanovaním z pozície obete aj agresora mali respondenti žijúci v doplnených rodinách, pričom k svedkom patrili najmä žiaci základných a stredných škôl, ktorých vychovával len jeden z rodičov. Najmenej skúseností s týmto negatívnym javom mali opýtaní žijúci v úplných rodinách.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistených dát ukázala, že žiadne skúsenosti šikanovaním nemali najmä žiaci základných škôl (38,5%, SŠ: 31,5%). Stredoškólači boli vo vyššom počte svedkami tohto negatívneho javu (SŠ: 59,5%, ZŠ: 52,2%) a častejšie patrili aj k agresorom, ktorí ubližovali iným osobám (SŠ: 10,8%, ZŠ: 9,1%). Obetou šikanovania sa stalo 23,0% žiakov základných škôl a necelá patina (18,9%) stredoškólačov. Prezentované zistenia potvrdili, že obeťami tohto negatívneho javu boli častejšie žiaci základných škôl, avšak stredoškólači vo vyššej miere patrili nielen k svedkom, ale i k agresorom.

Graf 14 Výskyt šikanovania v základných a stredných školách

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Porovnanie dát ukázalo, že od roku 2005 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí sa doteraz so šikanovaním nestretli (2005: 50,8%, 2014: 35,4%). Zvýšil sa počet respondentov, ktorí patrili k obeť (2005: 13,0%, 2014: 21,2%), svedkom (2005: 41,6%, 2014: 55,5%) aj agresorom (2005: 4,6%, 2014: 9,8%). Prezentované zistenia potvrdili výrazný nárast šikanovania v základných a stredných školách.

Tabuľka 6

Šikanovanie	2005	2014
obeť šikanovania	13,0	21,2
svedok šikanovania	41,6	55,5
agresor	4,6	9,8
so šikanovaním nemá skúsenosti	50,8	35,4

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

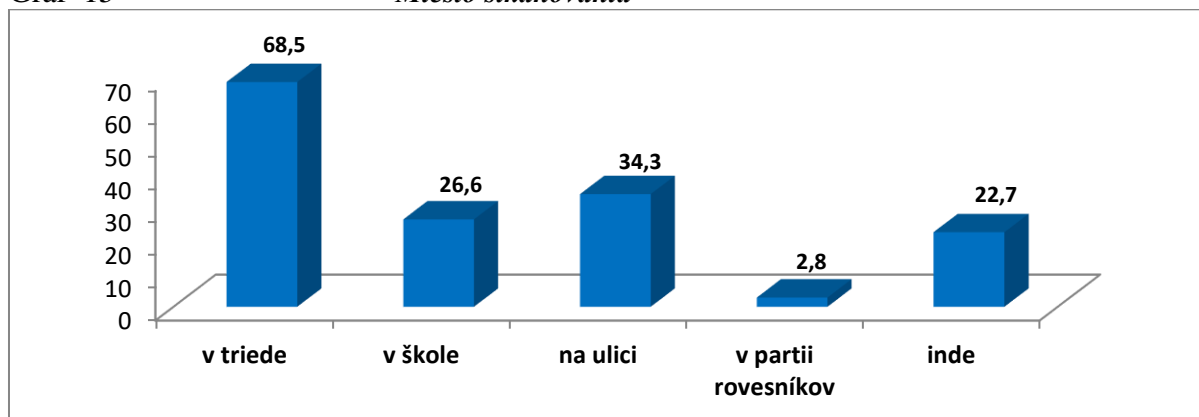
Miesto šikanovania

Šikanovanie sa môže odohrávať v rôznom prostredí, pričom v školách býva najčastejšie realizované v miestach, ktoré sú málo kontrolované pedagógmi, prípadne sa odohráva v čase,

kedy je obeť z rôznych dôvodov sama. Na túto otázku odpovedali iba respondenti (1 443), ktorí šikanovanie zažili. V tejto skupine žiakov základných a stredných škôl až 68,5% opýtaných získalo tieto negatívne skúsenosti v triede a 34,3% respondentov sa so šikanovaním stretlo na ulici. V budove školy (na chodbe, na toaletách, v telocvični, v šatni, na školskom dvore a pod) uviedlo prejavy násilia 26,6% žiakov základných a stredných škôl a z iného prostredia (v inej škole, na internete, v autobuse, na diskotéke) malo tieto skúsenosti 22,7% respondentov. Približne 2,8% opýtaných zažilo túto nepríjemnú situáciu v rovesníckej skupine.

Graf 15

Miesto šikanovania

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Dievčatá častejšie zažili šikanovanie v triede (dievčatá: 72,0%, chlapci: 64,2%). Chlapci sa s ním vo vyššom počte stretli v škole (chlapci: 28,6%, dievčatá: 25,0%), na ulici (chlapci: 38,0%, dievčatá: 31,5%) a v inom prostredí (chlapci: 24,2%, dievčatá: 21,5%). Približne rovnaký počet opýtaných získal tieto negatívne skúsenosti v rovesníckej skupine (chlapci: 3,1%, dievčatá: 2,3%).

V triede zažili šikanovanie najčastejšie sedemnásťroční respondenti (75,4%, 18 rokov: 70,8%, 16 rokov: 63,0%, 15 rokov: 63,7%, 14 rokov: 69,6%, 13 rokov: 69,2%). Najstarší opýtaní častejšie než ostatní získali tieto negatívne skúsenosti v priestoroch školy (18 rokov: 31,5%, 17 rokov: 28,3%, 16 rokov: 24,5%, 15 rokov: 26,8%, 14 rokov: 25,4%, 13 rokov: 24,2%) a v rovesníckej skupine (18 rokov: 3,9%, 17 a 13 rokov: zhodne po 3,3%, 16 rokov: 2,3%, 15 rokov: 2,5%, 14 rokov: 2,1%). Na ulici sa so šikanovaním stretli najmä žiaci základných a stredných škôl vo veku 16 rokov (44,9%, 17 rokov: 36,7%, 18 rokov: 36,5%, 13 rokov: 30,8%, 14 rokov: 29,5%, 15 rokov: 30,8%). V inom prostredí získali tieto negatívne skúsenosti pätnásťroční respondenti (25,7%, 16 rokov: 20,4%, 17 a 13 rokov: zhodne po 24,2%, 18 rokov: 23,6%, 14 rokov: 24,2%). Prezentované zistenia ukázali, že najviac skúseností so šikanovaním mali stredoškóľáci vo veku 18 rokov, pričom najlepšia situácia bola zistená v podsúbore najmladších respondentov.

V triede sa so šikanovaním stretli najmä respondenti žijúci v najväčších mestách (viac ako 100 000: 79,2%, od 50 001 do 100 000: 72,9%, od 10 001 do 50 000: 66,0%, od 2 001 do 10 000: 69,6%, menej ako 2 000: 61,9%). Opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 zažili tieto nepríjemné situácie najmä v škole (od 2 001 do 10 000: 26,6%, menej než 2 000: 27,3%, od 10 001 do 50 000: 28,6%, od 50 001 do 100 000: 24,6%, viac ako 100 000: 22,0%) a na ulici (od 2 001 do 10 000: 35,7%, menej než 2 000: 36,0%, od 10 001 do 50 000: 37,8%, od 50 001 do 100 000: 29,6%, viac ako 100 000: 27,4%). Z rovesníckej skupiny poznali tento spoločensky negatívny jav najčastejšie respondenti s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (3,3%, menej než 2 000: 2,4%, od 10 001 do 50 000: 2,7%, od 50 001 do 100 000: 2,5%, viac ako 100 000: 3,0%). V inom prostredí sa so šikanovaním stretli v najvyššom počte opýtaní žijúci vo

veľkomestách (viac ako 100 000: 26,8%, od 50 001 do 100 000: 20,7%, od 10 001 do 50 000: 24,8%, od 2 001 do 10 000: 21,3%, menej než 2 000: 22,0%). Prezentované zistenia ukázali, že opýtaní s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 sa so šikanovaním častejšie než ostatní stretli v škole a na ulici. Opýtaní pochádzajúci z najväčších miest poznali tieto nepríjemné situácie najmä z triedy a z iného prostredia. V rovesníckej skupine sa s týmto sociálno-patologickým javom stretli najčastejšie žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v malých obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000.

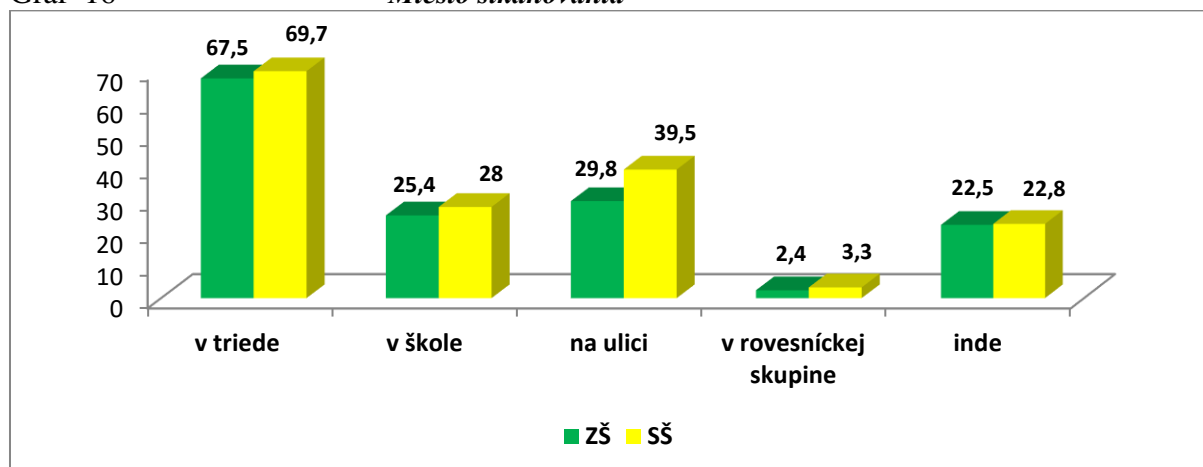
V skupine respondentov žijúcich v Bratislavskom (79,4%) a Trnavskom kraji (78,5%, Trenčiansky kraj: 69,8%, Nitriansky kraj: 67,7%, Žilinský kraj: 66,1%, Banskobystrický a Košický kraj: zhodne po 63,0%, Prešovský kraj: 58,3%) sa šikanovanie najčastejšie vyskytlo v triede. Opýtaní žijúci v Banskobystrickom (28,8%) a Prešovskom kraji (28,2%, Bratislavský kraj: 24,7%, Trnavský kraj: 24,3%, Trenčiansky kraj: 26,6%, Nitriansky kraj: 26,3%, Žilinský kraj: 27,0%, Košický kraj: 27,3%) sa s ním stretli vo vyššej miere v školskom prostredí. Z ulice ho poznali najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Prešovskom (42,9%) a Košickom kraji (38,3%, Bratislavský kraj: 31,4%, Trnavský kraj: 29,9%, Trenčiansky kraj: 31,3%, Nitriansky kraj: 34,4%, Žilinský kraj: 34,9%, Banskobystrický kraj: 33,2%). V rovesníckej skupine ho zažili najčastejšie respondenti žijúci v Bratislavskom kraji (4,6%, Trnavský kraj: 2,3%, Trenčiansky kraj: 3,6%, Nitriansky kraj: 0,5%, Žilinský kraj: 2,1%, Banskobystrický kraj: 3,3%, Prešovský kraj: 3,7%, Košický kraj: 1,9%). V skupine opýtaných pochádzajúcich z Banskobystrického (28,3%) a Trenčianskeho kraja (26,0%, Bratislavský kraj: 22,2%, Trnavský kraj: 23,2%, Nitriansky kraj: 14,0%, Žilinský kraj: 23,3%, Prešovský kraj: 19,6%, Košický kraj: 24,7%) bolo šikanovanie najčastejšie zaznamenané v inom prostredí.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistení ukázala, že stredoškóľáci zažili prejavy šikanovania častejšie v triede (SŠ: 69,7%, ZŠ: 67,5%), v škole (SŠ: 28,0%, ZŠ: 25,4%), na ulici (SŠ: 39,5%, ZŠ: 29,8%) a v partii rovesníkov (SŠ: 3,3%, ZŠ: 2,4%). Približne rovnaký počet respondentov v oboch skupinách sa s týmto sociálno-patologickým javom stretol v inom prostredí (ZŠ: 22,5%, SŠ: 22,8%). Prezentované údaje potvrdili, že viac skúseností so šikanovaním mali žiaci stredných škôl, ktorí tieto prejavy zažili v triede, v škole, na ulici a v rovesníckej skupine, zatiaľ čo rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl sa týmto sociálno-patologickým javom stretol inde.

Graf 16

Miesto šikanovania

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Porovnanie zistení ukázalo, že v roku 2005 respondenti častejšie zažili šikanovanie v škole (2005: 28,5%, 2014: 26,6%), v rovesníckej skupine (2005: 14,1%, 2014: 2,8%), v inom prostredí (2005: 23,6%, 2014: 22,7%) a doma (2005: 3,8%, 2014: 0). V roku 2014 získali žiaci základných a stredných škôl vo vyššom počte tieto negatívne skúsenosti v triede (2005: 39,1%, 2014: 68,5%) a na ulici (2005: 23,8%, 2014: 34,3%). Zistené údaje potvrdili výrazný nárast prejavov násillia v triedach.

Tabuľka 7

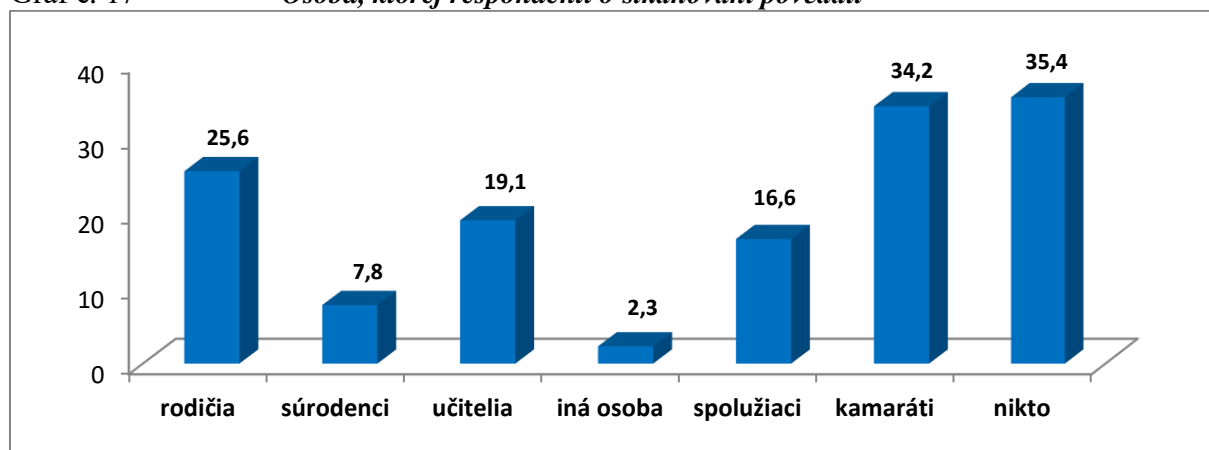
Miesto šikanovania	2005	2014
trieda	39,1	68,5
škola, ale mimo triedy	28,5	26,6
ulica	23,8	34,3
rovesnícka skupina	14,1	2,8
inde	23,6	22,7
doma	3,8	0

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Osoba, ktorá bola o šikanovaní informovaná

Šikanovanie patrí medzi závažné sociálno-patologické javy a odhaliť agresora býva ťažké, pretože obeť aj svedkovia majú strach, že informovaním dospelých situáciu ešte zhoršia a nechcú o tom, čo sa stalo vôbec rozprávať. Pre rodičov a učiteľov, ktorí sa daným problémom zaoberajú je dôležité, aby si získali dôveru svedkov aj obetí šikanovania, prelomili bariéru strachu a mlčania a vytvorili im dostatočnú psychickú podporu, ktorá im zabezpečí dostatok objektívnych dôkazov a pomôže situáciu vyriešiť. Aj na túto otázku odpovedali iba žiaci základných a stredných škôl (1 443), ktorí mali skúsenosti so šikanovaním. Z ich odpovedí vyplynulo, že najvyšší počet opýtaných o týchto negatívnych zážitkoch nepovedal nikomu (35,4%), prípadne sa respondenti zdôverili svojim kamarátom (34,2%). Rodičov o pomoc požiadala štvrtina (25,6%) žiakov základných a stredných škôl, 19,1% opýtaných informovalo o tom svojich učiteľov, 16,6% respondentov sa poradilo so spolužiakmi a 7,8% žiakov základných a stredných škôl o tom porozprávalo svojim súrodencom. Iba 2,3% opýtaných požiadalo o pomoc inú osobu, pričom najčastejšie uvádzali svojich priateľov, priateľky, starých rodičov alebo školských psychologov.

Graf č. 17 *Osoba, ktorej respondenti o šikanovaní povedali*

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Zo zistenej štatisticky významnej závislosti je zrejmé, že chlapci si výrazne častejšie tieto negatívne zážitky nechávali pre seba (chlapci: 45,0%, dievčatá: 27,7%), zatiaľ čo dievčatá sa predovšetkým zdôverili svojim kamarátkam (dievčatá: 37,5%, chlapci: 30,0%). Okrem toho dievčatá vo vyššom počte povedali o šikanovaní rodičom (dievčatá: 30,6%, chlapci: 19,5%),

súrodencom (dievčatá: 9,1%, chlapci: 6,2%), učiteľom (dievčatá: 22,1%, chlapci: 15,3%) a spolužiakom (dievčatá: 18,9%, chlapci: 13,9%) 6,2%). S inou osobou sa poradil približne rovnaký počet respondentov v oboch skupinách (dievčatá: 2,6%, chlapci: 2,1%). Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá o šikanovaní hovorili vo výrazne vyššom počte nielen s najbližšími príbuznými, ale i s rovesníkmi a pedagógmi, zatiaľ čo chlapci si tieto negatívne zážitky predovšetkým nechávali len pre seba.

Respondenti vo veku 13 (33,0%), 14 (35,4%) a 16 rokov (38,6%, 15 rokov: 32,7%, 17 rokov: 34,3%, 18 rokov: 29,8%) sa o šikanovaní porozprávali najčastejšie s kamarátmi, zatiaľ čo opýtaní vo veku 15 (37,3%), 17 (40,8%) a 18 rokov (34,3%, 13 rokov: 31,4%, 14 rokov: 33,3%, 16 rokov: 34,5%) sa s týmito negatívnymi zážitkami nezdôverili nikomu. Najmladší žiaci základných škôl povedali o šikanovaní častejšie než ostatní rodičom (13 rokov: 29,2%, 14 rokov: 25,1%, 15 rokov: 27,5%, 16 rokov: 23,3%, 17 rokov: 22,0%, 18 rokov: 27,5%) a učiteľom (13 rokov: 26,5%, 14 rokov: 20,1%, 15 rokov: 16,2%, 16 rokov: 17,9%, 17 rokov: 13,1%, 18 rokov: 23,6%). Šestnásťroční respondenti sa poradili najmä so súrodencami (16 rokov: 9,9%, 17 rokov: 7,3%, 18 rokov: 6,7%, 13 rokov: 8,1%, 14 rokov: 8,6%, 15 rokov: 6,0%). Najstarší opýtaní častejšie než ostatní povedali o šikanovaní spolužiakom (18 rokov: 19,1%, 17 rokov: 18,8%, 16 rokov: 16,1%, 15 rokov: 16,2%, 14 rokov: 14,7%, 13 rokov: 16,2%), zatiaľ čo sedemnásťroční stredoškôlaci sa zdôverili inej osobe (17 rokov: 3,3%, 18 rokov: 1,1%, 13 rokov: 2,2%, 14 rokov: 2,4%, 15 rokov: 2,8%, 16 rokov: 1,8%).

Opýtaní žijúci v malých aglomeračných jednotkách s počtom obyvateľov nižším ako 10 000 porozprávali o šikanovaní najčastejšie svojim kamarátom (menej než 2 000: 38,2%, od 2 001 do 10 000: 34,9%, od 10 001 do 50 000: 33,5%, od 50 001 do 100 000: 29,4%, viac než 100 000: 30,4%), avšak opýtaní pochádzajúci z väčších obcí a miest sa s týmito negatívnymi zážitkami nezdôverili nikomu (od 10 001 do 50 000: 37,6%, od 50 001 do 100 000: 41,2%, viac než 100 000: 36,3%, menej než 2 000: 34,5%, od 2 001 do 10 000: 31,9%). Žiaci s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (28,9%, viac než 100 000: 25,6%, menej než 2 000: 22,9%, od 2 001 do 10 000: 26,2%, od 10 001 do 50 000: 25,9%) častejšie povedali o šikanovaní rodičom, zatiaľ čo opýtaní pochádzajúci z malých obcí sa poradili so súrodencami (menej než 2 000: 8,4%, od 2 001 do 10 000: 8,7%, od 10 001 do 50 000: 6,5%, od 50 001 do 100 000: 5,9%, viac než 100 000: 7,3%). Mladí obyvatelia veľkomiest sa vo vyššej miere s problémom šikanovania zdôverili učiteľom (viac než 100 000: 22,0%, od 50 001 do 100 000: 15,7%, od 10 001 do 50 000: 20,9%, od 2 001 do 10 000: 19,8%, menej než 2 000: 17,4%), pričom opýtaní žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (18,2%, menej než 2 000: 16,8%, od 10 001 do 50 000: 16,3%, od 50 001 do 100 000: 12,3%, viac než 100 000: 17,9%) sa poradili so spolužiakmi. Žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v najmenších aglomeračných jednotkách sa porozprávali o tomto probléme s inou osobou (menej než 2 000: 14,6%, od 2 001 do 10 000: 8,7%, od 10 001 do 50 000: 10,4%, od 50 001 do 100 000: 9,1%, viac než 100 000: 10,0%).

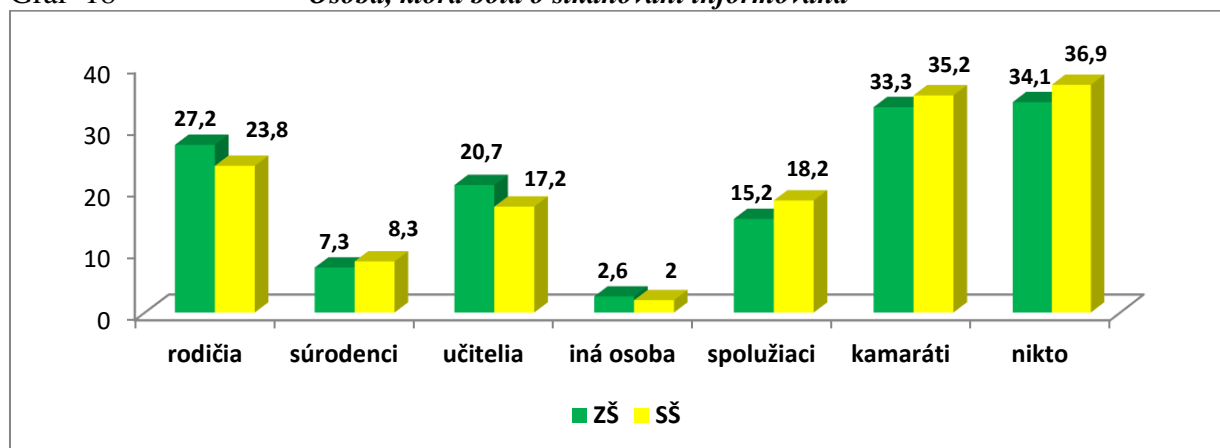
Respondenti s trvalým bydliskom v Trnavskom (37,9%), Trenčianskom (36,1%) a Košickom kraji (41,7%, Bratislavský kraj: 27,8%, Nitriansky kraj: 33,7%, Žilinský kraj: 34,2%, Banskobystrický kraj: 34,2%, Prešovský kraj: 32,9%) povedali o šikanovaní najčastejšie svojim kamarátom, avšak opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom (28,9%), Nitrianskom (36,4%), Žilinskom (36,5%), Banskobystrickom (42,2%) a Prešovskom kraji (37,7%, Trnavský kraj: 31,6%, Trenčiansky kraj: 34,0%, Košický kraj: 36,5%), si nechali tieto negatívne skúsenosti len pre seba. S rodičmi sa porozprávali najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Bratislavského (31,4%) a Trnavského kraja (35,0%, Trenčiansky kraj: 23,7%, Nitriansky kraj: 25,1%, Žilinský kraj: 22,9%, Banskobystrický kraj: 21,9%, Prešovský kraj: 24,0%, Košický kraj: 19,9%). So súrodencami sa poradili respondenti žijúci v Trnavskom (10,2%) a Žilinskom kraji (10,9%, Bratislavský kraj: 8,8%,

Trenčiansky kraj: 5,2%, Nitriansky kraj: 4,8%, Banskobystrický kraj: 6,4%, Prešovský kraj: 8,4%, Košický kraj: 7,7%). Učiteľov o šikanovaní informovali najmä opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom (21,1%), Trnavskom (20,3%) a Prešovskom kraji (20,4%, Trenčiansky kraj: 18,6%, Nitriansky kraj: 19,8%, Žilinský kraj: 14,6%, Banskobystrický kraj: 18,2%, Košický kraj: 19,9%) a so spolužiakmi sa porozprávali žiaci základných a stredných škôl žijúci v Bratislavskom (19,6%) a Prešovskom kraji (19,8%, Trnavský kraj: 14,1%, Trenčiansky kraj: 13,4%, Nitriansky kraj: 18,7%, Žilinský kraj: 18,8%, Banskobystrický kraj: 14,4%, Košický kraj: 14,1%). Inej osobe o tomto nepríjemnom zážitku povedali najmä opýtaní pochádzajúci zo Žilinského, Prešovského (zhodne po 3,6%) a Košického kraja (3,2%, Bratislavský a Trenčiansky kraj: zhodne po 1,0%, Trnavský kraj: 1,1%, Nitriansky a Banskobystrický kraj: zhodne po 2,7%).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistení potvrdila, že žiaci stredných škôl sa o šikanovaní najčastejšie porozprávali s kamarátmi (SŠ: 35,2%, ZŠ: 33,3%), so spolužiakmi (SŠ: 18,2%, ZŠ: 15,2%), so súrodencami (SŠ: 8,3%, ZŠ: 7,3%), prípadne si tieto nepríjemné zážitky nechali len pre seba a nepovedali o nich nikomu (SŠ: 36,9%, ZŠ: 34,1%). Žiaci základných škôl sa častejšie poradili s rodičmi (ZŠ: 27,2%, SŠ: 23,8%), s učiteľmi (ZŠ: 20,7%, SŠ: 17,2%) alebo s inou osobou (ZŠ: 2,6%, SŠ: 2,0%). Prezintované zistenia potvrdili, že žiaci základných škôl častejšie hľadali pomoc u dospelých (rodičov, učiteľov a iných osôb), zatiaľ čo stredoškôlaci sa zdôverili najmä rovesníkom (kamarátom, spolužiakom, súrodencom), prípadne o týchto nepríjemných zážitkoch nepovedali nikomu.

Graf 18 *Osoba, ktorá bola o šikanovaní informovaná*

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Z porovnaných zistení vyplynulo, že oproti zisteniam z roku 2005 klesol počet respondentov, ktorí o šikanovaní povedali svojim súrodencom (2005: 14,1%, 2014: 7,8%) alebo inej osobe (2005: 3,6%, 2014: 2,3%). Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí sa o šikanovaní nepovedali nikomu (2005: 27,0%, 2014: 35,4%). Zároveň stúpol aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa s týmito nepríjemnými zážitkami zdôverili rodičom (2005: 21,7%, 2014: 25,6%), kamarátom (2005: 27,8%, 2014: 34,2%) a spolužiakom (2005: 5,6%, 2014: 16,6%). Za sledované obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí o šikanovaní povedali učiteľom (2005: 19,5%, 2014: 19,1%). Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že je veľmi dôležité, aby mali žiaci základných a stredných škôl dostatok poznatkov o tom, s kým a ako je možné problém násilia riešiť. Obet' potrebuje mať nablízku osobu, ktorej sa môže zdôveriť, čím eliminuje svoj psychický stres. Taktiež je dôležité, aby bol agresor vo svojom konaní

včas zastavený a upozornený, pretože niektoré prejavy šikanovania môžu neskôr prejsť až do páchania trestnej činnosti.

Tabuľka 8

Osoba, ktorá bola o šikanovaní informovaná	2005	2014
rodičia	21,7	25,6
súrodenci	14,1	7,8
učitelia	19,5	19,1
kamaráti	27,8	34,2
spolužiaci	5,6	16,6
nikto	27,0	35,4
iná osoba	3,6	2,3

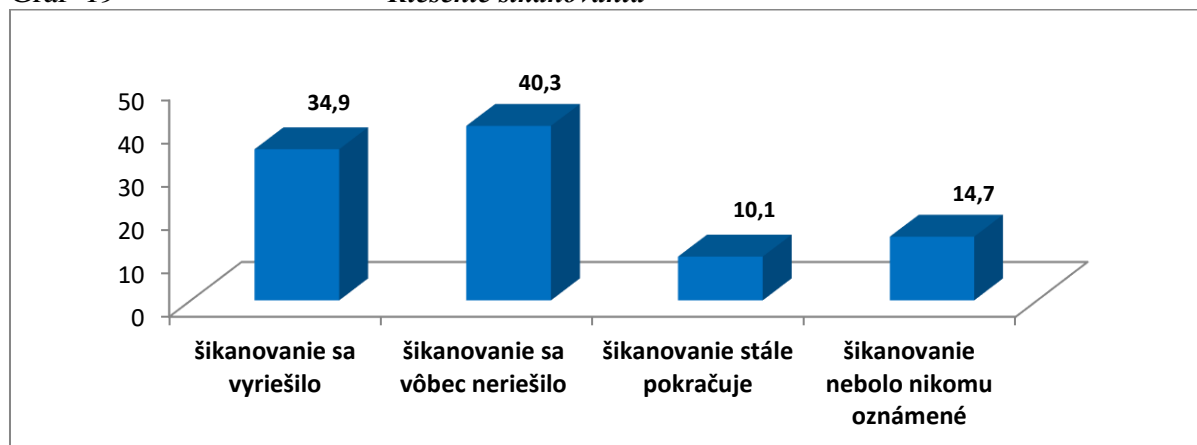
Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností

Riešenie šikanovania

Problému šikanovania je potrebné venovať vždy dostatočnú pozornosť, najmä ak sa vyskytne v triednom kolektíve. Učiteľ v tomto prípade nesmie situáciu zľahčovať a bagatelizovať, ale snažiť sa vyriešiť ju čo najlepšie a v čo najkratšom čase. Až 40,3% respondentov uviedlo, že šikanovanie, ktoré zažili, sa ďalej neriešilo a 10,1% opýtaných sa priznalo, že prejavy násilia stále pokračujú. Odpoveď, že šikanovanie sa neriešilo, pretože sa obeť a svedkovia báli ešte väčších problémov a nikomu to nepovedali, uviedlo 14,7% žiakov základných a stredných škôl. Na otázku odpovedalo kladne 34,9% respondentov. Riešením šikanovania sa najčastejšie zaoberal triedny učiteľ a rodičia obeť. Z odpovedí respondentov vyplynulo, že najčastejším spôsobom riešenia závažnejších prejavov násilia bol dohovor agresorovi zo strany vedenia školy, triedneho učiteľa alebo školského psychológa, avšak niektoré prípady boli riešené v spolupráci s príslušníkmi Policajného zboru. Najčastejším trestom za šikanovanie bolo pokarhanie triedneho učiteľa, riaditeľa školy alebo agresor dostal zníženú známku zo správania. Malá časť žiakov základných a stredných škôl riešila situáciu bez pomoci dospelých, len v rámci rovesníckej partie a to najmä fyzickým napadnutím agresora kamarátmi obeť. Šikanovanie len v malom počte skončilo odchodom na inú školu, prípadne sa situácia zmenila a z obeť a agresora sa stali kamaráti.

Graf 19

Riešenie šikanovania

Viac informácií o tom, akým spôsobom bolo šikanovanie riešené uviedli dievčatá (37,7%, chlapci: 31,4%), ktoré zároveň častejšie priznali, že šikanovanie stále trvá (dievčatá: 11,7%, chlapci: 8,1%). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách tvrdil, že šikanovanie nebolo vôbec riešené (chlapci: 40,7%, dievčatá: 40,0%). Chlapci častejšie prezentovali názor, že šikanovanie ani nemohlo byť riešené, pretože zo strachu o ňom nikomu nepovedali (chlapci: 19,8%, dievčatá: 10,6%).

Najviac informácií o ďalšom riešení prejavov násilia mali najmladší žiaci (13 rokov: 38,1%, 14 rokov: 39,5%, 15 rokov: 34,3%, 16 rokov: 34,5%, 17 rokov: 29,3%, 18 rokov: 31,5%). Necelá polovica opýtaných vo veku 17 (49,2%) a 18 rokov (49,4%, 16 rokov: 42,7%, 15 rokov: 40,2%, 14 rokov: 32,9%, 13 rokov: 30,4%) uviedla, že táto negatívna situácia sa vôbec neriešila. Najmladší opýtaní vo vyššom počte než ostatní priznali, že šikanovanie stále trvá (13 rokov: 14,5%, 14 rokov: 11,3%, 15 rokov: 10,5%, 16 rokov: 9,1%, 17 rokov: 7,0%, 18 rokov: 7,9%), prípadne o ňom zo strachu pred ďalším ubližovaním mlčali, a preto ani nemohlo byť riešené (13 rokov: 17,0%, 14 rokov: 16,3%, 15 rokov: 15,0%, 16 rokov: 13,6%, 17 rokov: 14,5%, 18 rokov: 11,2%). Prezentované zistenia ukázali, že šikanovanie najviac zasiahlo žiakov základných škôl vo veku 13 a 14 rokov, pričom najmenej problémov spôsobilo opýtaným vo veku 17 a 18 rokov.

Názor, že šikanovanie sa vyriešilo, uviedli častejšie žiaci stredných odborných škôl (33,4%, G: 30,9%), ktorí zároveň vo vyššej miere nikomu o násilí nepovedali (SOŠ: 13,9%, G: 11,9%). Gymnazisti vo vyššom počte uvádzali, že šikanovanie sa vôbec neriešilo (G: 48,0%, SOŠ: 45,8%) alebo ďalej pokračuje (G: 9,3%, SOŠ: 6,8%).

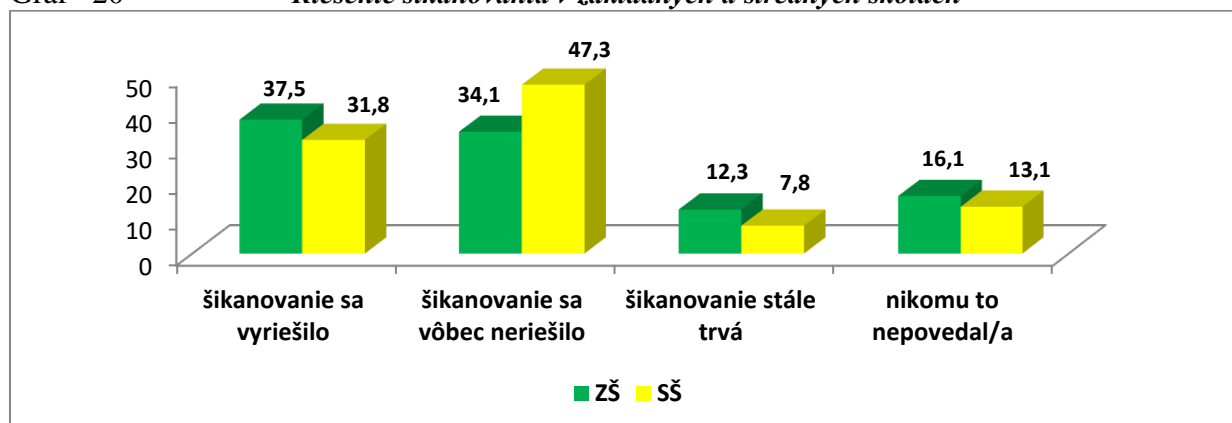
Názor, že problém šikanovania sa už vyriešil, prezentovali najmä respondenti žijúci v Bratislavskom kraji (42,0%, Trnavský kraj: 37,5%, Trenčiansky kraj: 28,9%, Nitriansky kraj: 33,3%, Žilinský kraj: 37,9%, Banskobystrický kraj: 34,1%, Prešovský kraj: 26,2%, Košický kraj: 38,5%). Na skutočnosť, že tento problém nikto neriešil, upozorňovali opýtaní pochádzajúci z Trnavského (46,0%) a Trenčianskeho kraja (43,8%, Bratislavský kraj: 38,9%, Nitriansky kraj: 39,8%, Žilinský kraj: 37,9%, Banskobystrický kraj: 40,5%, Prešovský kraj: 40,9%, Košický kraj: 34,0%). Názor, že šikanovanie stále trvá, deklarovali v najvyššej miere žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Nitrianskom (15,1%), Košickom (12,2%) a Prešovskom kraji (11,6%, Bratislavský kraj: 9,8%, Trnavský kraj: 7,4%, Trenčiansky kraj: 10,8%, Žilinský kraj: 6,3%, Banskobystrický kraj: 8,6%). Najväčšie obavy z agresora mali respondenti žijúci v Prešovskom kraji (21,3%, Bratislavský kraj: 9,3%, Trnavský kraj: 9,1%, Trenčiansky kraj: 16,5%, Nitriansky kraj: 11,8%, Žilinský kraj: 17,9%, Banskobystrický kraj: 16,8%, Košický kraj: 15,4%), ktorí z týchto dôvodov nikomu o šikanovaní nepovedali.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Názor, že šikanovanie sa už vyriešilo, prezentovali častejšie žiaci základných škôl (ZŠ: 37,5%, SŠ: 31,8%), ktorí zároveň vo vyššej miere upozorňovali na skutočnosť, že násilie stále pokračuje (ZŠ: 12,3%, SŠ: 7,8%). Stredoškólači častejšie uvádzali, že problém násilia nikto neriešil (SŠ: 47,3%, ZŠ: 37,5%). Zo strachu, aby situáciu ešte nezhoršili, nikomu o šikanovaní nepovedalo 16,1% žiakov základných škôl a 13,1% stredoškólačov. Prezentované zistenia ukázali, že šikanovanie sa vo vyššej miere vyskytlo v základných školách a je potrebné venovať mu v tomto type školy omnoho viac pozornosti než doteraz.

Graf 20

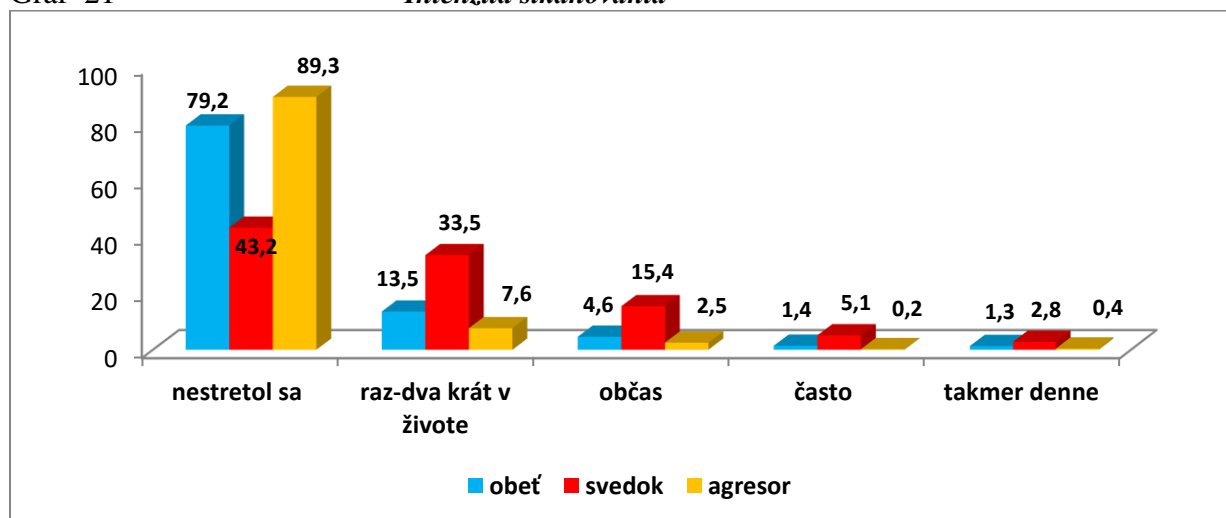
Riešenie šikanovania v základných a stredných školách

Intenzita šikanovania

Okrem mapovania výskytu šikanovania v školskom prostredí sme zamerali pozornosť aj na jeho intenzitu a to nielen z pozície obeť, ale i svedka a agresora. Z odpovedí respondentov vyplynulo, že najmenej skúseností so šikanovaním mali z pozície aktéra (10,7%), ktorý ubližoval iným osobám, aj to najmä jeden až dva krát v živote (7,6%) alebo občas (2,5%). Vyššiu intenzitu šikanovania zo strany agresora priznal iba minimálny počet opýtaných (často: 0,2%, takmer denne: 0,4%). Asi pätina (20,8%) žiakov základných a stredných škôl sa stala obeťou prejavov násilia, pričom túto nepríjemnú situáciu najčastejšie zažili len výnimočne (13,5%) alebo občas (4,6%, často: 1,4%, takmer denne: 1,3%). Svedkom šikanovania bola viac než polovica respondentov (56,7%), ktorá opäť v najvyššom počte videla len raz-dva krát v živote (33,5%) a občas (15,4%, často: 5,1%, takmer denne: 2,8%) ako aktér šikanovania ubližuje slabšej osobe.

Graf 21 *Intenzita šikanovania*

Porovnanie údajov za roky 2005 a 2014

Porovnanie výsledkov ukázalo, že oproti zisteniam z roku 2005 stúpol počet opýtaných, ktorí boli svedkami (2005: 41,1%, 2014: 56,8%) a obeťami šikanovania (2005: 13,4%, 2014: 20,8%) a na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí patrili k agresorom (2005: 10,3%, 2014: 10,7%). Bol zaznamenaný nárast počtu respondentov, ktorí mali so šikanovaním iba jednorazové skúsenosti a to vo všetkých sledovaných skupinách. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí boli občasnými svedkami tohto sociálno-patologického javu. Na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí zriedkavo šikanovali iných alebo sa občas stali obeťami násilia. V skupine opýtaných, ktorí mali časté skúsenosti klesol počet aktérov šikanovania, nezmenil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí videli násilie páchané na iných, avšak stúpol počet opýtaných, ktorí boli šikanovaní. Prezentované zistenia ukázali, že šikanovanie v školskom prostredí má oproti roku 2005 stúpajúcu tendenciu.

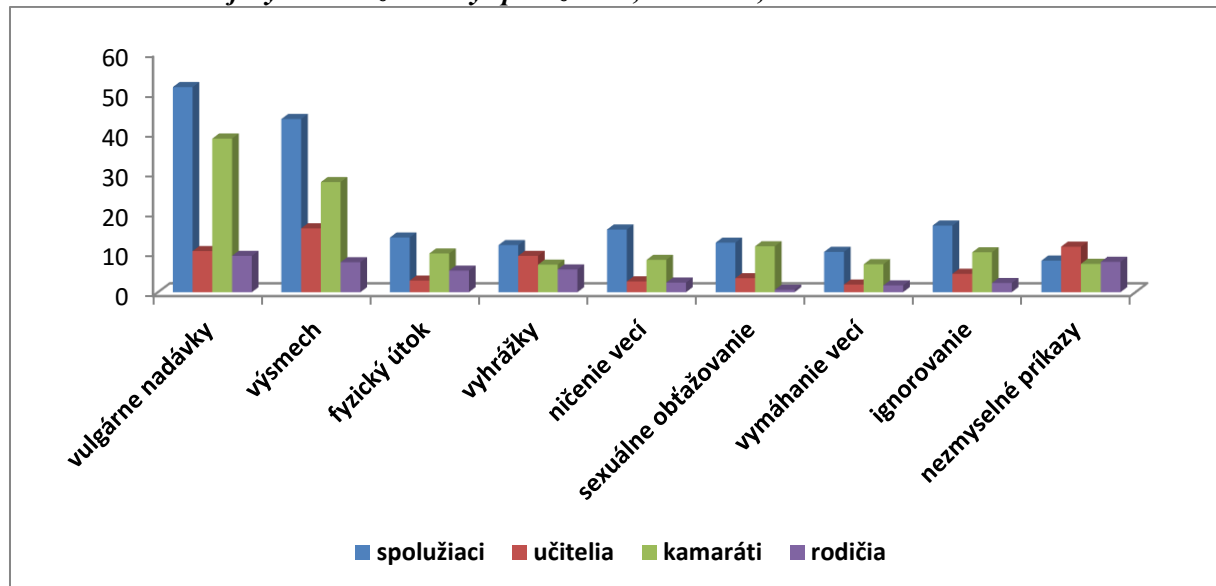
Tabuľka 9

Intenzita šikanovania	Agresor		Svedok		Obeť	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014
nemá skúsenosti	89,7	89,3	58,9	43,2	86,6	79,2
raz- dva krát v živote	6,1	7,6	21,7	33,5	7,0	13,5
občas	2,7	2,5	12,3	15,4	4,6	4,6
často	1,5	0,6	7,1	7,9	1,8	2,7

Prejavy šikanovania zo strany spolužiakov, učiteľov, kamarátov a rodičov

V súvislosti s analýzou konkrétnych prejavov násilia bola vo výskume žiakom základných a stredných škôl, predložená **škála 10 prejavov násilia**, s cieľom zistiť, či ich vo vzájomnej komunikácii používali nielen rovesníci (spolužiaci a kamaráti), ale aj dospelí (rodičia a učitelia). Prezentované zistenia potvrdili, že respondenti sa najčastejšie stretávali prejavmi násilia v triednom kolektíve a v rovesníckej skupine, s výnimkou nezmyselných príkazov a vyhrážok, kde dominovali učitelia. Opýtaní v najnižšej miere zažili šikanovanie zo strany učiteľov a rodičov, i keď v týchto skupinách veľmi kriticky zhodnotili vyhrážky, vymáhanie osobných vecí a dávanie nezmyselných príkazov, ktoré v podstate môžu byť prejavom šikanovania iba z pohľadu adolescentov, nie dospelých osôb.

Graf 22 *Prejavy násilia zo strany spolužiakov, učiteľov, kamarátov a rodičov*

V triednom kolektíve zažili žiaci základných a stredných škôl najčastejšie vulgárne nadávky (51,4%), ironické poznámky a výsmech (43,4%). Už v omnoho nižšej miere ich spolužiaci ignorovali (16,7%), zničili im osobné veci (15,7%), fyzicky ich napadli (13,7%), sexuálne obťažovali (12,4%), vyhrážali sa (11,8%), vymáhali od nich rôzne veci (10,1%) a dávali im nezmyselné príkazy, ktoré museli vykonať (7,9%).

Zo strany **učiteľov** sa stali žiaci základných a stredných škôl najmä terčom ironických poznámok (16,0%), museli vykonávať nezmyselné príkazy (11,4%), okrem toho im pedagógovia vulgárne nadávali (10,3%) a vyhrážali sa im (9,1%). Už vo výrazne nižšom počte zažili respondenti od svojich učiteľov ignorovanie (4,6%), sexuálne obťažovanie (3,5%), fyzické útoky (2,9%), ničenie osobných vecí (2,7%) a ich vymáhanie (1,9%).

Situácia zaznamenaná v skupine rovesníkov korešponduje v nižšej miere s výsledkami zistenými v skupine spolužiakov. Opýtaní sa v partii kamarátov najčastejšie stretli s vulgárnymi nadávkami (38,5%) a s ironickými poznámkami (27,6%). Už omnoho menej žiakov základných a stredných škôl zažilo v rovesníckej skupine sexuálne obťažovanie (11,5%), ignorovanie (10,0%), fyzické napadnutie (9,7%), ničenie osobných vecí (8,1%), vydávanie nezmyselných príkazov (7,1%), vymáhanie osobných vecí (7,0%) a vyhrážky (6,9%).

Podobná situácia bola zistená aj u **rodičov**, i keď mali zo všetkých skupín výrazne najnižšie hodnoty. Aj v rodinnom prostredí prevládali vulgárne nadávky (9,1%), nezmyselné príkazy (7,6%), irónia a výsmech (7,5%). Už v nižšej miere sa otcovia a matky svojim deťom vyhrážali (5,7%), fyzicky ich trestali (5,4%), prípadne im zničili osobné veci (2,4%),

ignorovali ich (2,3%) a vymáhali od nich osobné veci (1,7%). Sexuálne obťažovanie (0,6%) sa ako prejav násilia objavil v rodinnom prostredí v najnižšej miere.

Zo získaných výsledkov výskumu vyplynulo, že v prejavoch násilia dominovali, či už v školskom prostredí, v rovesníckej skupine a v domácom prostredí, predovšetkým vulgárne nadávky, ironické poznámky a výsmech. V pomerne vysokej miere bolo zaznamenané vydávanie nezmyselných príkazov, ignorovanie a sexuálne obťažovanie. Je zarážajúce, že uvedené násilné prejavy správania boli v pomerne silnej miere evidované v skupine rovesníkov - spolužiakov a kamarátov, s ktorými žiaci základných a stredných škôl prežívajú svoj voľný čas, rozvíjajú svoje záujmy, zažívajú pekné veci a prežívajú pozitívne emócie. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že agresívne správanie v tejto vekovej kategórii mladých ľudí patrí k prejavom súčasnej doby. Alarmujúcim signálom je najmä verbálne násilie, vulgárne nadávky, výsmech a ironické poznámky, pretože z praktického života je známe, že práve tento spôsob komunikácie medzi deťmi a mládežou dokáže slabšiemu jedincovi niekedy viac ublížiť ako fyzické násilie.

Tabuľka 10 *Prejavy šikanovania (kladné odpovede uvedené v %)*

Prejavy šikanovania	Spolužiaci	Učitelia	Kamaráti	Rodičia
vulgárne nadávky	51,4	10,3	38,5	9,1
irónia, výsmech	43,4	16,0	27,6	7,5
fyzický útok	13,7	2,9	9,7	5,4
vyhrážky	11,8	9,1	6,9	5,7
ničenie osobných vecí	15,7	2,7	8,1	2,4
sexuálne obťažovanie	12,4	3,5	11,5	0,6
vymáhanie vecí	10,1	1,9	7,0	1,7
ignorovanie	16,7	4,6	10,0	2,3
nezmyselné príkazy	7,9	11,4	7,1	7,6

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Porovnanie výsledkov výskumu ukázalo, že **rovesníci v triede** žiakom základných škôl častejšie vulgárne nadávali (ZŠ: 55,0%, SŠ: 46,8%), fyzicky ich napádali (ZŠ: 16,2%, SŠ: 10,6%), vyhrážali sa im (ZŠ: 12,9%, SŠ: 10,5%), ničili ich osobné veci (ZŠ: 19,2%, SŠ: 11,3%), vylúčili ich z kolektívu (ZŠ: 17,6%, SŠ: 15,5%) a nútili ich vykonávať nezmyselné príkazy (ZŠ: 8,9%, SŠ: 6,5%). Stredoškolyáci zažili od spolužiakov vo vyššej miere sexuálne obťažovanie (SŠ: 13,3%, ZŠ: 11,7%) a vymáhanie osobných vecí (SŠ: 10,5%, ZŠ: 9,9%). Obidve skupiny opýtaných boli v triednom kolektíve terčom ironických poznámok a výsmechu (ZŠ: 43,2%, SŠ: 43,6%). Z prezentovaných výsledkov výskumu je zrejmé, že prejavy šikanovania v triednom kolektíve boli vo vyššom počte zaznamenané v základných školách, a preto by bolo potrebné venovať viac pozornosti šikanovaniu v tomto type školy.

Stredoškolyáci zažili vo vyššej miere od svojich **učiteľov** vulgárne nadávky (SŠ: 12,8%, ZŠ: 8,2%), iróniu a výsmech (SŠ: 20,1%, ZŠ: 12,7%), vyhrážky a zastrasovanie (SŠ: 11,0%, ZŠ: 7,6%), ignorovanie (SŠ: 5,8%, ZŠ: 3,6%) a nezmyselné príkazy (SŠ: 13,6%, ZŠ: 9,5%). Žiaci základných škôl sa častejšie stali terčom fyzických útokov (ZŠ: 4,1%, SŠ: 2,6%) a vo vyššom počte zažili aj vymáhanie osobných vecí (ZŠ: 3,5%, SŠ: 2,3%). Obidve skupiny respondentov v približne rovnakom počte uviedli ničenie vecí (ZŠ aj SŠ: zhodne po 2,7%) a sexuálne obťažovanie (ZŠ: 3,3%, SŠ: 3,8%). Z prezentovaných výsledkov výskumu je zrejmé, že stredoškolyáci častejšie upozorňovali na prejavy šikanovania zo strany pedagógov.

V základných aj v stredných školách patrili k najčastejším prejavom šikanovania v **rovesníckej skupine** vulgárne nadávky (ZŠ: 39,0%, SŠ: 37,9%) a ironické poznámky (ZŠ: 26,1%, SŠ: 29,6%). Žiaci základných škôl sa častejšie stali terčom fyzických útokov (ZŠ: 10,4%, SŠ: 8,9%), vyhrážok a zastrasovania (ZŠ: 7,3%, SŠ: 6,4%), kamaráti im vo vyššom

počte ničili osobné veci (ZŠ: 8,8%, SŠ: 7,2%) a nútili ich vykonávať nezmyselné príkazy (ZŠ: 7,2%, SŠ: 6,6%). Stredoškolačkov rovesníci vo vyššej miere sexuálne obťažovali (SŠ: 12,9%, ZŠ: 10,3%) a vymáhali od nich osobné veci (SŠ: 8,1%, ZŠ: 6,0%). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch typoch škôl sa kamaráti snažili vylúčiť z kolektívu (ZŠ: 9,9%, SŠ: 10,2%). Z prezentovaných výsledkov výskumu je zrejmé, že prejavy šikanovania sa v pomerne veľkej miere vyskytovali aj v rovesníckych skupinách, čo je vzhľadom na vek respondentov a ich snahu zaradiť sa medzi rovesníkov hodnotené negatívne.

Stredoškolači častejšie než žiaci základných škôl zažili v **rodinnom prostredí** najmä vulgárne nadávky (SŠ: 10,9%, ZŠ: 7,7%), ironické poznámky (SŠ: 10,6%, ZŠ: 5,0%), fyzické tresty (SŠ: 6,0%, ZŠ: 4,9%), vyhrážky (SŠ: 6,5%, ZŠ: 5,0%) a vykonávanie nezmyselných príkazov (SŠ: 8,3%, ZŠ: 7,1%). Obe skupiny opýtaných boli v približne rovnakej miere v domácom prostredí sexuálne obťažované (ZŠ: 0,8%, SŠ: 0,4%), prípadne im niekto ničil osobné veci (ZŠ aj SŠ: zhodne po 2,4%), vymáhal ich od nich (ZŠ: 1,6%, SŠ: 1,8%) a ignoroval ich (ZŠ: 2,0%, SŠ: 21,5%).

Tabuľka 11 *Prejavy šikanovania v jednotlivých skupinách (kladné odpovede uvedené v %)*

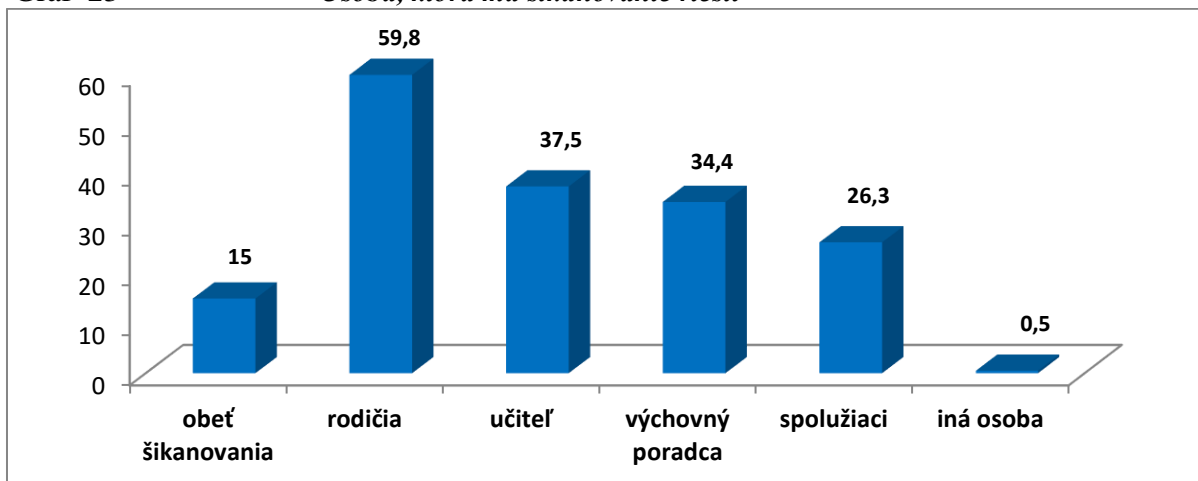
Prejavy šikanovania	Spolužiaci		Učitelia		Kamaráti		Rodičia	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
vulgárne nadávky	55,0	46,8	8,2	12,8	39,0	37,9	7,7	10,9
irónia, výsmech	43,2	43,6	12,7	20,1	26,1	29,6	5,0	10,6
fyzický útok	16,2	10,6	4,1	2,6	10,4	8,9	4,9	6,0
vyhrážky	12,9	10,5	7,6	11,0	7,3	6,4	5,0	6,5
ničenie osobných vecí	19,2	11,3	2,7	2,7	8,8	7,2	2,4	2,4
sexuálne obťažovanie	11,7	13,3	3,3	3,8	10,3	12,9	0,8	0,4
vymáhanie vecí	9,9	10,5	3,5	2,3	6,0	8,1	1,6	1,8
ignorovanie	17,6	15,5	3,6	5,8	9,9	10,2	2,0	2,5
nezmyselné príkazy	8,9	6,5	7,6	11,0	7,2	6,6	7,1	8,3

Prezentované výsledky výskumu ukázali, že vo všetkých sledovaných skupinách mali výraznú dominanciu vulgárne nadávky a ironické poznámky. V pomerne vysokej miere bolo zistené aj fyzické násilie, vykonávanie nezmyselných príkazov, vyhrážky a zastrašovanie. Je potrebné si uvedomiť, že deti vo veku od 13 do 18 rokov prežívajú obdobie adolescencie, v ktorom sa formuje ich osobnosť, sú citliví na svoj výzor, formuje sa ich sebavedomie, vytvárajú sa sociálne vzťahy k rovesníkom aj k ostatným ľuďom v okolí. Z týchto dôvodov je dôležité, aby deti a mladí ľudia neboli frustrovaní z toho, že ľudia žijúci v najbližšom okolí (rodičia učitelia, kamaráti a spolužiaci) ich psychicky ubíjajú, nadávajú im, vysmievajú sa im, prípadne ich bijú, vyhrážajú sa im, berú a ničia im veci a ubližujú im aj iným spôsobom, pretože sa táto situácia môže neskôr negatívne prejaviť na ich psychickom a fyzickom zdraví.

Riešenie šikanovania z pozície obeť

Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že šikanovanie je pomerne častým sociálno-patologickým javom, ktorý sa vyskytuje najmä v školskom prostredí. Z týchto dôvodov je dôležité poučiť deti a mládež o tom, ako je možné tento závažný problém riešiť. Viac než polovica (59,8%) respondentov prezentovala názor, že o tomto probléme je nutné hovoriť s rodičmi a viac než tretina opýtaných ho navrhovala riešiť spoločne s učiteľom a vedením školy (37,5%), výchovným poradcom, prípadne školským psychológom (34,4%), prípadne len so spolužiakmi a kamarátmi bez zásahu dospelých (26,2%). Iba 15,0% žiakov základných a stredných škôl uviedlo, že šikanovanie si musí vyriešiť obeť násilia sama a 0,5% opýtaných prezentovalo názor, že obeť šikanovania by sa mala zdôveriť osobe, ktorej dôveruje a spoločne by mali hľadať východisko.

Graf 23

Osoba, ktorá má šikanovanie riešiť

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Obidve skupiny opýtaných, avšak výrazne častejšie dievčatá (67,0%, chlapci: 50,9%) sa domnievali, že šikanovanie je potrebné riešiť spoločne s rodičmi. Chlapci vo vyššom počte prezentovali názor, že týmto problémom by sa mala zaoberať iba obeť násillia (chlapci: 20,2%, dievčatá: 10,7%). Dievčatá viac dôverovali učiteľom a vedeniu školy (dievčatá: 39,9%, chlapci: 34,5%) alebo výchovnému poradcovi, či školskému psychológovi (dievčatá: 40,3%, chlapci: 27,3%). Približne rovnaký počet opýtaných v obidvoch skupinách by do problému zainteresoval rovesníkov (spolužiakov a kamarátov- chlapci: 26,0%, dievčatá: 26,3%), prípadne by sa o tom porozprával s osobou, ktorej dôveruje (chlapci: 0,4%, dievčatá: 0,5%).

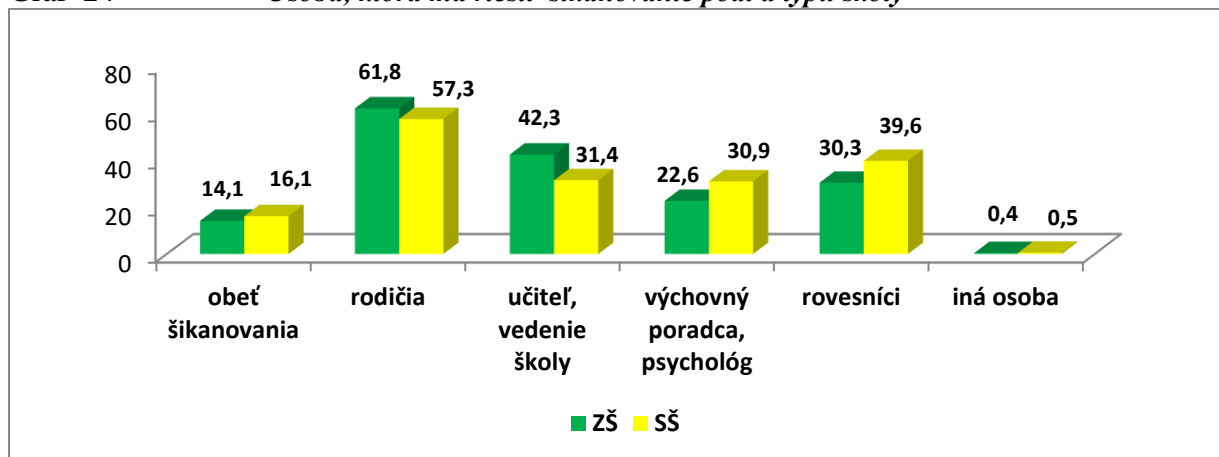
Respondenti vo veku 13, 14 a 16 rokov častejšie než ostatní prezentovali názor, že šikanovanie je potrebné riešiť spoločne s rodičmi (13 rokov: 65,6%, 14 rokov: 63,5%, 16 rokov: 64,4%, 15 rokov: 56,2%, 17 rokov: 52,1%, 18 rokov: 55,7%), alebo s učiteľom a vedením školy (13 rokov: 50,2%, 14 rokov: 41,0%, 15 rokov: 37,8%, 16 rokov: 31,5%, 17 rokov: 31,8%, 18 rokov: 28,6%). Názor, že tento problém musí eliminovať iba obeť násillia prezentovali najmä pätnásťroční opýtaní (18,3%, 13 a 14 rokov: zhodne po 11,8%, 16 rokov: 16,8%, 17 rokov: 15,5%, 18 rokov: 16,5%). Najstarší stredoškólači by sa skôr poradili s výchovným poradcom alebo školským psychológom (18 rokov: 43,1%, 17 rokov: 36,0%, 16 rokov: 39,4%, 15 rokov: 31,5%, 14 rokov: 29,4%, 13 rokov: 32,6%). Len s pomocou rovesníkov by riešili násillie sedemnásťroční respondenti (33,9%, 18 rokov: 27,5%, 13 rokov: 18,4%, 14 rokov: 25,4%, 15 rokov: 24,2%, 16 rokov: 29,4%) a osobu, ktorej dôveruje, by požiadali o pomoc iba opýtaní vo veku od 14 do 17 rokov (14 a 15 rokov: zhodne po 0,6%, 16 rokov: 0,9%, 17 rokov: 0,5%, 13 a 18 rokov: zhodne 0). Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci vo veku 13 a 14 rokov pri riešení problému šikanovania viac dôverovali dospelým osobám - rodičom a učiteľom, avšak respondenti vo veku 17 a 18 preferovali pomoc rovesníkov. Názor, že situáciu musí riešiť len obeť šikanovania, deklarovali najmä pätnásťroční žiaci základných a stredných škôl.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl častejšie prezentovali názor, že šikanovanie je potrebné riešiť v spolupráci s dospelými osobami – s rodičmi (ZŠ: 61,8%, SŠ: 57,3%), učiteľmi a vedením školy (ZŠ: 42,3%, SŠ: 31,4%). Stredoškólači sa vo vyššom počte domnievali, že tento problém je výlučnou záležitosťou obeť šikanovania (SŠ: 16,1%, ZŠ: 14,1%), prípadne ho treba eliminovať s pomocou rovesníkov (SŠ: 39,6%, ZŠ: 30,3%), výchovných poradcov a školských psychológov (SŠ: 30,9%, ZŠ: 22,6%). Názor, že o šikanovaní sa treba

porozprávať najmä s osobou, ktorej dôveruje, zastával približne rovnaký počet opýtaných v obidvoch podsúboroch (ZŠ:0,4%, SŠ: 0,5%). Z uvedeného vyplynulo, že žiaci základných škôl viac verili blízkym dospelým osobám (rodičom a učiteľom) a pri riešení šikanovania preferovali spoluprácu s nimi, zatiaľ čo stredoškooláci sa viac spoliehali na vlastné sily, pomoc rovesníkov a odborníkov.

Graf 24 *Osoba, ktorá má riešiť šikanovanie podľa typu školy*

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

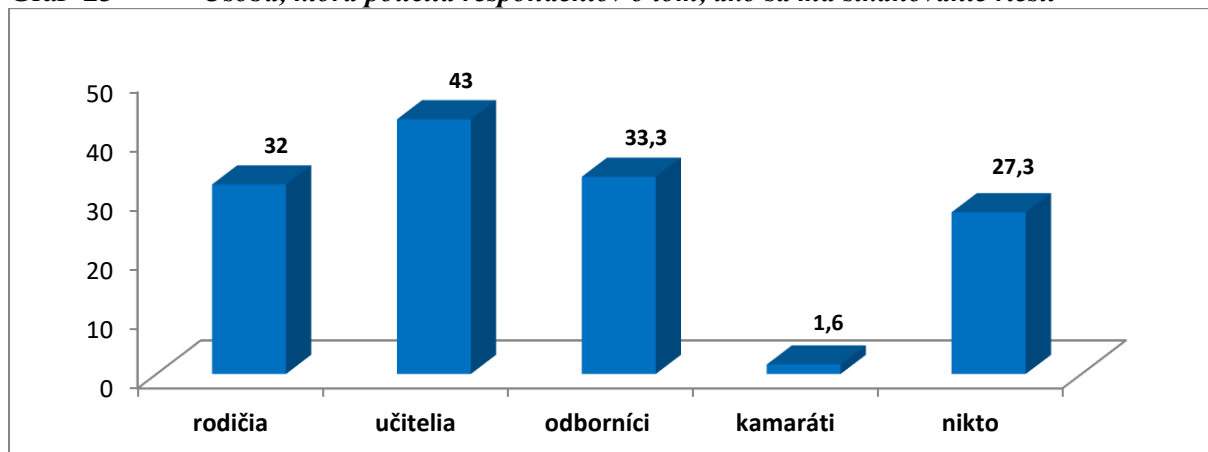
5. Prevencia šikanovania v školskom prostredí

Cieľom prevencie realizovanej v školskom prostredí je realizovať také opatrenia, aby sa výskyt šikanovania v školskom prostredí v maximálnej miere eliminoval a žiaci mohli v škole žiť zdravý a plnohodnotný život bez strachu a stresu.

Osoba, ktorá informovala respondentov o tom, ako sa má šikanovanie riešiť

Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že v rámci prevencie šikanovania je potrebné poučiť žiakov o tom, ako sa má šikanovanie riešiť a čo treba robiť, aby sa situácia ešte viac nezhoršovala. Respondentov o spôsobe riešenia prejavov násilia informovali nielen učitelia v škole (43,0%), ale i odborníci (psychológovia, policajti... - 33,3%) na prednáškach a rodičia (32,0%). Len 1,6% žiakov základných a stredných škôl získalo tieto dôležité poznatky od kamarátov. Až 27,3% opýtaných sa priznalo, že ich o tom, ako sa má šikanovanie riešiť nikto neinformoval. Prezentované zistenia ukázali, že prioritu v tejto oblasti mali učitelia a odborníci, ktorých v rámci realizácie prevencie v školskom prostredí zabezpečil koordinátor prevencie. V tejto oblasti majú veľké rezervy rodičia, ktorí by mali spoločne s deťmi o tomto probléme hovoriť a vysvetliť im, že u nich vždy nájdu potrebnú pomoc a podporu.

Graf 25 *Osoba, ktorá poučila respondentov o tom, ako sa má šikanovanie riešiť*

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Dievčatám častejšie poskytli potrebné informácie učitelia (dievčatá: 47,2%, chlapci: 37,9%), rodičia (dievčatá: 34,0%, chlapci: 29,5%) aj odborníci na prednáškach a besedách (dievčatá: 37,0%, chlapci: 28,6%). Rovnaký počet respondentov v oboch skupinách sa o tomto probléme rozprával s kamarátmi (chlapci aj dievčatá: zhodne po 1,6%). Žiadne poznatky o riešení šikanovania nemala viac než tretina chlapcov (33,3%) a 22,4% dievčat. Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá mali výrazne viac informácií o tom ako sa má násilie riešiť, než chlapci, ktorí mali s týmto sociálno-patologickým javom viac skúseností a vo vyššej miere by tieto dôležité informácie potrebovali.

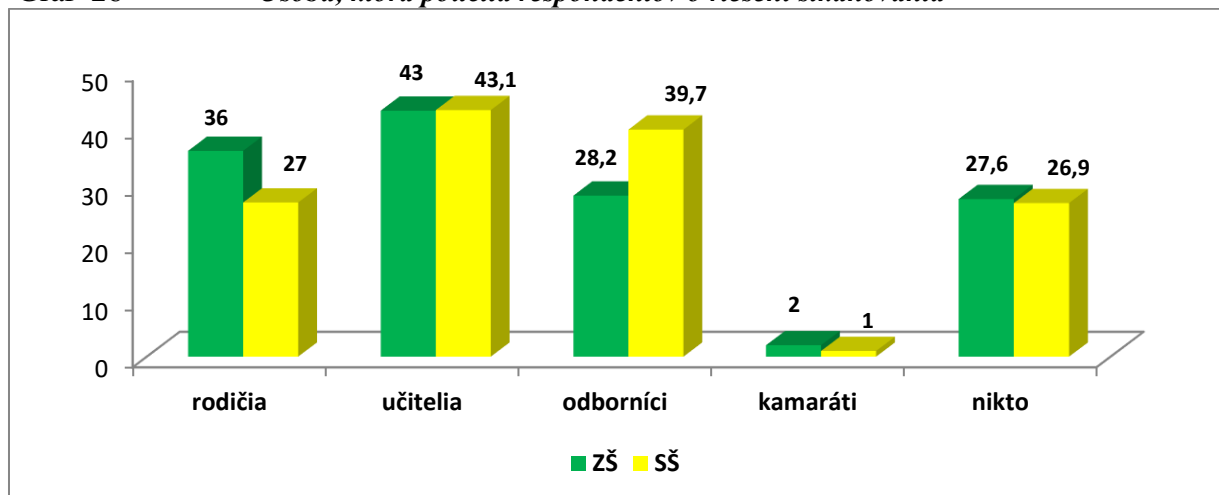
Rodičia najčastejšie poučili trinásťročných žiakov základných škôl (37,5%, 14 rokov: 34,8%, 15 rokov: 34,7%, 16 a 17 rokov: zhodne po 28,0%, 18 rokov: 25,0%), zatiaľ čo od pedagógov získali tieto dôležité poznatky opýtaní vo veku 15 (45,6%) a 18 rokov (45,3%, 13 rokov: 40,8%, 14 rokov: 42,3%, 16 rokov: 44,6%, 17 rokov: 39,3%). Odborník v rámci prednášky alebo besedy poradil najmä najstarším stredoškólakom (18 rokov: 41,0%, 17 rokov: 36,9%, 16 rokov: 38,8%, 15 rokov: 30,0%, 14 rokov: 29,5%, 13 rokov: 28,2%). S kamarátmi sa o tomto probléme najčastejšie porozprávali pätnásťroční respondenti (2,2%, 16 rokov: 1,7%, 17 rokov: 0,3%, 18 rokov: 10,2%, 14 a 13 rokov: zhodne po 1,8%). Zistené údaje potvrdili, že najviac poznatkov o riešení šikanovania získali najstarší opýtaní, pričom najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine sedemnásťročných žiakov stredných škôl.

Od rodičov získali poznatky o eliminovaní šikanovania najmä respondenti žijúci v Trnavskom kraji (36,4%, Bratislavský kraj: 31,7%, Trenčiansky kraj: 32,5%, Nitriansky kraj: 29,8%, Žilinský kraj: 33,3%, Banskobystrický kraj: 33,1%, Prešovský kraj: 25,4%, Košický kraj: 33,9%). Učitelia poradili najčastejšie žiakom základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Košickom (51,4%) a Trnavskom kraji (49,6%, Bratislavský kraj: 33,8%, Trenčiansky kraj: 44,6%, Nitriansky kraj: 41,5%, Žilinský a Banskobystrický kraj: zhodne po 42,3%, Prešovský kraj: 32,5%). Opýtaným pochádzajúcim z Trenčianskeho (35,3%) a Žilinského kraja (36,6%, Bratislavský kraj: 28,6%, Trnavský a Košický kraj: zhodne po 33,1%, Nitriansky kraj: 34,6%, Banskobystrický kraj: 32,7%, Prešovský kraj: 32,5%) poskytnú potrebné informácie odborníci na prednáškach a besedách. S kamarátmi sa porozprávali najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v Banskobystrickom kraji (3,2%, Bratislavský a Trenčiansky kraj: zhodne po 1,4%, Trnavský a Žilinský kraj: zhodne po 0,7%, Nitriansky kraj: 2,2%, Prešovský kraj: 2,1%, Košický kraj: 0,8%). Tieto závažné poznatky chýbali najčastejšie opýtaným pochádzajúcim z Bratislavského (32,4%) a Prešovského kraja (31,1%, Trnavský kraj: 23,5%, Trenčiansky kraj: 25,3%, Nitriansky kraj: 27,6%, Žilinský kraj: 27,2%, Banskobystrický kraj: 25,0%, Košický kraj: 25,7%). Zo zistených údajov vyplynulo, že najviac vedomostí o riešení šikanovania získali respondenti s trvalým bydliskom v Trnavskom a Košickom kraji, pričom najmenej informovaní o tomto dôležitom probléme boli žiaci základných a stredných škôl žijúci v Bratislavskom a Prešovskom kraji.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiakom základných škôl častejšie sprostredkovali poznatky o riešení šikanovania rodičia (ZŠ: 36,0%, SŠ: 27,0%) a kamaráti (ZŠ: 2,0%, SŠ: 1,0%), pričom stredoškóľáci ich vo vyššom počte získali v rámci prevencie od odborníkov (SŠ: 39,7%, ZŠ: 28,2%). Rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl poučili učitelia (ZŠ: 43,0%, SŠ: 43,1%). Potrebné informácie nemalo 27,6% žiakov základných škôl a 26,9% stredoškólakov. Z uvedeného vyplynulo, že žiakom základných škôl poradili častejšie rodičia, zatiaľ čo žiaci stredných škôl získali tieto dôležité informácie vo vyššom počte od odborníkov.

Graf 26

Osoba, ktorá poučila respondentov o riešení šikanovania

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Aktivity zamerané na prevenciu šikanovania

Šikanovanie patrí k významným problémom vyskytujúcim sa v základných aj v stredných školách, a preto koordinátori prevencie zabezpečujú na jeho eliminovanie rôzne jednorazové preventívne aktivity. Na otázku, aké preventívne činnosti absolvovali, odpovedalo kladne iba 39,1% žiakov základných a stredných škôl. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že výrazná väčšina (60,9%) žiakov základných a stredných škôl neabsolvovala žiadne preventívne aktivity. Domnievame sa, že počet respondentov, ktorí sa na spomenutých činnostiach zúčastnili je výrazne vyšší, avšak veľmi často je prevencia zameraná aj na zvládanie stresu alebo zdravý životný štýl a pod. a žiaci si vlastne ani neuvedomujú, že aj tieto aktivity sú súčasťou prevencie.

Preventívne aktivity absolvovalo 37,6% chlapcov a 40,1% dievčat. Zúčastnilo sa ich 42,9% respondentov vo veku 14 rokov a viac ako 40,0% opýtaných vo veku 13 (40,5%) a 15 rokov (40,0%, 17 rokov: 38,1%, 18 rokov: 36,7%), pričom v skupine šestnásťročných žiakov stredných škôl uviedlo kladnú odpoveď iba 32,6% respondentov.

Jednorazové preventívne aktivity absolvovalo 41,2% žiakov základných škôl a 36,0% stredoškôľakov. V tejto skupine respondentov bolo do preventívnych aktivít zapojených 38,8% gymnazistov a 34,6% žiakov stredných odborných škôl. Najvyššiu účasť uvádzali žiaci ôsmich ročníkov základných škôl (44,1%), ale i siedmci v základných školách (40,2%) a druháci v stredných školách (40,3%). Do týchto činností sa v najnižšej miere zapojili stredoškôľáci študujúci v tretích ročníkoch (33,9%, 1. ročník SŠ: 34,1%, 9. ročník ZŠ: 39,1%).

Preventívne činnosti absolvovali najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (47,7%, menej než 2 000: 40,4%, od 2 001 do 10 000: 36,2%, od 10 001 do 50 000: 39,3%), avšak rovnako odpovedala iba tretina (31,2%) opýtaných s trvalým bydliskom v najväčších mestách.

V Žilinskom kraji sa do preventívnych aktivít zapojila polovica (50,9%) žiakov základných a stredných škôl, v Košickom (42,0%) a Trnavskom kraji (41,3%, Trenčiansky kraj: 38,1%, Nitriansky kraj: 36,2%, Banskobystrický kraj: 36,5%, Prešovský kraj : 37,5%) ich absolvovalo viac než 40,0% opýtaných. Iba v Bratislavskom kraji (29,6%) rovnako odpovedala menej než tretina žiakov základných a stredných škôl. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že do realizácie preventívnych činností sa najviac zapojili žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci zo Žilinského, Košického a Trnavského kraja, pričom najhoršia situácia bola zistená u respondentov žijúcich v Bratislavskom kraji.

Na otázku zameranú na absolvovanie preventívnych činností kladne odpovedalo 869 (39,1%) žiakov základných a stredných škôl. V tejto skupine respondentov až 40,5% opýtaných bližšie nešpecifikovalo druh preventívnej aktivity, ktorú absolvovali. Zistená situácia bola hodnotená negatívne, pretože bližšie určenie týchto podujatí mohlo výrazne zistené ovplyvniť hodnoty. Ukázalo sa, že respondenti sa najčastejšie zúčastnili na prednáškach a besedách s odborníkmi (28,7%). Už omnoho nižšom počte boli uvádzané podujatia organizované príslušníkmi Policajného zboru (9,7%), odborné semináre vedené školským psychológom (4,3%), výchovné koncerty (4,0%), činnosti realizované v rámci výučby (3,4%), aktivity vedené odborníkmi z CPPPaP (2,5%), relácie vysielané v školskom rozhlase (2,1%), workshopy a tvorivé dielne (1,7%), zážitkové učenie a modelové situácie (1,6%) a filmové predstavenia (1,5%).

Zo zistených výsledkov **podľa typu školy** je zrejmé, že žiaci základných škôl najčastejšie typ preventívnej aktivity bližšie nešpecifikovali (ZŠ: 42,3%, SŠ: 38,1%), zatiaľ čo stredoškólači uvádzali predovšetkým absolvovanie prednášok a besied s odborníkmi (SŠ: 36,7%, ZŠ: 23,1%). V základných školách boli vo vyššom počte realizované podujatia zabezpečované príslušníkmi Policajného zboru (ZŠ: 13,2%, SŠ: 4,3%), aktivity realizované v rámci vyučovania (ZŠ: 4,1%, SŠ: 2,6%) a preventívne činnosti zabezpečované odborníkmi z CPPPaP (ZŠ: 4,1%, SŠ: 0,6%). Relácie vysielané v školskom rozhlase uvádzali iba žiaci základných škôl (3,5%, SŠ: 0). Respondenti študujúci v stredných školách sa častejšie zúčastnili odborných seminárov vedených školským psychológom (SŠ: 6,0%, ZŠ: 2,7%), častejšie absolvovali výchovné koncerty (SŠ: 5,4%, ZŠ: 3,1%) a videli filmové predstavenia venované tejto tematike (SŠ: 2,3%, ZŠ: 1,0%). Približne rovnaký počet respondentov v oboch typoch škôl absolvoval zážitkové učenie a modelové situácie (ZŠ: 1,4%, SŠ: 2,0%) a rôzne workshopy a tvorivé dielne (ZŠ: 1,5%, SŠ: 2,0%). Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl mali možnosť absolvovať širšie spektrum preventívnych podujatí než stredoškólači.

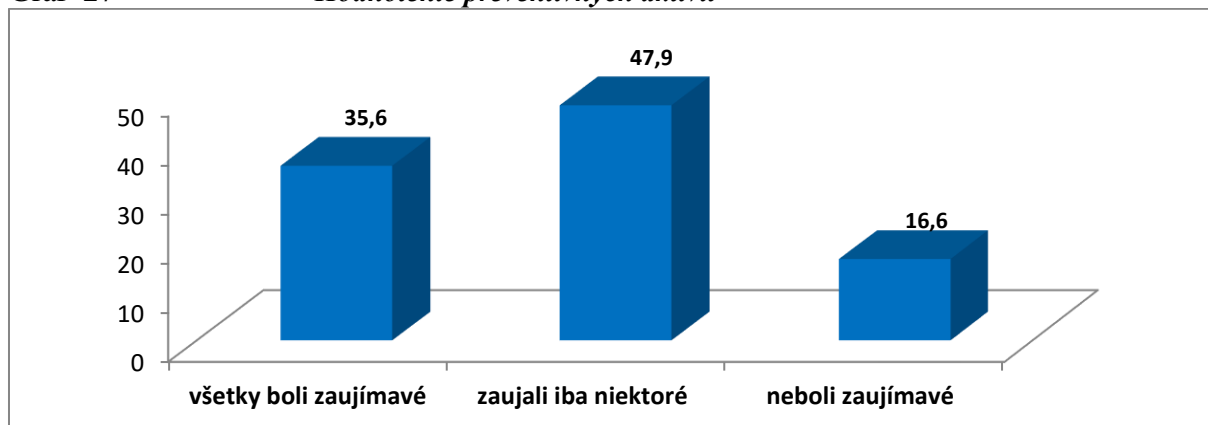
Tabuľka 12

Preventívne aktivity realizované podľa typu školy	ZŠ		SŠ	
	Počet	%	Počet	%
besedy, prednášky s odborníkom	120	23,1	129	36,7
odborné semináre vedené školským psychológom	14	2,7	21	6,0
zážitkové učenie, modelové situácie	7	1,4	7	2,0
výchovné koncerty	16	3,1	19	5,4
podujatia zabezpečené príslušníkmi Policajného zboru	69	13,2	15	4,3
aktivity realizované v rámci výučby	21	4,1	9	2,6
filmové predstavenie	5	1,0	8	2,3
workshopy a tvorivé dielne	8	1,5	7	2,0
aktivity realizované odborníkmi z CPPPaP	21	4,1	2	0,6
relácie v školskom rozhlase	18	3,5	0	0
iné aktivity, bližšie neuvedené	219	42,3	134	38,1

Hodnotenie preventívnych aktivít

Na túto otázku odpovedalo iba 869 respondentov, ktorí preventívne aktivity absolvovali. Až necelú polovicu (47,9%) opýtaných zaujali iba niektoré preventívne činnosti. Viac ako tretina (35,5%) žiakov základných a stredných škôl označila za zaujímavé všetky podujatia, ktoré absolvovali. Iba 16,6% respondentov zastávalo názor, že preventívne aktivity, ktorých sa zúčastnili ich nezaujali.

Graf 27

Hodnotenie preventívnych aktivít

Dievčatá vo vyššom počte pozitívne ocenili všetky (dievčatá: 38,3%, chlapci: 31,9%) alebo aspoň niektoré (dievčatá: 51,4%, chlapci: 43,6%) preventívne aktivity, ktoré absolvovali. Tieto podujatia vôbec nezaujali 24,5% chlapcov a 10,3% dievčat.

Všetky preventívne aktivity zaujali najmä respondentov vo veku 13 (41,2%) a 15 rokov (40,6%, 14 rokov: 33,5%, 16 rokov: 27,0%, 17 rokov: 36,6%, 18 rokov: 30,5%), pričom len čiastočnú spokojnosť vyjadrili najčastejšie opýtaní vo veku 14 (50,9%) a 16 rokov (53,2%, 13 rokov: 44,1%, 15 rokov: 45,5%, 17 rokov: 47,3%, 18 rokov: 46,3%). Názor, že preventívne podujatia vôbec boli nudné, prezentovali v najvyššej miere najstarší stredoškólační (18 rokov: 23,2%, 17 rokov: 16,0%, 16 rokov: 19,8%, 15 rokov: 13,9%, 14 rokov: 15,6%, 13 rokov: 14,7%). Zistené údaje ukázali, že preventívne aktivity najviac zaujali opýtaných vo veku 13 a 15 rokov, pričom za najmenej pútavé ich označili najstarší respondenti.

Žiaci stredných odborných škôl vo vyššom počte kladne ohodnotili všetky preventívne podujatia (SOŠ: 35,0%, G: 29,6%). Gymnazisti vo vyššom počte zaujali iba niektoré (G: 49,4%, SOŠ: 47,2%) alebo žiadne preventívne aktivity (G: 21,0%, SOŠ: 17,8%). Všetky preventívne podujatia kladne ohodnotili najmä respondenti žijúci v najmenších obciach (menej ako 2 000: 41,0%) a v najväčších mestách (viac ako 100 000: 40,0%, od 2 001 do 10 000: 37,3%, od 10 001 do 50 000: 28,7%, od 50 001 do 100 000: 27,9%). Len čiastočný záujem o tieto aktivity deklarovali najčastejšie opýtaní pochádzajúci z aglomeračných jednotiek s počtom obyvateľov od 2 001 do 50 000 (od 2 001 do 10 000: 52,2%, od 10 001 do 50 000: 52,7%, od 50 001 do 100 000: 48,7%, viac ako 100 000: 40,0%, menej ako 2 000: 42,6%). Absolvované preventívne činnosti vôbec nezaujali necelú štvrtinu žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (23,5%, viac ako 100 000: 20,0%, menej ako 2 000: 16,5%, od 2 001 do 10 000: 10,5%, od 10 001 do 50 000: 18,6%). Zistené údaje potvrdili, že preventívne podujatia kladne ocenili respondenti žijúci v najmenších obciach a v najväčších mestách, pričom nezaujím o tieto aktivity deklarovali v najvyššom počte opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 5 001 do 100 000.

Názor, že všetky preventívne aktivity boli zaujímavé, prezentovalo viac než 42,0% žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Žilinskom (42,3%), Prešovskom (42,1%) a Košickom kraji (42,5%, Bratislavský kraj: 26,4%, Trenčiansky kraj: 33,3%, Nitriansky kraj: 38,4%, Banskobystrický kraj: 34,3%), zatiaľ čo v Trnavskom kraji (21,7%) rovnako odpovedala viac než pätina opýtaných. Len čiastočný záujem o tieto podujatia deklarovali respondenti s trvalým bydliskom v Trnavskom (53,0%) a Trenčianskom kraji (55,9%, Bratislavský kraj: 46,0%, Nitriansky kraj: 45,5%, Žilinský kraj: 45,3%, Banskobystrický kraj: 45,1%, Prešovský kraj: 46,7%, Košický kraj: 45,8%). Názor, že preventívne aktivity boli nudné, prezentovala až necelá tretina žiakov základných a stredných škôl žijúcich v Bratislavskom (27,6%) a Trnavskom kraji (25,2%, Nitriansky kraj: 16,2%, Žilinský kraj:

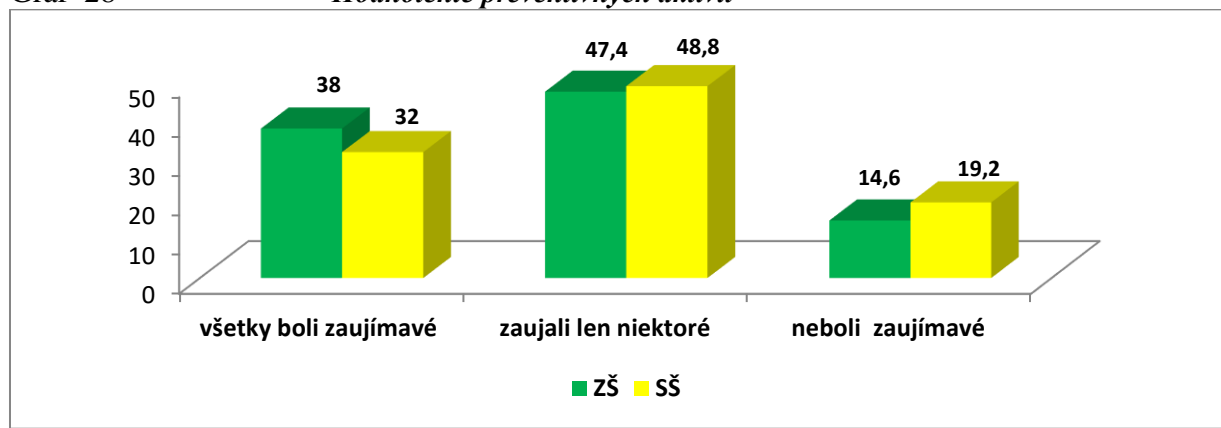
12,4%, Banskobystrický kraj: 20,6%, Prešovský kraj: 11,2%, Košický kraj: 11,7%), zatiaľ čo v Trenčianskom kraji ich rovnako ohodnotilo iba 10,8% respondentov. Prezentované zistenia ukázali, že preventívne aktivity najviac ocenili opýtaní pochádzajúci zo Žilinského, Prešovského a Košického kraja, pričom najnižší záujem o ne prejavili žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Bratislavskom a Trnavskom kraji.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiakov základných škôl častejšie zaujali všetky preventívne aktivity (ZŠ: 38,0%, SŠ: 32,0%), zatiaľ čo stredoškólači vo vyššom počte kladne ohodnotili iba niektoré podujatia (SŠ: 48,8%, ZŠ: 47,4%). Názor, že preventívne aktivity vôbec neboli zaujímavé deklarovala približne pätina (19,2%) stredoškólačov a 14,6% žiakov základných škôl. Z uvedeného vyplynulo, že podujatia zamerané na prevenciu šikanovania pozitívnejšie hodnotili žiaci základných škôl než žiaci stredných škôl.

Graf 28

Hodnotenie preventívnych aktivít

Realizácia preventívnych programov

Medzi najefektívnejšie prostriedky zamerané na elimináciu sociálno-patologických javov patrí realizácia celoročného preventívneho programu. Na Slovensku existuje viacero efektívnych preventívnych programov, ktoré sú určené pre jednotlivé vekové skupiny. Za najúčinnnejšie sú považované programy, do ktorých sa žiaci môžu aktívne zapojiť, pracuje sa v nich so sociálnymi vplyvmi a využíva sa nácvik zručností potrebných pre každodenný život. Ako zvlášť prospešné sa javia zručnosti odmietania drog, aktívna účasť detí a interakcia medzi rovesníkmi (Ľ. Sejčová, 2011, s.77). Celoročný preventívny program absolvovalo iba 586 (26,4%) respondentov, pričom necelé tri štvrtiny respondentov (1 637-73,6%) na otázku odpovedali záporne. Prezentované zistenia sú hodnotené negatívne, pretože počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí boli zapojení do realizácie celoročného preventívneho programu, ktorý je považovaný za najefektívnejšiu formu prevencie, je veľmi nízky.

Na realizácii preventívneho programu sa zúčastnila štvrtina (25,6%) chlapcov a 26,8% dievčat. Tieto programy absolvovali najmä respondenti vo veku 13 (37,5%) a 14 rokov (31,1%, 15 rokov: 26,4%, 17 rokov: 20,1%, 18 rokov: 21,9%), pričom v najnižšom počte boli do ich realizácie zapojení šestnásťroční opýtaní (17,5%). Celoročné preventívne programy absolvovala asi tretina (31,6%) žiakov základných škôl a iba 19,6% stredoškólačov. V skupine žiakov stredných škôl sa na realizácii preventívneho programu zúčastnilo 19,2% gymnazistov a 21,6% žiakov stredných odborných škôl. Najvyššiu účasť uvádzali žiaci siedmych (36,5%) a ôsmych (32,0%) ročníkov základných škôl (9. ročník ZŠ: 26,7%). V skupine stredoškólačov absolvovali preventívny program najmä druháci (24,1%, 1. ročník SŠ: 15,6%, 3. ročník SŠ: 19,6%).

Na realizácii preventívneho programu sa zúčastnili najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (28,3%) a v menších aglomeračných jednotkách (menej než 2 000: 26,3%, od 2 001 do 10 000: 26,6%). Najnižšiu účasť uvádzali opýtaní s trvalým bydliskom v najväčších mestách (viac ako 100 000: 18,5%, od 50 001 do 100 000: 20,6%).

Preventívny program absolvovali najčastejšie žiaci základných a stredných škôl žijúci v Žilinskom (32,7%) a Trenčianskom kraji (30,4%). V nižšom počte sa do nich zapojili aj opýtaní pochádzajúci z Bratislavského (23,3%), Trnavského (28,0%), Nitrianskeho (24,6%), Banskobystrického (23,9%) a Košického kraja (27,2%), zatiaľ čo v Prešovskom kraji uviedla účasť v celoročných preventívnych programoch iba pätina (20,1%) respondentov. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že do realizácie preventívnych programov sa zapojili najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Žilinskom a Trenčianskom kraji, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine opýtaných žijúcich v Prešovskom kraji.

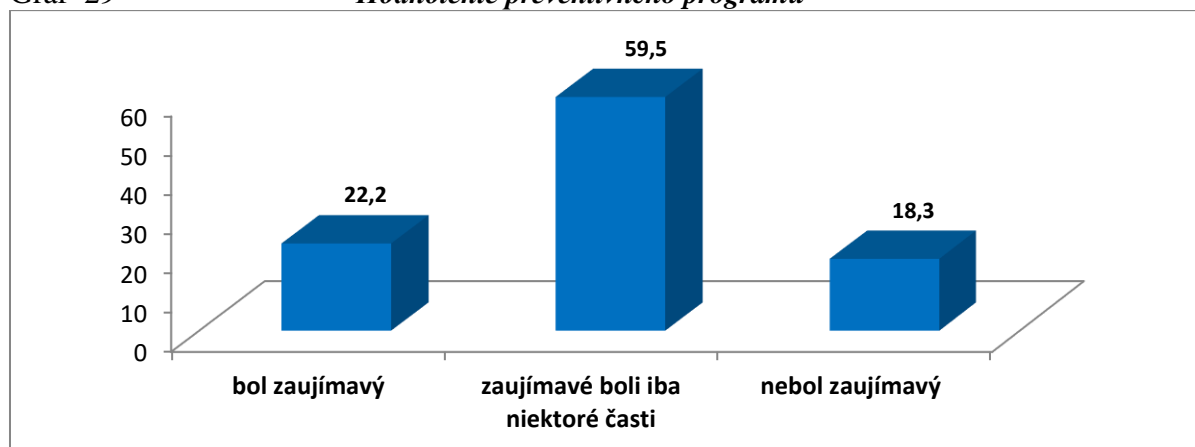
Absolvovanie preventívneho programu deklarovalo 586 respondentov, pričom jeho názov uviedlo iba 95 (16,2%) opýtaných. Zo získaných údajov vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl sa najčastejšie zapojili do realizácie týchto preventívnych programov: Tancom proti drogám (22), Cesta k emocionálnej zrelosti (20), Tolerancia v nás (11), Buď online a bezpečne (9), Správaj sa normálne (7), Vieme, že... a rovesnícke Peer programy (zhodne po 6), Kým nie je príliš neskoro (5), Zober loptu, nie drogy (4), Vedomosti a Stop šikanovaniu (zhodne po 2) a Mne sa to nemôže stať (1). Až 489 (83,4%) respondentov neuviedlo názov preventívneho programu, ktorého sa zúčastnili, čo je hodnotené negatívne, pretože taký vysoký počet neidentifikovateľných údajov výrazne negatívne ovplyvnil interpretované údaje.

Hodnotenie preventívneho programu

Na otázku odpovedali iba respondenti (586), ktorí preventívny program absolvovali. V tejto skupine len 22,2% opýtaných považovalo preventívny program za zaujímavý. Viac než polovicu (59,5%) žiakov základných a stredných škôl oslovili iba niektoré časti programu a 18,3% respondentov nezaujal vôbec.

Graf 29

Hodnotenie preventívneho programu

Dievčatá výrazne častejšie zaujal celý preventívny program (dievčatá: 26,7%, chlapci: 16,5%). Chlapci vo vyššom počte kladne zhodnotili len niektoré časti programu (chlapci: 60,2%, dievčatá: 58,9%) a vo vyššej miere priznali, že táto forma prevencie ich vôbec neoslovila (chlapci: 23,3%, dievčatá: 14,4%).

Celý preventívny program zaujal najmä najmladších respondentov (13 rokov: 29,5%, 14 rokov: 22,6%, 15 rokov: 22,7%, 16 rokov: 15,0%, 17 rokov: 16,2%, 18 rokov: 19,0%).

Pätnäšroční opýtaní vo vyššej miere než ostatní ocenili iba niektoré časti (15 rokov: 67,2%, 13 rokov: 55,2%, 14 rokov: 61,0%, 16 rokov: 63,3%, 17 rokov: 47,3%, 18 rokov: 58,6%). Názor, že preventívny program bol nudný, prezentovali najmä sedemnäšroční stredoškólací (36,5%, 18 rokov: 22,4%, 16 rokov: 21,7%, 15 rokov: 10,2%, 14 rokov: 16,5%, 13 rokov: 15,2%). Zistené údaje potvrdili, že preventívny program najviac zaujal opýtaných vo veku 13 a 15 rokov, pričom za najkritickejšie ho zhodnotili respondenti vo veku 16 a 17 rokov.

Žiakov stredných odborných škól výrazne častejšie zaujal celý preventívny program (SOŠ: 21,1%, G: 10,0%). Gymnazisti vo vyššej miere pozitívne zhodnotili len niektoré časti programu (G: 57,5%, SOŠ: 55,3%) a zároveň ich vo vyššom počte táto forma prevencie vôbec nezaujala (G: 32,5%, SOŠ: 23,6%).

Tieto zistenia potvrdzuje aj skutočnosť, že celý preventívny program oslovil najmä žiakov siedmych ročníkov základných škól (30,2%, 8. ročník ZŠ: 20,9%, 9. ročník ZŠ: 23,5%, 1. ročník SŠ: 17,5%, 2. ročník SŠ: 17,1%, 3. ročník SŠ: 15,6%). Niektoré časti preventívneho programu pochválili najmä žiaci základných škól - ôsmaci (63,5%) a deviataci (65,5%, 7. ročník ZŠ: 54,7%), ale i prváci v stredných školách (63,2%, 2. ročník SŠ: 48,8%, 3. ročník SŠ: 59,4%). Názor, že preventívny program bol nudný, prezentovali v najvyššom počte žiaci druhých ročníkov stredných škól (34,1%, 1. ročník SŠ: 19,3%, 3. ročník SŠ: 25,0%, 7. ročník ZŠ: 15,1%, 8. ročník ZŠ: 15,5%, 9. ročník ZŠ: 10,9%). Zistené údaje ukázali, že najlepšie hodnotili preventívny program siedmci a deviataci zo základných škól, pričom najmenej zaujal žiakov druhých ročníkov stredných škól.

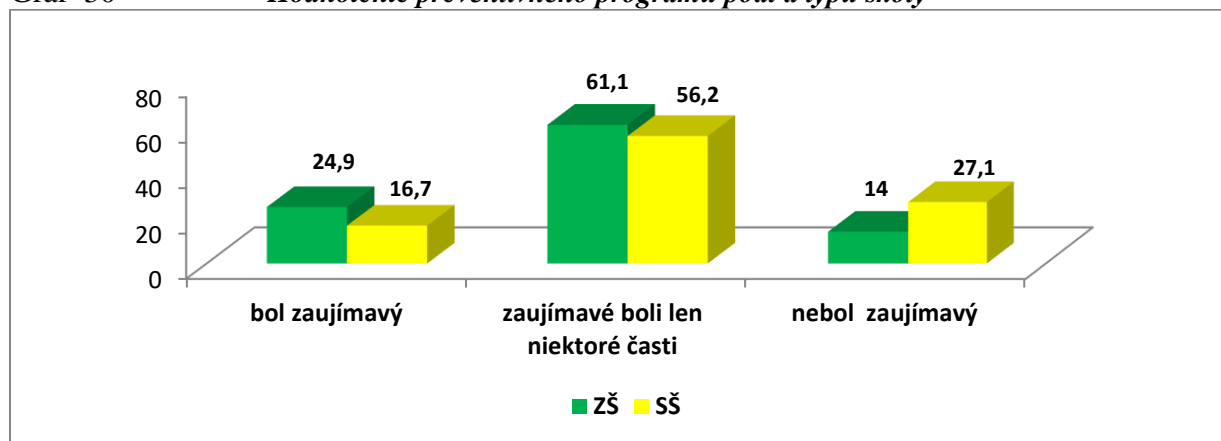
Realizáciu preventívneho programu ocenili najmä opýtaní žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (29,2%, menej ako 2 000: 21,5%, od 10 001 do 50 000: 16,8%, od 50 001 do 100 000: 17,2%, viac ako 100 000: 23,5%). Niektoré časti považovali za zaujímavé najčastejšie respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (67,7%, viac ako 100 000: 45,1%, menej ako 2 000: 58,7%, od 2 001 do 10 000: 58,9%, od 10 001 do 50 000: 60,8%). Názor, že preventívny program bol nudný, deklarovali v najvyššom počte žiaci základných a stredných škól s trvalým bydliskom v najväčších mestách (viac ako 100 000: 31,4%, od 50 001 do 100 000: 15,1%, od 10 001 do 50 000: 22,4%, od 2 001 do 10 000: 11,9%, menej ako 2 000: 19,8%). Zistené údaje ukázali, že realizácia preventívneho programu najviac oslovila opýtaných žijúcich v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, pričom nezaujem o túto efektívnu formu prevencie uvádzali najmä respondenti s trvalým bydliskom v najväčších mestách.

Názor, že preventívny program bol zaujímavý, deklarovali najčastejšie žiaci základných a stredných škól žijúci v Prešovskom kraji (40,3%, Bratislavský kraj: 15,7%, Trenčiansky kraj: 25,8%, Nitriansky kraj: 18,5%, Žilinský kraj: 26,0%, Banskobystrický kraj: 23,2%, Košický kraj: 17,9%), zatiaľ čo v Trnavskom kraji rovnako odpovedalo len 11,3% opýtaných. Respondentov s trvalým bydliskom v Trnavskom (67,5%), Nitrianskom (69,2%) a Košickom kraji (69,2%, Bratislavský kraj: 44,3%, Trenčiansky kraj: 62,9%, Žilinský kraj: 57,3%, Banskobystrický kraj: 53,6%, Prešovský kraj: 48,4%) oslovili iba niektoré časti programu. Názor, že preventívny program bol nudný, prezentovali v najvyššej miere žiaci základných a stredných škól žijúci v Bratislavskom kraji (40,0%, Trnavský kraj: 21,3%, Nitriansky kraj: 12,3%, Žilinský kraj: 16,7%, Banskobystrický kraj: 23,2%, Košický kraj: 12,8%), pričom v Trenčianskom (11,2%) a Prešovskom kraji (11,3%) ho rovnako ohodnotilo iba 11,0% opýtaných. Prezentované zistenia ukázali, že absolvovanie preventívneho programu pozitívne hodnotili najmä respondenti pochádzajúci z Prešovského kraja, pričom najnižší záujem o túto formu dlhodobú a efektívnu formu prevencie prejavili žiaci základných a stredných škól žijúci v Bratislavskom kraji.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl častejšie pozitívne hodnotili realizáciu celého preventívneho programu (ZŠ: 24,9%, SŠ: 16,7%) a vo vyššom počte ich oslovili iba niektoré časti (ZŠ: 61,1%, SŠ: 56,2%). Názor, že preventívny program bol nudný, prezentovali vo výrazne vyššej miere stredoškoláci (27,1%) než žiaci základných škôl (14,0%). Z uvedeného je zrejmé, realizácia preventívneho programu omnoho viac zaujala žiakov základných škôl než stredoškolákov.

Graf 30 *Hodnotenie preventívneho programu podľa typu školy*

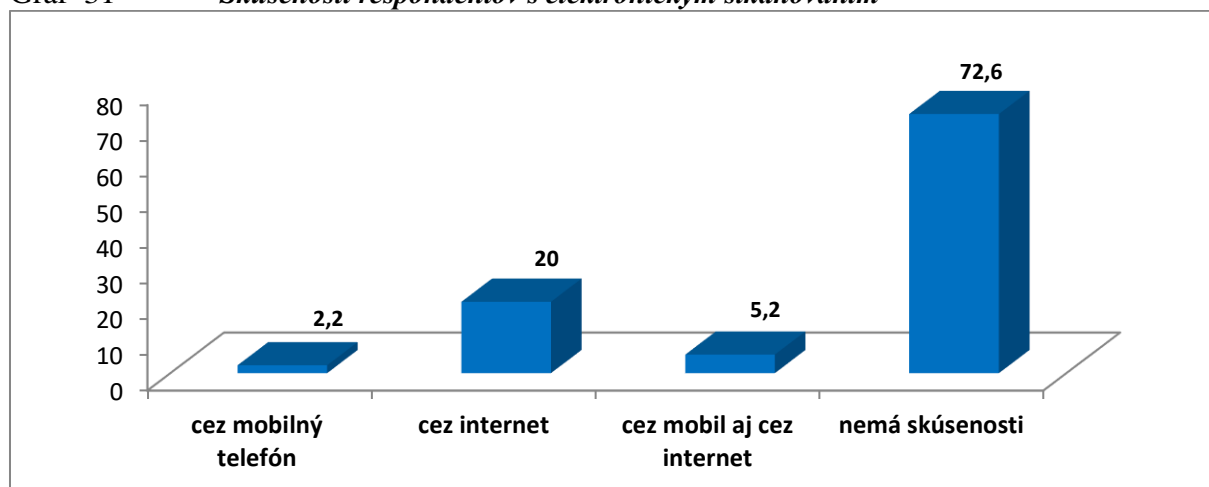
6. Elektronické šikanovanie z pohľadu žiakov základných a stredných škôl

Osobné skúsenosti žiakov základných a stredných škôl s elektronickým šikanovaním

V súčasnej dobe, ktorá je determinovaná rýchlym nástupom a používaním nových informačných technológií sa šikanovanie prenieslo aj do tejto oblasti. Šikanovanie pomocou nových elektronických médií (internet, mobilný telefón) sa od klasického odlišuje tým, že obeť síce nie je vystavená priamym fyzickým útokom, ale agresor, prípadne agresori sú často neznámi a obeť sa nedokáže a ani nevie, voči komu sa má brániť. Z týchto dôvodov môže mať oveľa hlbší dosah ako fyzické šikanovanie (Kariková, S, 2011,104-105).

Skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemalo až 72,6% opýtaných. Prostredníctvom internetu zažila tieto nepríjemné situácie pätina respondentov (20,0%) a 2,2% žiakov základných a stredných škôl bolo šikanovaných cez mobilný telefón. Online šikanovanie prostredníctvom internetu aj mobilného telefónu uvádzalo 5,2% respondentov.

Graf 31 *Skúsenosti respondentov s elektronickým šikanovaním*

S elektronickým šikanovaním sa ešte nikdy nestretlo 74,6% chlapcov a 71,0% dievčat. Dievčatá vo vyššej miere zažili kyberšikanovanie realizované cez internet (dievčatá: 21,6%, chlapci: 18,1%) a približne rovnaký počet opýtaných v obidvoch skupinách bol šikanovaný prostredníctvom mobilných textových správ – tzv. SMSiek (dievčatá: 2,1%, chlapci: 2,3%) alebo obidvomi spôsobmi (dievčatá: 5,3%, chlapci: 4,9%). Zistené údaje ukázali, že viac skúseností s online šikanovaním mali dievčatá než chlapci.

Prostredníctvom krátkych textových správ boli šikanovaní najmä najstarší respondenti (18 rokov: 4,3%, 13 a 17 rokov: zhodne po 2,1%, 16 rokov: 2,3%, 15 rokov: 2,2%, 14 rokov: 1,2%). Sedemnásťroční opýtaní zažili tieto nepríjemné skúsenosti nielen prostredníctvom internetu (17 rokov: 24,8%, 18 rokov: 21,5%, 16 rokov: 19,8%, 14 rokov: 20,1%, 15 rokov: 20,6%, 13 rokov: 13,5%), ale i cez mobil aj cez internet (17 rokov: 7,5%, 18 rokov: 5,1%, 16 rokov: 6,1%, 15 rokov: 6,3%, 14 rokov: 4,1%, 13 rokov: 2,1%). S elektronickým šikanovaním nemalo žiadne skúsenosti až 82,3% najmladších žiakov základných škôl, asi tri štvrtiny (74,6%) opýtaných vo veku 14 rokov, približne 70,0% respondentov vo veku 15 (70,9%), 16 (71,7%) a 18 rokov (69,1%), pričom vo vekovej skupine sedemnásťročných opýtaných rovnako odpovedalo iba 65,7% stredoškolákov.

Prostredníctvom textových správ z mobilných telefónov boli šikanovaní najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 2 001 do 50 000 (od 2 001 do 10 000: 2,5%, od 10 001 do 50 000: 2,7%, od 50 001 do 100 000: 1,3%, viac ako 100 000: 1,9%, menej ako 2 000: 2,1%). Najviac skúseností s elektronickým šikanovaním cez internet uvádzali opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (22,1%, viac ako 100 000: 15,8%, menej ako 2 000 a od 2 001 do 10 000: zhodne po 20,4%, od 10 001 do 50 000: 20,0%), ktorí zároveň mali aj najviac skúseností s touto formou násillia realizovanou prostredníctvom obidvoch moderných komunikačných prostriedkov (od 50 001 do 100 000 (6,2%, viac ako 100 000: 4,6%, menej ako 2 000: 5,2%, od 2 001 do 10 000: 5,4%, od 10 001 do 50 000: 4,4%). S elektronickým šikanovaním nemalo žiadne skúsenosti až 77,6% opýtaných s trvalým bydliskom v najväčších mestách a viac ako 70,0% žiakov základných a stredných škôl žijúcich v ostatných aglomeračných jednotkách (menej ako 2 000: 72,2%, od 2 001 do 10 000: 71,6%, od 10 001 do 50 000: 72,9%, od 50 001 do 100 000: 70,5%). Zistené údaje ukázali, že najviac skúsenosti s online šikanovaním uvádzali žiaci základných a stredných škôl žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, zatiaľ čo najlepšia situácia bola zistená v podsúbore opýtaných pochádzajúcich z najväčších miest.

Ešte nikdy sa s elektronickým šikanovaním nestretli viac než tri štvrtiny opýtaných žijúcich v Bratislavskom kraji (78,7%, Trnavský kraj: 72,8%, Nitriansky kraj: 71,6%, Banskobystrický kraj: 76,1%, Prešovský kraj: 72,1%, Košický kraj: 71,2%), pričom v Trenčianskom (69,8%) a Žilinskom kraji (68,1%) rovnako odpovedalo menej než 70,0% respondentov. K obetiam násillia prostredníctvom krátkych textových správ patrili najmä opýtaní pochádzajúci z Trenčianskeho (3,5%) a Žilinského kraja (3,6%, Bratislavský kraj: 2,4%, Trnavský a Prešovský kraj: zhodne po 1,8%, Nitriansky kraj: 1,5%, Banskobystrický kraj: 1,4%, Košický kraj: 1,6%), ktorí boli najčastejšie týmto spôsobom šikanovaní aj cez internet (Trenčiansky kraj: 23,6%, Žilinský kraj: 22,2%, Bratislavský kraj: 14,0%, Trnavský kraj: 20,6%, Nitriansky kraj: 20,7%, Banskobystrický kraj: 16,5%, Prešovský kraj: 21,6%, Košický kraj: 21,4%). Obidva sledované spôsoby elektronického šikanovania z vlastných skúseností poznali najmä mladí obyvatelia Nitrianskeho (6,3%), Žilinského (6,1%) a Banskobystrického kraja (6,0%, Bratislavský kraj: 4,9%, Trnavský kraj: 4,8%, Trenčiansky kraj: 2,6%, Prešovský kraj: 4,6%, Košický kraj: 5,8%). Z uvedeného je zrejmé, že najviac skúseností s elektronickým šikanovaním mali respondenti žijúci v Žilinskom a Trenčianskom kraji, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji.

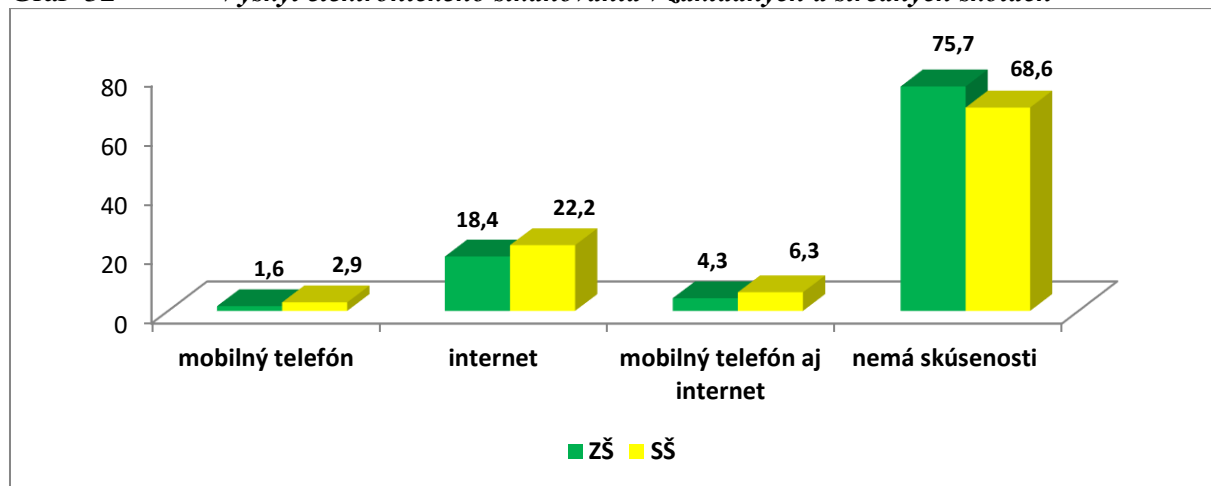
S elektronickým šikanovaním sa nikdy nestretli necelé tri štvrtiny opýtaných z úplných (73,5%) a doplnených rodín (73,2%) a 68,8% žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z neúplných rodín. Obetami šikanovania cez textové správy boli najmä respondenti žijúci v doplnených rodinách (2,9%, neúplné rodiny: 1,4%, úplné rodiny: 2,3%). Opýtaní pochádzajúci z neúplných rodín sa častejšie než ostatní stali obeťou elektronického šikanovania realizovaného cez internet (neúplné rodiny: 22,9%, doplnené rodiny: 18,5%, úplné rodiny: 19,4%) alebo aj cez mobil aj cez internet (neúplné rodiny: 6,9%, doplnené rodiny: 5,4%, úplné rodiny: 4,7%).

Skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemalo 74,3% opýtaných, ktorí so spolužiakmi vychádzali dobre a 57,9% žiakov základných a stredných škôl, ktorí neboli v triednom kolektíve obľúbení. Respondenti, ktorí si nevytvorili dobré vzťahy so spolužiakmi, boli častejšie šikanovaní prostredníctvom mobilných textových správ (zlé vzťahy: 4,2%, dobré vzťahy: 1,9%), mailov (zlé vzťahy: 28,5%, dobré vzťahy: 19,1%) aj obidvoch typov moderných komunikačných prostriedkov (zlé vzťahy: 9,4%, dobré vzťahy: 4,7%). Z uvedeného je zrejmé, že jedinci, ktorí nemali vytvorené pozitívne vzťahy s rovesníkmi v triede sa omnoho častejšie stali obeťou elektronického šikanovania než ich spolužiaci, ktorí si v triednom kolektíve vybudovali dobré meno.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci stredných škôl mali viac skúseností s elektronickým šikanovaním (SŠ: 31,4%, ZŠ: 24,3%). Stredoškóľáci vo vyššom počte zažili online šikanovanie, a to nielen prostredníctvom mobilných textových správ (SŠ: 2,9%, ZŠ: 1,6%), internetu (SŠ: 22,2%, ZŠ: 18,4%), ale i obidvoch moderných komunikačných prostriedkov (SŠ: 6,3%, ZŠ: 4,3%). S týmto druhom násilia nemali žiadne skúsenosti viac než tri štvrtiny (75,7%) žiakov základných škôl a 68,6% stredoškóľákov.

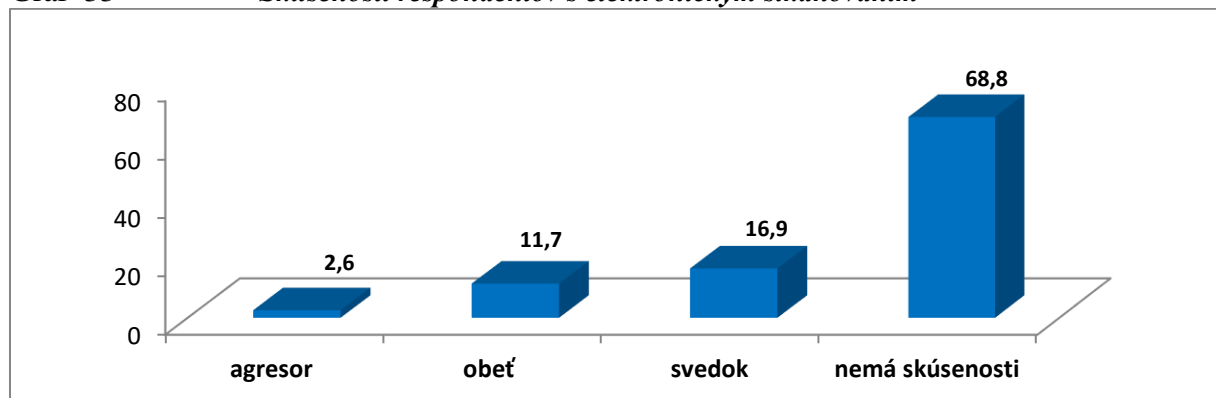
Graf 32 Výskyt elektronického šikanovania v základných a stredných školách

Skúsenosti so šikanovaním cez mobil alebo internet

Okrem výskytu elektronického šikanovania v základných a stredných školách bolo dôležité zistiť, do akej miery sa respondenti na tomto spôsobe šikanovania aj osobne podieľali. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemalo až 68,8% opýtaných. Obetami elektronického šikanovania sa stalo 11,7% respondentov a 16,9% žiakov základných a stredných škôl patrilo k svedkom týchto nepríjemných situácií. Nevhodné textové správy alebo maily poslalo iným osobám 2,6% opýtaných.

Graf 33

Skúsenosti respondentov s elektronickým šikanovaním

Skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemalo 70,7% chlapcov a 67,2% dievčat. Chlapci častejšie patrili k agresorom (chlapci: 4,1%, dievčatá: 1,4%), zatiaľ čo dievčatá (14,5%, chlapci: 8,4%) sa vo vyššom počte stali obeťami elektronického šikanovania. Svedkami tohto nového sociálno-patologického javu bol približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (chlapci: 16,8%, dievčatá: 16,9%).

S kyberšikanovaním nemali žiadne skúsenosti najmä najmladší respondenti (13 rokov: 79,7%, 14 rokov: 71,3%, 15 rokov: 67,4%, 16 rokov: 67,1%, 17 rokov: 60,7%, 18 rokov: 65,1%). Obeťami boli najčastejšie najstarší opýtaní (18 rokov: 14,7%, 17 rokov: 12,9%, 16 rokov: 11,5%, 15 rokov: 12,7%, 14 rokov: 11,9%, 13 rokov: 7,0%). Sedemnásťroční stredoškóľáci patrili vo vyššom počte než ostatní nielen k svedkom (17 rokov: 21,47%, 18 rokov: 17,6%, 16 rokov: 18,9%, 15 rokov: 17,2%, 14 rokov: 15,3%, 13 rokov: 11,3%), ale i k agresorom, ktorí prostredníctvom moderných technológií ubližovali iným osobám (17 rokov: 4,7%, 18 rokov: 2,6%, 16 rokov: 2,5%, 15 rokov: 2,8%, 14 rokov: 1,5%, 13 rokov: 2,0%). Prezentované zistenia ukázali, že najviac skúseností s elektronickým šikanovaním mali opýtaní vo veku 17 rokov, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine najmladších respondentov.

Skúsenosti s online šikanovaním nemalo 70,5% gymnazistov a 66,1% žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl vo vyššej miere patrili nielen k agresorom (SOŠ: 5,2%, G: 3,4%), ale i k obeťami elektronického násillia (SOŠ: 17,0%, G: 11,0%), zatiaľ čo gymnazisti (21,8%, SOŠ: 19,1%) boli častejšie svedkami tohto nového sociálno-patologického javu.

Žiadne skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemali asi tri štvrtiny opýtaných žijúcich v najväčších mestách (viac ako 100 000: 74,7%, od 50 001 do 100 000: 66,5%, od 10 001 do 50 000: 69,2%, od 2 001 do 10 000: 66,6%, menej ako 2 000: 70,2%). Opýtaní s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 sa stali častejšie než ostatní obeťami (od 50 001 do 100 000: 12,9%, viac ako 100 000: 11,5%, od 10 001 do 50 000: 11,3%, od 2 001 do 10 000: 11,8%, menej ako 2 000: 11,5%) alebo svedkami (od 50 001 do 100 000: 19,2%, viac ako 100 000: 11,5%, od 10 001 do 50 000: 16,4%, od 2 001 do 10 000: 18,7%, menej ako 2 000: 16,4%) tohto moderného sociálno-patologického javu. K agresorom, ktorí ubližovali iným osobám, patrili najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (2,9%) a od 10 001 do 50 000 (3,0%, menej ako 2 000: 1,9%, od 50 001 do 100 000: 1,5%, viac ako 100 000: 2,2%). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že obeťami a svedkami kyberšikanovania boli najčastejšie žiaci základných a stredných škôl žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, zatiaľ čo aktérmi elektronického šikanovania sa stali respondenti s trvalým bydliskom v obciach a mestách s počtom obyvateľov od 2 001 do 50 000.

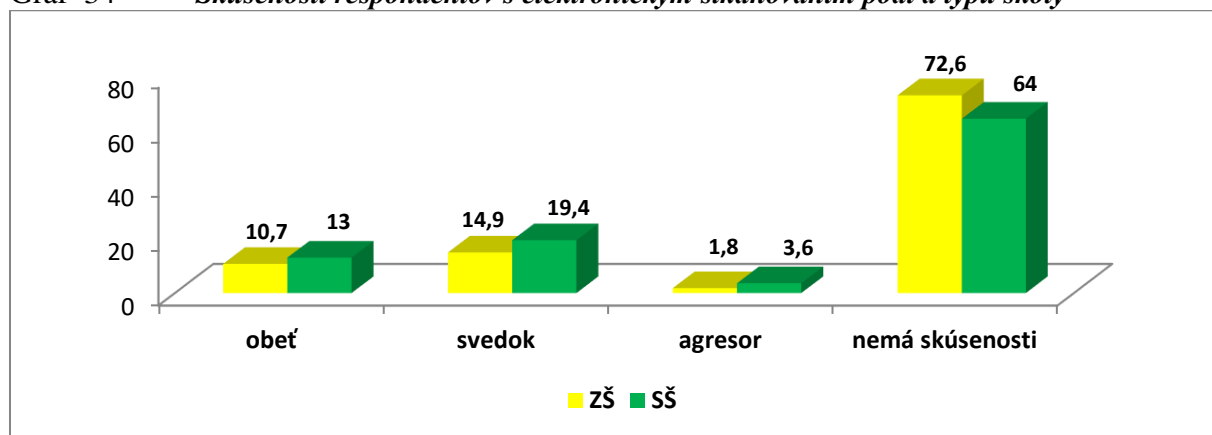
S prejavmi elektronického šikanovania sa ešte nikdy nestretlo viac než 70,0% opýtaných pochádzajúcich z Bratislavského (75,3%), Nitrianskeho (70,0%) a Banskobystrického kraja

(72,2%, Trnavský kraj: 68,9%, Trenčiansky kraj: 92,1%, Prešovský kraj: 67,1%, Košický kraj: 67,2%), pričom najnižší počet respondentov, ktorí nemali skúsenosti s týmto modernými negatívnymi javmi, pochádzal zo Žilinského kraja (63,1%). K obetiam kyberšikanovania patrili najmä opýtaní žijúci v Žilinskom (14,6%) a Košickom kraji (13,9%, Bratislavský kraj: 10,3%, Trnavský kraj: 13,1%, Trenčiansky kraj: 12,8%, Nitriansky kraj: 11,1%, Banskobystrický kraj: 8,8%, Prešovský kraj: 9,4%). Svedkami tohto násilného správania boli omnoho častejšie než ostatní mladí obyvatelia Trenčianskeho (19,1%) a Prešovského kraja (19,5%, Bratislavský kraj: 12,3%, Trnavský kraj: 15,9%, Nitriansky kraj: 16,4%, Žilinský kraj: 18,6%, Banskobystrický kraj: 16,6%, Košický kraj: 16,8%). K agresorom patrili najmä respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom (3,7%) a Prešovskom kraji (4,0%, Bratislavský a Trenčiansky kraj: zhodne po 2,0%, Trnavský kraj: 2,1%, Nitriansky kraj: 2,5%, Banskobystrický kraj: 2,4%, Košický kraj: 2,2%). Uvedené zistenia potvrdili, že v najvyšší počet respondentov, ktorí patrili k obetiam a agresorom pochádzal zo Žilinského kraja, Svedkami tohto násilného správania boli najmä opýtaní žijúci v Trenčianskom a Prešovskom kraji. Najmenej skúseností s elektronickým šikanovaním mali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiadne skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemalo 72,6% žiakov základných škôl a 64,0% stredoškolákov. Žiaci stredných škôl patrili častejšie k obetiam (SŠ: 13,0%, ZŠ: 10,7%), svedkom (SŠ: 19,4%, ZŠ: 14,9%) aj agresorom (SŠ: 3,6%, ZŠ: 1,8%), ktorí prostredníctvom mobilných telefónov a internetu ubližovali iným osobám. Z uvedeného je zrejmé, že výrazne viac skúseností s elektronickým šikanovaním mali stredoškoláci než žiaci základných škôl.

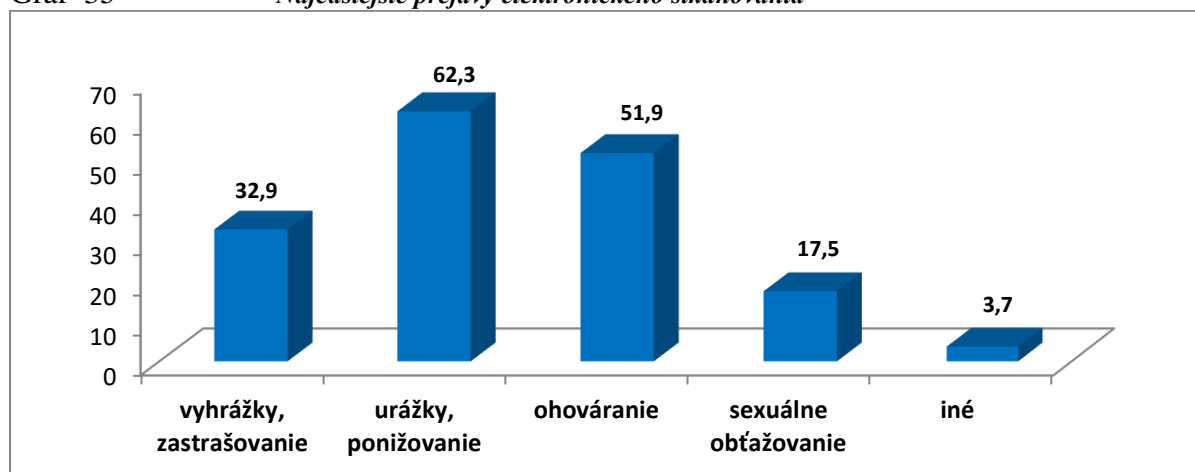
Graf 34 *Skúsenosti respondentov s elektronickým šikanovaním podľa typu školy*

Prejavy násillia realizované prostredníctvom elektronických médií

Elektronické šikanovanie má rôzne formy a prejavy. Môže ísť o krátke mobilné správy s nevhodným obsahom, výhražné maily, zosmiešňovanie a ohováranie na sociálnych sieťach, uverejnenie videí, v ktorých je obeť zachytená v rôznych kompromitujúcich chvíľach až po krádež hesla a rozposielanie správ a mailov iným osobám pod falošnou identitou. Na túto otázku odpovedali iba respondenti (628-28,3%), ktorí priznali osobné skúsenosti so šikanovaním cez elektronické médiá. Z ich odpovedí vyplynulo, že najčastejšie zažili urážky, ponižovanie (62,3%) a ohováranie (51,9%). Už v nižšom počte sa im agresor prostredníctvom mobilných telefónov a internetu vyhrážal a snažil sa ich zastrašiť (32,9%) alebo ich sexuálne obťažoval (17,5%). Iba 3,7% opýtaných uviedlo iné formy kyberšikanovania ako napr. zverejnenie kompromitujúcich fotografií a videí, krádež hesla, vytvorenie falošnej identity a pod.

Graf 35

Najčastejšie prejavy elektronického šikanovania

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Dievčatá sa častejšie stretli s urážkami, ponižovaním (dievčatá: 67,8%, chlapci: 54,4%), ohováraním (dievčatá: 58,1%, chlapci: 42,9%) a sexuálnym obťažovaním (dievčatá: 19,0%, chlapci: 15,4%), pričom chlapci vo vyššom počte uvádzali iné prejavy elektronického šikanovania (chlapci: 4,6%, dievčatá: 3,0%). Rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (zhodne po 32,8%) zažil vyhrážky a zastrašovanie.

Všetci respondenti bez ohľadu na vek sa najčastejšie stretli s urážkami a ponižovaním (13 rokov: 58,7%, 14 rokov: 58,8%, 15 a 17 rokov: zhodne po 63,9%, 16 rokov: 64,9%, 18 rokov: 63,0%). Vyhrážky a zastrašovanie zažili najmä respondenti vo veku 16 (36,1%) a 18 rokov (37,0%, 17 rokov: 28,6%, 15 rokov: 35,3%, 14 rokov: 30,5%, 13 rokov: 30,2%). Sedemnásťroční stredoškôláci uvádzali vo vyššej miere ohováranie (17 rokov: 58,0%, 18 rokov: 50,6%, 16 rokov: 54,6%, 15 rokov: 49,6%, 14 rokov: 48,9%, 13 rokov: 49,2%), Agresor sexuálne obťažoval najmä opýtaných vo veku 15 (19,5%) a 18 rokov (19,8%, 17 rokov: 18,5%, 16 rokov: 17,5%, 14 rokov: 16,8%, 13 rokov: 9,5%). Iné prejavy kyberšikanovania zažili v najvyššej miere žiaci základných a stredných škôl vo veku 14 (5,3%) a 17 rokov (5,0%, 18 rokov: 1,2%, 16 rokov: 4,1%, 15 rokov: 3,0%, 13 rokov: 1,6%). Urážky a ponižovanie prostredníctvom mobilného telefónu a internetu uvádzali najčastejšie respondenti žijúci v najväčších mestách (viac ako 100 000: 77,0%, od 50 001 do 100 000: 62,0%, od 10 001 do 50 000: 64,0%, od 2 001 do 10 000: 65,2%, menej ako 2 000: 53,4%). Opýtaní pochádzajúci z malých aglomeračných jednotiek sa stretli najmä s vyhrážkami a zastrašovaním (menej ako 2 000: 34,1%, od 2 001 do 10 000: 38,1%, od 10 001 do 50 000: 28,1%, od 50 001 do 100 000: 31,5%, viac ako 100 000: 24,6%). Žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 vo vyššom počte než ostatní uvádzali ohováranie (od 50 001 do 100 000: 63,0%, viac ako 100 000: 41,0%, od 10 001 do 50 000: 56,1%, od 2 001 do 10 000: 54,1%, menej ako 2 000: 44,9%) a sexuálne obťažovanie (od 50 001 do 100 000: 27,2%, viac ako 100 000: 18,0%, od 10 001 do 50 000: 16,7%, od 2 001 do 10 000: 14,4%, menej ako 2 000: 15,9%). Iné prejavy elektronického šikanovania zažili vo vyššej miere respondenti žijúci v najmenších obciach (menej ako 2 000: 8,5%, od 2 001 do 10 000: 2,2%, od 10 001 do 50 000: 0,9%, od 50 001 do 100 000: 0,5%, viac ako 100 000: 4,9%).

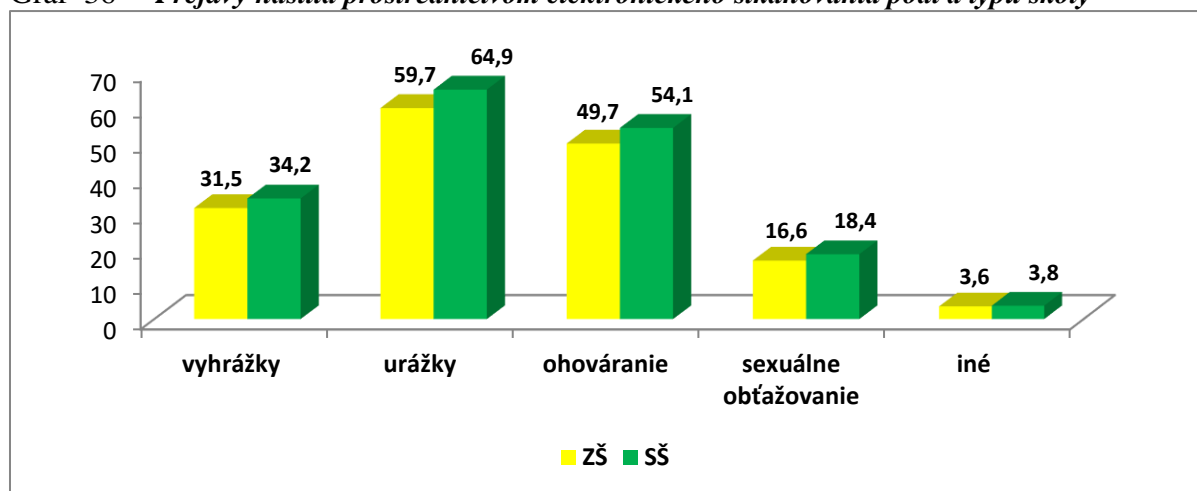
Až tri štvrtiny opýtaných pochádzajúcich z Bratislavského kraja (75,0%, Trnavský kraj: 61,6%, Trenčiansky kraj: 64,0%, Nitriansky kraj: 66,2%, Žilinský kraj: 60,9%, Banskobystrický kraj: 53,4%, Prešovský kraj: 54,1%, Košický kraj: 66,7%) boli v rámci kyberšikanovania urážaní a ponižovaní. Respondentom žijúcim v Trnavskom (35,6%) a Prešovskom kraji (37,6%, Bratislavský kraj: 25,0%, Trenčiansky kraj: 33,7%, Nitriansky kraj: 32,5%, Žilinský kraj: 33,6%, Banskobystrický kraj: 28,8%, Košický kraj: 33,3%) sa

agresori častejšie vyhrážali a zastrášovali ich. Ohováranie prostredníctvom krátkych mobilných správ a sociálnych sietí zažili žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji (61,6%, Bratislavský kraj: 50,0%, Trenčiansky kraj: 43,8%, Nitriansky kraj: 53,2%, Žilinský kraj: 50,1%, Banskobystrický kraj: 49,3%, Prešovský kraj: 50,6%, Košický kraj: 58,7%). So sexuálnym obťažovaním sa stretli najmä respondenti pochádzajúci z Prešovského kraja (27,1%, Bratislavský kraj: 11,7%, Trnavský kraj: 20,5%, Trenčiansky kraj: 11,2%, Nitriansky kraj: 16,9%, Žilinský kraj: 14,1%, Banskobystrický kraj: 21,9%, Košický kraj: 16,0%), ktorí častejšie než ostatní zažili aj iné prejavy kyberšikanovania (Prešovský kraj: 7,1%, Bratislavský kraj: 1,7%, Trnavský a Banskobystrický kraj: zhodne po 2,7%, Trenčiansky kraj: 4,5%, Nitriansky kraj: 2,6%, Žilinský kraj: 5,4%, Košický kraj: 1,3%).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že stredoškooláci vo vyššej miere zažili vyhrážky a zastrášovanie (SŠ: 34,2%, ZŠ: 31,5%), urážky a ponižovanie (SŠ: 64,9%, ZŠ: 59,7%), ohováranie (SŠ: 54,1%, ZŠ: 49,7%) a sexuálne obťažovanie (SŠ: 18,4%, ZŠ: 16,6%). Iné prejavy elektronického šikanovania uviedol približne rovnaký počet žiakov základných (3,6%) a stredných škôl (3,8%). Prezentované zistenia ukázali, že i keď stredoškooláci mali viac skúseností s najčastejšími prejavmi elektronického šikanovania, bol počet žiakov základných škôl, ktorí mali tieto negatívne skúsenosti, pomerne vysoký.

Graf 36 *Prejavy násillia prostredníctvom elektronického šikanovania podľa typu školy*

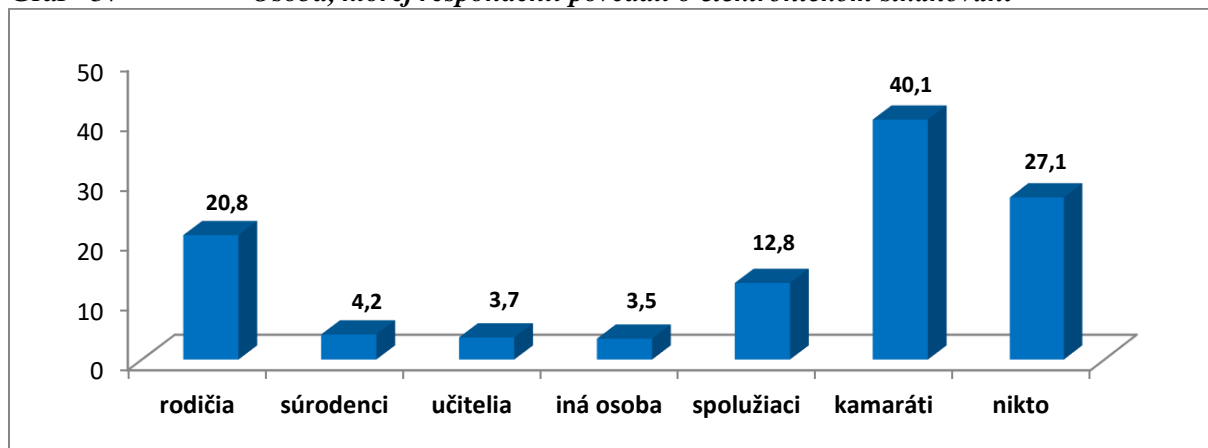
Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Osoba, ktorá bola o elektronickom šikanovaní informovaná

Elektronické šikanovanie patrí medzi pomerne nové sociálno-patologické javy. Odhaliť agresora je v tomto prípade pomerne ťažké, pretože sa deje vo virtuálnom svete, kde nie je pre agresora problém zmeniť si totožnosť a vydávať sa za úplne inú osobu. Je o to dôležitejšie, aby deti a mladí ľudia vedeli ako majú tieto nepríjemné situácie riešiť a aby našli dostatok odvahy a zverili sa s problémom kyberšikanovania osobe, ktorej dôverujú a ktorá im pomôže tento problém vyriešiť.

Z odpovedí respondentov, ktorí sa už s elektronickým šikanovaním stretli vyplynulo, že najčastejšie sa týmto problémom zdôverili kamarátom (40,1%). Necelá tretina opýtaných o elektronickom šikanovaní nepovedala nikomu (27,1%), asi pätina (20,8%) žiakov základných a stredných škôl sa poradila s rodičmi a 12,8% respondentov porozprávalo o tomto probléme spolužiakom. Už omnoho nižší počet respondentov sa poradil so súrodencami (4,2%), učiteľmi (3,7%) alebo s inou, bližšie neurčenou osobou (3,5%).

Graf 37

Osoba, ktorej respondenti povedali o elektronickom šikanovaní

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Dievčatá sa s problémom elektronického šikanovania častejšie zdôverili rovesníkom (dievčatá: 45,5%, chlapci: 32,4%) alebo rodičom (dievčatá: 26,2%, chlapci: 12,9%). Chlapci vo vyššom počte o týchto negatívnych zážitkoch nepovedali nikomu (chlapci: 33,6%, dievčatá: 22,6%), prípadne sa o nich porozprávali so spolužiakmi (chlapci: 14,8%, dievčatá: 11,4%) alebo učiteľmi (chlapci: 5,1%, dievčatá: 2,7%). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách sa poradil so súrodencami (dievčatá: 4,1%, chlapci: 4,3%) alebo inou osobou (dievčatá: 3,3%, chlapci: 3,9%). Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá o šikanovaní hovorili najčastejšie s rovesníkmi, zatiaľ čo chlapci si tieto negatívne zážitky predovšetkým nechávali len pre seba.

Najmladší opýtaní vo vyššej miere než ostatní povedali o kyberšikanovaní rodičom (13 rokov: 29,5%, 14 rokov: 26,0%, 15 rokov: 20,7%, 16 rokov: 16,8%, 17 rokov: 13,0%, 18 rokov: 22,2%). So súrodencami sa porozprávali najmä šestnásťroční respondenti (9,9%, 17 rokov: 3,5%, 18 a 15 rokov: zhodne po 3,7%, 14 rokov: 2,3%, 13 rokov: 1,6%). Pedagógom sa zdôverili v najvyššej miere najmladší žiaci základných škôl (13 rokov: 6,6%, 14 rokov: 4,6%, 15 rokov: 4,4%, 16 rokov: 4,0%, 17 rokov: 1,7%, 18 rokov: 1,2%), zatiaľ čo opýtaní vo veku 14 rokov (3,8%, 15 rokov: 4,4%, 16 rokov: 4,0%, 17 rokov: 3,5%, 18 rokov: 2,5%, 13 rokov: 1,6%) sa poradili s inou, bližšie neurčenou osobou. Sedemnásťroční stredoškooláci častejšie než ostatní povedali o šikanovaní kamarátom (17 rokov: 44,3%, 18 rokov: 39,5%, 16 rokov: 39,6%, 15 rokov: 39,3%, 14 rokov: 40,5%, 13 rokov: 34,4%) a spolužiakom (17 rokov: 19,1%, 18 rokov: 16,0%, 16 rokov: 14,9%, 15 rokov: 5,9%, 14 rokov: 12,2%, 13 rokov: 9,8%). Pätnásťroční žiaci základných a stredných škôl si tieto nepríjemné zážitky nechali len pre seba (15 rokov: 32,6%, 16 rokov: 21,8%, 17 rokov: 23,5%, 18 rokov: 29,6%, 13 rokov: 27,9%, 14 rokov: 26,7%).

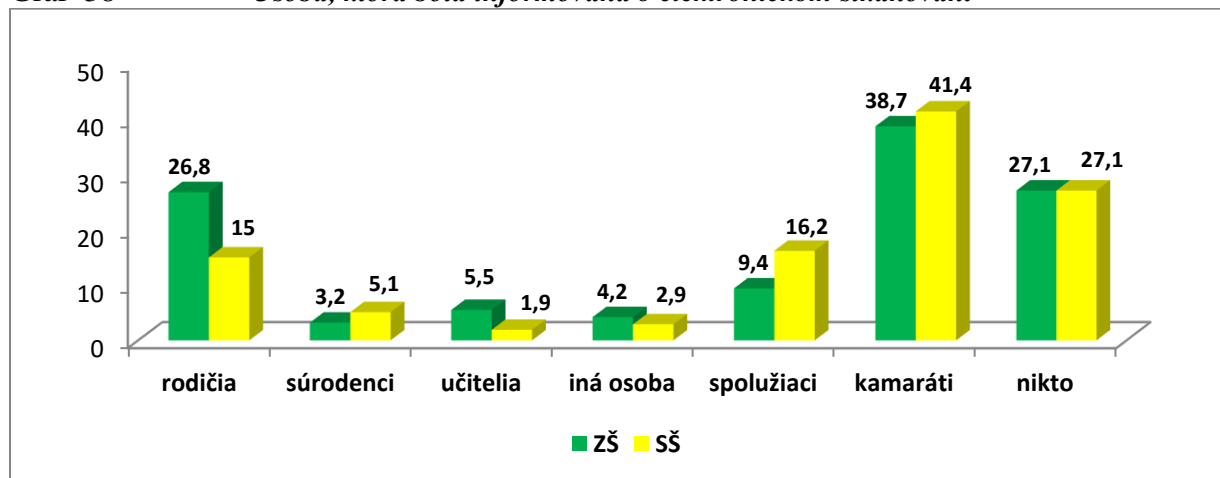
Rodičom o elektronickom šikanovaní povedali najčastejšie žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trnavskom kraji (27,0%, Bratislavský kraj: 20,6%, Trenčiansky kraj: 19,5%, Nitriansky kraj: 23,7%, Žilinský kraj: 17,0%, Banskobystrický kraj: 18,4%, Prešovský kraj: 20,9%, Košický kraj: 20,3%), zatiaľ čo so súrodencami sa poradili opýtaní pochádzajúci z Bratislavského (6,3%) a Košického kraja (6,8%, Trnavský kraj: 5,4%, Trenčiansky a Žilinský kraj: zhodne po 3,4%, Nitriansky kraj: 2,6%, Banskobystrický kraj: 1,3%, Prešovský kraj: 4,7%). S učiteľmi sa o elektronickom šikanovaní porozprávali najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Košického kraja (8,1%, Bratislavský kraj: 3,2%, Trnavský kraj: 6,8%, Nitriansky kraj: 3,9%, Žilinský kraj: 3,4%, Prešovský kraj: 4,7%), pričom v Trenčianskom a Banskobystrickom kraji (zhodne 0) túto odpoveď neuviedol nikto. Inej osobe o tomto nepríjemnom zážitku povedali najmä opýtaní s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji (9,2%, Bratislavský kraj: 3,2%, Trnavský kraj: 4,1%, Trenčiansky

a Žilinský kraj: zhodne po 1,1%, Banskobystrický kraj: 6,6%, Prešovský kraj: 2,3%, Košický kraj: 1,4%). Kamarátov o šikanovaní informovali najčastejšie respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom (50,8%) a Košickom kraji (47,3%, Trnavský kraj: 36,5%, Trenčiansky kraj: 41,4%, Nitriansky kraj: 31,6%, Žilinský kraj: 38,6%, Banskobystrický kraj: 40,8%, Prešovský kraj: 36,0%) a so spolužiakmi sa porozprávali žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trnavskom (17,6%) a Nitrianskom kraji (17,1%, Bratislavský kraj: 9,5%, Trenčiansky kraj: 10,3%, Žilinský kraj: 11,4%, Banskobystrický kraj: 7,9%, Prešovský kraj: 16,3%, Košický kraj: 12,2%). O týchto nepríjemných zážitkoch nepovedali nikomu opýtaní pochádzajúci zo Žilinského (33,0%) a Banskobystrického kraja (32,9%, Bratislavský kraj: 20,6%, Trnavský kraj: 24,3%, Trenčiansky kraj: 31,0%, Nitriansky kraj: 23,7%, Prešovský kraj: 26,7%, Košický kraj: 21,6%).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Porovnanie údajov za podsúbory žiakov základných a stredných škôl ukázalo, že žiaci základných škôl omnoho častejšie povedali o elektrickom šikanovaní rodičom (ZŠ: 26,8%, SŠ: 15,0%), učiteľom (ZŠ: 5,5%, SŠ: 1,9%) a inej osobe (ZŠ: 4,2%, SŠ: 2,9%). Stredoškóľáci sa vo vyššej miere zdôverili súrodencom (SŠ: 5,1%, ZŠ: 3,2%), spolužiakom (SŠ: 16,2%, ZŠ: 9,4%) a kamarátom (SŠ: 41,4%, ZŠ: 38,7%). Rovnaký počet opýtaných v oboch typoch škôl (zhodne po 27,1%) si tieto negatívne zážitky nechal pre seba a nepovedal o nich nikomu. Prezentované zistenia potvrdili, že žiaci základných škôl, ktorí zažili elektronické šikanovanie častejšie hľadali pomoc u dospelých (rodičov a učiteľov), pričom stredoškóľáci sa vo vyššej miere zdôverili rovesníkom (súrodencom, kamarátom a spolužiakom).

Graf 38 *Osoba, ktorá bola informovaná o elektrickom šikanovaní*

Poznámka: Súčet presahuje 100%, pretože respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Návrhy na elimináciu šikanovania

Na záver dotazníka bola respondentom položená otvorená otázka, v ktorej mali vyjadriť svoj názor zameraný na spôsob eliminácie šikanovania v školskom prostredí. Svoj postoj prezentovala viac než polovica (54,4%) žiakov základných a stredných škôl, pričom asi tretina (29,4%) opýtaných na túto otázku neodpovedala. Svoj názor nevedelo vyjadriť 16,2% opýtaných.

K danej téme sa vyjadrilo 58,5% dievčat a 49,1% chlapcov, pričom chlapci častejšie na otázku neodpovedali (chlapci: 32,2%, dievčatá: 27,2%) alebo nemali na tento problém vytvorený vlastný názor (chlapci: 18,7%, dievčatá: 14,3%).

Svoje postrehy prezentovali najčastejšie šestnásťroční opýtaní (59,2%, 17 rokov: 55,4%, 18 rokov: 52,3%, 15 rokov: 51,2%, 14 rokov: 53,7%, 13 rokov: 55,1%). Danú otázku ignorovala viac než tretina žiakov základných a stredných škôl vo veku 15 (32,7%), 17 (31,8%) a 18

rokov (35,5%, 16 rokov: 27,1%, 14 rokov: 28,1%, 13 rokov: 22,0%). Vyjadriť vlastný názor nevedeli najčastejšie najmladší opýtaní (13 rokov: 22,9%, 14 rokov: 18,1%, 15 rokov: 16,1%, 16 rokov: 13,7%, 17 rokov: 12,8%, 18 rokov: 12,1%).

Zaujímavé je zistenie, že svoj postoj vo vyššej miere deklarovali stredoškólači (60,2%, ZŠ: 52,9%). Žiaci základných škôl častejšie na otázku neodpovedali (ZŠ: 28,6%, SŠ: 26,4%) alebo nedokázali vyjadriť svoj názor (ZŠ: 18,5%, SŠ: 13,4%).

Myšlienky zamerané na možnosť riešenia šikanovania v školách častejšie prezentovali opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (59,7%, menej než 2 000: 54,2%, od 2 001 do 10 000: 54,4%, od 10 001 do 50 000: 53,4%, viac ako 100 000: 50,0%). Na otázku neodpovedala asi tretina respondentov žijúcich v obciach a mestách s počtom obyvateľov nižším ako 50 000 (menej než 2 000: 30,7%, od 2 001 do 10 000: 30,0%, od 10 001 do 50 000: 31,2%, od 50 001 do 100 000: 25,0%, viac ako 100 000: 27,3%). Vyjadriť svoj názor nedokázali najmä mladí obyvatelia najväčších miest (viac ako 100 000: 22,7%, od 50 001 do 100 000: 15,3%, od 10 001 do 50 000: 15,4%, od 2 001 do 10 000: 15,7%, menej než 2 000: 15,2%).

So svojim názorom na elimináciu tohto sociálno-patologického javu sa najochotnejšie podelili žiaci základných a stredných žijúci v Košickom kraji (66,8%, Bratislavský kraj: 52,3%, Trnavský kraj: 55,1%, Trenčiansky kraj: 42,2%, Nitriansky kraj: 57,7%, Žilinský kraj: 58,8%, Banskobystrický kraj: 52,8%, Prešovský kraj: 50,9%). Najvyšší počet opýtaných, ktorí na otázku neodpovedali, mal trvalé bydlisko v Trenčianskom kraji (41,9%, Bratislavský kraj: 30,3%, Trnavský a Nitriansky kraj: zhodne po 29,4%, Žilinský kraj: 25,4%, Banskobystrický kraj: 27,5%, Prešovský kraj: 32,5%, Košický kraj: 17,2%). Svoj názor nevedeli prezentovať najmä respondenti pochádzajúci z Banskobystrického (19,7%) a Bratislavského kraja (17,4%, Trnavský kraj: 15,4%, Trenčiansky kraj: 15,9%, Žilinský kraj: 15,8%, Prešovský kraj: 16,6%, Košický kraj: 16,0%), pričom v Nitrianskom kraji nemalo na túto tému vytvorený vlastný názor iba 12,9% respondentov.

Na základe týchto zistení je možné konštatovanie, že respondenti na elimináciu šikanovania v školskom prostredí navrhovali zvýšiť kontroly zo strany pedagógov v školách najmä počas prestávok, venovať viac pozornosti prevencii, zaviesť prísnejšie tresty pre agresorov, pri riešení šikanovania spolupracovať s rodičmi žiakov, ktorých sa šikanovanie týkalo, snažiť sa zlepšiť vzťahy medzi žiakmi v triede, naučiť ich navzájom sa tolerovať a vysvetliť im ako majú v prípade, že sú obeťami násilia postupovať. Nižší počet respondentov navrhoval vylúčiť agresora zo školy, snažiť sa, aby žiaci viac dôverovali svojim učiteľom, venovať viac pozornosti zmysluplnému a hodnotnému spôsobu prežívania voľného času, venovať zvýšenú pozornosť žiakom, ktorí sa nejakým spôsobom odlišujú od ostatných, aby z nich neboli aktéri alebo obeť šikanovania. Niektorí žiaci základných a stredných škôl sa k tomuto problému stavali skepticky, pretože sa domnievali, že s týmto sociálno-patologickým javom sa nedá nič robiť a je každého osobná vec, ako sa správa k ostatným osobám vo svojom okolí. Podľa ich vyjadrenia je príčinou šikanovania najmä závisť, ktorú ešte zväčšujú veľké rozdiely medzi žiakmi, ľahostajnosť ľudí, ktorí aj keď šikanovanie vidia, obeť nepomôžu. Z uvedeného je zrejmé, že podľa názoru respondentov je dôležité zmeniť vzťahy v školskom prostredí a to nielen medzi žiakmi, ale aj medzi deťmi a dospelými, venovať pozornosť najmä deťom zo sociálne slabšieho prostredia a zlepšiť spoluprácu rodičov a učiteľov pri výskyte a riešení šikanovania a iných sociálno-patologických javov.

ZÁVERY

Výsledky výskumu potvrdili, že šikanovanie je pomerne častým sociálno-patologickým javom, ktorý sa vyskytuje najmä v školskom prostredí. Z týchto dôvodov je dôležité poučiť deti a mládež o tom, ako je možné tento závažný problém riešiť. Viac než polovica respondentov prezentovala názor, že o tomto probléme je nutné hovoriť s rodičmi a viac než tretina opýtaných ho navrhovala riešiť spoločne s učiteľom a vedením školy, výchovným poradcom, prípadne školským psychológom, prípadne len so spolužiakmi a kamarátmi bez zásahu dospelých. Iba 15,0% žiakov základných a stredných škôl uviedlo, že šikanovanie si musí vyriešiť obeť násilia sama a 0,5% opýtaných prezentovalo názor, že obeť šikanovania by sa mala zdôveriť osobe, ktorej dôveruje a spoločne by mali hľadať východisko.

Výsledky výskumu potvrdili skutočnosť, že šikanovanie sa vo vysokej miere vyskytuje v školskom prostredí. Objasniť šikanovanie a spravodlivo potrestať vinníkov je veľmi zložitý proces, preto je potrebné, aby rodičia a učitelia pravdivo informovali deti a mladých ľudí o tomto probléme a poskytli im nové poznatky o možnostiach riešenia, venovali viac pozornosti tomuto závažnému sociálno-patologickému problému, ktorý môže mať aj podobu trestného činu a poučili deti o zodpovednosti za svoje činy, dali vždy najavo svoj odmietavý postoj k prejavom násilia a boli dostatočnou zárukou ochrany obeť a potrestania osoby, ktorá šikanovala iných, vysvetlili deťom neprípustnosť akéhokoľvek násilia a poučili ich o spôsoboch, pomocou ktorých sa môžu pred týmito negatívnymi javmi brániť a poskytli im dostatok informácií o možnostiach riešenia týchto nepríjemných situácií.

Okrem toho je potrebné, aby učitelia v školách viac propagovali preventívne aktivity a realizáciu preventívnych programov v školskom prostredí, venovali pozornosť elektronickému šikanovaniu a poučili deti o tom, ako sa majú brániť a snažili sa o dobrú vzájomnú spoluprácu s rodičmi žiakov pri odhaľovaní a riešení šikanovania.

LITERATÚRA

ADAMÍK ŠIMEGOVÁ, M.: *Aktuálny pohľad šikanovania v prostredí slovenskej základnej školy*. In: pedagogické rozhľady, roč. 14, č.2 2005. ISSN 1335-0404

BEŇO, M.- ŠIMČÁKOVÁ, E.- HERICH, J.: *Rodičia o súčasnej škole*. Bratislava : ÚIPŠ, 2006. ISBN 80-7098-441-4

KALAMÁROVÁ, K.: *Sociálne vzťahy detí v škole*. In: Zborník vedecko-výskumných prác katedry pedagogiky 2. Banská Bystrica : PF UMB, 2006. ISBN 80-8083-321-4

KARIKOVÁ, S.: *Psychické poruchy v detstve a dospievaní*. Banská Bystrica : UMB, 2011. ISBN 978-80-554-0417-2

MACEK, P.: *Adolescence*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-348-X

PÉTIOVÁ, M.: *Šikanovanie v základných a stredných školách*. Záverečná správa z výskumu. Bratislava, CVTI SR 2014

PROCHÁZKA, M.: *Sociální pedagogika*. Praha : Grada Publishing, a.s.,2012. ISBN 978-80-247-3470-5

SEJČOVÁ, E.: *Mladí v sieti závislosti*. Bratislava : Album, 2011. ISBN 978-80-969908-4

Názov: **Šikanovanie v základných a stredných školách**

Autor: **PhDr. Marianna Pétiová, PhD.**

Technická spolupráca: **Mgr. Pavol Hašan**

Vydal: **Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave**

Rok: **2015**

Počet kusov: **200**

Počet strán: **52**